

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI

14.YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE RESİM SANATINDA
TEMA OLARAK SAAT KULELERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Hacer YÜKSEL

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İhsan DOĞRUSÖZ

Çanakkale, 2018

TAAHHÜTNAME


Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “14.YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE RESİM SANATINDA TEMA OLARAK SAAT KULELERİ” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/02/2018

Hacer YÜKSEL

H.ysel

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
**Hacer YÜKSEL'e ait 14. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE RESİM SANATINDA TEMA
OLARAK SAAT KULELERİ** adlı
çalışma, jürimiz tarafından Resim Ana Sanat Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.




Üye Prof. Dr. İhsan DOĞRUSÖZ

(Danışman)



Üye Prof. Dr. Abdullah KELKİT



Üye Prof. Dr. Elif ÇİMEN

Tez No : 10182339
Tez Savunma Tarihi : 05/02/2018

ONAY



Doç. Dr. Şerif KORKMAZ
Enstitü Müdürü
16.02.2018

ÖZET

14. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE RESİM SANATINDA TEMA OLARAK SAAT KULELERİ

Bu tez çalışmasında 14. yüzyıldan günümüze bir tema olarak saat kulelerinin resim sanatında biçimsel kurgu bağlamında gelişim süreci ele alınmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, zaman kavramı ve insanoğlunun zamanı ölçme çabaları kültürel ve toplumsal koşullar çerçevesinde kronolojik sırayla incelenerek çeşitli örneklerle açıklanmıştır. İkinci bölümde saat kulelerinin tarihsel zaman içerisinde Avrupa ve İslamiyet'te mimari yapı olarak kullanım alanı incelenmiştir. Üçüncü bölümde resim sanatında biçimsel bir imge olarak saat kulelerinin kompozisyon kurgusuna katkısı irdelenmiş olup, saat kulelerini görsel olarak çalışmalarında yorumlayan ressamlar araştırılmıştır. Son bölümde bu çalışmadan çıkarılan sonuç ve ek fotoğraflar yer almıştır. Bu fotoğrafların çoğunluğu ulusal ve uluslararası gezilerden elde edilen belgesel çekimler ile oluşturulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, genellikle Balkan ülkelerinde Barok üslupta inşa edilen saat kuleleri; Batı ülkeleri ile kültürel rekabetin hız kazandığını göstermektedir. Ancak, Batılı anlamda resim sanatının ülkemizde kurumsallaşması gecikmeli olarak vuku bulduğundan; Avrupa resim sanatında saat kulelerinin izlenimci üslup ve yaklaşımlarla konu edilmesinin Türk resim sanatına oranla daha sıklıkla tercih edildiği sonucu çıkarılabilir. Diğer bir sonuç ise; Türk resminde saat kulelerinin bir tema olarak üslup özellikleri vurgulanarak kullanılmasının Türk mimarisine göre daha çekinik kalması, mimari üslup özelliklerinin resme oranla daha erken ve daha baskın karakter olarak yer alması, kültürümüze daha çok katkı sağlamış olmasıdır.

Anahtar Kelimeler : Zaman, saat, saat kulesi, mimari resim, sanat, kent, meydan

ABSTRACT

CLOCK TOWERS A THEME OF THE ART OF PAINTING FROM THE 14th CENTURY TO THE PRESENT

In this thesis, the process of development as a part of stylistic fiction in the art of painting in clock towers as a theme from the 14th century to present, has been discussed. The study composes from 3 parts. In the first part, the time concept and the effort of mankind measuring the time have been observed within cultural and social terms, and has been explained with various samples. In the second part, the area of usage for clock towers in European and Islamic architecture has been observed within history. In the third part, the contribution of clock towers to their design fiction as a stylistic image in the art of painting has been studied, and artists, using clock towers in their works visually have been researched. In final part, the results of this study and supplemental photos have taken place. Many of these photos have been created as documentary shots during national and international trips. During the Ottoman period, clock towers; built mainly at the Balkan countries in Baroque style, show us the cultural competition against western countries accelerating gradually. However, as a result of the research, formed by the art of painting in western manners, occurs to be institutionalized rather late, and especially in the European art of painting, clock towers which are subject to paintings in an impressionistic style and approach can be mentioned as typically preferable relative to Turkish art of painting. Yet another result of the usage of clock towers in Turkish art of painting as a theme by emphasizing their styles according to Turkish architecture is being more recessive, taking a more dominant and earlier place, and contributing our culture.

Key Words: Time, clock, clock tower, architectural painting, art, town, town square

ÖNSÖZ

Saat kuleleri zamanı algılamanın ve hayatı düzenlemenin bir aracı, şehirleri süsleyen bir anıt, tarihinin mimari özelliklerini yansıtan bir sembol olarak algılanır. Saat kuleleri, tarihe tanıklık etmiş kentlerin sırrına sahip, insanları geçmişten geleceğe bağlayan miraslardır. Özellikle Anadolu kentleri için bir gurur kaynağı, kenti ayrıcalıklı, kimlikli kılan varlıklarımızdır. Doğup büyüdüğüm Yozgat'ın Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan Yozgat Saat Kulesi ve Balıkesir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğrenci iken her gün önünden geçtiğim Balıkesir Saat Kulesi, şu an yaşadığım Türkiye'nin eşsiz tarih mirasına sahip Çanakkale'de bulunan Çanakkale Saat Kulesi bunlardan sadece birkaçıdır. Araştırma fikrinin oluşmasında bu şehirlerdeki hatıraların etkisi vardır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan, Türkiye'de ve özellikle Balkan ülkelerinde bulunan saat kulelerini yerinde görmekte bu tez çalışmasında ayrı bir motivasyon kaynağı olmuştur.

Bu çalışmanın her aşamasında değeri ölçülemez katkıları olan danışman hocam Prof. Dr. İhsan DOĞRUSÖZ' e, ayrıca çalışmanın başlamasında bana cesaret veren Milli Saraylar Kurulu Üyesi Prof. Dr. Hakkı ACUN' a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecinde bana destek olan canım kızım Akanda'ya, sevgili eşim Erdoğan YÜKSEL' e, anneme, babama ve ağabeyime sonsuz teşekkürler.

Hacer YÜKSEL
Çanakkale, Şubat 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
RESİM LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

ZAMAN KAVRAMI

1.1. Zaman Ölçümünde Kullanılan Saatler.....	4
1.1.1. Mekanik Olmayan Saatler.....	5
1.1.1.1. Güneş Saatleri.....	5
1.1.1.2. Su Saatleri.....	11
1.1.1.3. Kum Saatleri.....	15
1.1.2. Mekanik Saatler.....	16
1.1.2.1. Avrupa'da Mekanik Saatlerin Gelişimi.....	17
1.1.2.2. İslam Uygarlığında Mekanik Saatlerin Gelişimi.....	23
1.1.2.3. Mekanik Saat Çeşitleri ve Konumları.....	27

BÖLÜM II

SAAT KULELERİ

2.1. Avrupa ve İslamiyet'te Saat Kulelerinin Tarihi Gelişimi.....	30
2.2. Tarihsel Süreç İçerisinde Mimari Yapı Olarak Osmanlı Saat Kuleleri.....	36

BÖLÜM III

RESİM SANATINDA BİÇİMSEL BİR İMGE OLARAK SAAT KULELERİNİN KOMPOZİSYON KURGUSUNA KATKISI

3.1. Saat Kulelerini Görsel Olarak Yorumlayan Ressamlar.....	44
3.1.1. Pieter Jansz Saenredam (1597-1665).....	44
3.1.2. Jan van der Heyden (1637-1712).....	47
3.1.3. Abraham Storck (1644-1708).....	52
3.1.4. Giovanni Antonio Canal (1697-1768).....	54
3.1.5. Francesco Guardi (1712-1793).....	61
3.1.6. Jan ten Compe (1713-1761).....	65
3.1.7. Bernardo Bellotto (1721-1780).....	67
3.1.8. Marcola Marco (1740-1793).....	72
3.1.9. Joseph Mollard William Turner (1775-1851).....	72
3.1.10. Camille Carot (1796-1875).....	74
3.1.11. Richard Parkes Bonington (1802-1828).....	75
3.1.12. Rudolf von Alt (1812-1905).....	77
3.1.13. Franz von Alt (1821-1914).....	81
3.1.14. Charles Meryon (1821-1868).....	83

3.1.15. James McNeill Whistler (1834-1903).....	83
3.1.16. John Atkinson Grimshaw (1836-1893).....	86
3.1.17. Odilon Redon (1840-1916).....	91
3.1.18. Claude Monet (1840-1926).....	92
3.1.19. Vincent van Gogh (1853-1890).....	93
3.1.20. Maurice Brazil Prendergast (1858-1924).....	94
3.1.21. Philip Wilson Steer (1860-1942).....	97
3.1.22. Frederick Willeam Elwell (1870-1958).....	98
3.1.23. John Marin (1870-1953).....	100
3.2. Saat Kulelerini Görsel Olarak Yorumlayan Türk Ressamlar.....	101
3.2.1. Ahmet Ziya Akbulut (1869-1938).....	101
3.2.2. Sadık Gökütuna (1876-1951).....	102
3.2.3. Sami Yetik (1878-1945).....	102
3.2.4. Hasan Vecih Bereketoğlu (1895-1971).....	104
3.2.5. Şeref Akdik (1899-1972).....	105
3.2.6. Şefik Bursalı (1903-1990).....	108
3.2.7. Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911-1975).....	109
3.2.8. Naciye İzbul (1912-2002).....	112
3.2.9. Lütfü Günay (1924-).....	113
3.2.10. Burhan Doğançay (1929-2013).....	114
3.2.11. Işıl Özışık (1939-).....	114
SONUÇ.....	117
KAYNAKÇA.....	120
EKLER.....	125

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren (ler)
ed.	: Editör
s.	: Sayfa
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
T.ü.y.b	: Tuval Üzerine Yağlıboya
yy.	: Yüzyıl

RESİM LİSTESİ

Resim 1.1. Sultanahmet Meydanı, Dikilitaş, 4. yy.	6
Resim 1.2. Efes Arkeoloji Müzesindeki küresel yüzeyli antik güneş saati.....	7
Resim 1.3. Konik tipli 1958 yılında Apollon Tapınağı'nda bulunan Klaros Uygarlığına ait Güneş Saati.....	8
Resim 1.4. Pergamon'da bulunmuş konik tipli, Atlas figürlü güneş saati, Bergama Arkeoloji Müzesi.....	8
Resim 1.5. Güneş Saati Mozaïği, 160 x 69cm, Taş, Buluntu Yeri Hatay Harbiye.....	9
Resim 1.6. Güneş Saati Mozaïği, 94 x 143 cm, Taş, Buluntu Yeri Hatay Harbiye.....	10
Resim 1.7. Tabanından su akıtan antik bir Yunan Klepsidrası.....	11
Resim 1.8. El-Cezeri, 13. yy, Kayık Su Saati.....	12
Resim 1.9. El-Cezeri, 13. yy, Hisarlı Su Saati.....	13
Resim 1.10. El-Cezeri,13. yy, Filli Su Saati.....	14
Resim 1.11. Bichitr, Cihangir Sufi bir Şahı Krallara Sunarken, 1615-1618, Kağıt Üzerine Suluboya, Freer Sanat Galerisi, Washington, ABD.....	15
Resim 1.12. Strazburg Katedrali, 1843, Astronomik Saat.....	16
Resim 1.13. Richard of Wallingford (1292-1336).....	17
Resim 1.14. Prag Meydan Saati, 1410.....	18
Resim 1.15. Giovanni de Dondi, Astronomik Saat Kopya Modeli.....	19
Resim 1.16. French Heinrich Suzo, De Scientia, 1334, Brüksel Kraliyet Kütüphanesi, Belçika.....	20
Resim 1.17. Paolo Uccello, Peygamber Efendisi ile Saat 1443, Fresco, 470 x 470 cm, Duomo, Floransa.....	21
Resim 1.18. Hugh Chevins (1931-2003),Huygens in Salomon Coster's Shop,1955, Tuval Üzerine Yağlıboya, Bilim Müzesi, Londra.....	22

Resim 1.19. Takiyüddin bin Maruf el-Rasıd ve arkadaşlarını İstanbul Rasathanesinde çalışırken gösteren Şehinşahname' de bulunan bir minyatür.....	24
Resim 1.20. Nusretiye Camii Sebili ve Muvakkithanesi, Fotoğraflayan James Robertson, 1854, İstanbul.....	25
Resim 1.21. W.H. Bartlett, Yeni Camii, İstanbul.....	26
Resim 1.22. W.H. Bartlett, Şehzadebaşı'nda Sebil, 12.5 cm x 18.5 cm, İstanbul, 1838.....	26
Resim 1.23. Brueghel, İşitme Duyusu, 1618, Panel Üzeri Yağlıboya, 65 cm x 107 cm, Prado Müzesi, Madrid.....	27
Resim 1.24. Jacques Louis David, Napolyon'un Çalışması, 1812, Tuval Üzerine 204 cm x 125 cm, Ulusal Sanat Galerisi, Washington.....	28
Resim 2.1. Venedik San Marco Saat Kulesi, 15.yy, Detay.....	30
Resim 2.2. Üsküp Saat Kulesi, 1573.....	31
Resim 2.3. Safranbolu Saat Kulesi, 1797.....	32
Resim 2.4. Mustafa Şem'i Yapımı Saat Kadranı 20. yüzyıl.....	33
Resim 2.5. Bulgaristan Shumen Saat Kulesi, 1580.....	34
Resim 2.6. Bulgaristan Shumen Saat Kulesi Çeşme, Detay.....	34
Resim 2.7. Yozgat Hamidiye Saatli Çeşmesi,1901.....	35
Resim 2.8. Yozgat Saat Kulesi detay,1897.....	36
Resim 2.9. Dolmabahçe Saat Kulesi, 1890-1894.....	37
Resim 2.10. Sirkeci Garı Saat Kulesi,1889-1890.....	38
Resim 2.11. Dolmabahçe Saat Kulesi, detay.....	38
Resim 2.12. Marmara Üniversitesi Haydarpaşa Kampüsü Saat Kulesi, 1893-1902.....	39
Resim 2.13. Galatasaray Lisesi Çatı Saati, 1868.....	39
Resim 2.14. Ankara Saat Kulesi, 1884.....	40
Resim 2.15. Merzifon Amerikan Koleji Saati, 1919.....	40
Resim 2.16. Sivrihisar Saat Kulesi, 1900.....	41

Resim 2.17. Yozgat Saat Kulesi, 1897.....	42
Resim 3.1. Canaletto, Yükseliş Gününde San Marco, 1733-1734, Tuval Üzeri Yağlıboya, 76.8 x 125.4 cm, Kraliyet Koleksiyonu	43
Resim 3.2. Pieter Jansz Saenredam,1632, Kağıt üzeri kalem ve suluboya,48.5x31.1 cm..	44
Resim 3.3. Pieter Jansz Saenredam, 1662, Tuval Üzeri Yağlıboya 109.5 x 139.5 cm, Boijmans Van Beuningen Müzesi, Hollanda.....	45
Resim 3.4. Pieter Jansz Saenredam, 1636, Kağıt üzeri kahverengi mürekkep kalem, beyaz suluboya, 34.9 cm x 50.1 cm.....	45
Resim 3.5. Pieter Jansz Saenredam, Eski Belediye Binası, 1657, Tuval Üzeri Yağlıboya, 65.5 x 84.5 cm, Rijkmuseum, Amsterdam.....	46
Resim 3.6. Jan van der Heyden, Hollanda Görünümü, 1660, Kontrplak Panel Üzerine Yağlıboya, 55.3cm x 71 cm,.....	47
Resim 3.7. Jan van der Heyden, 1668 -1672, Panel Üzerine Yağlıboya, 41.3 x 59.1cm, East gallery.....	48
Resim 3.8. Jan van der Heyden, 1735.....	48
Resim 3.9. Jan van der Heyden, The Oude Kerk on the Oude Delft in Delft, 1675, Panel Üzerine Yağlıboya, 45 x 57 cm, Nasjionalgalleriet, Oslo	49
Resim 3.10. Jan Vander Heyden, View of the Westerkerk, Amsterdam, 1660, Meşe Üzerine Yağlıboya, 91 x 114 cm, National Gallery, Londra.....	50
Resim 3.11. Jan Vander Heyden, Amsterdam, Westerkerk Görünümü, 1670, Panel Üzerine Yağlıboya, 41x 59 cm, Wallace Collection, Londra.....	50
Resim 3.12. Jan Vander Heyden, Haringpakkerstoren Görünümü, 1765-1770, Panel Üzerine Yağlıboya, 45.5 cm x 61cm, Amsterdam Müzesi.....	51
Resim 3.13. Jan van der Heyden, Mauritshuis 868. Amsterdam Eski Kilise Manzarası, 1670, Panel Üzerine Yağlıboya, 41.4 cm x 52.3 cm.....	51

- Resim 3.14.** Jan van der Heyden, Westerkerk görüntüsü,1667- 1670, 53.5 cm x 64.2 cm, Panel Üzerine Yağlıboya, Rose-Marie and Eijk van Otterloo Collection.....**52**
- Resim 3.15.** Abraham Storck, Amsterdam,1684, Panel Üzerine Yağlıboya,12x 16 inç..**52**
- Resim 3.16.** Abraham Storck ,Capriccio of a Mediterranean Port, 20x15 inç., Tuval Üzerine Yağlıboya Özel koleksiyon, Bridgeman Sanat Kütüphanesi, London.....**53**
- Resim 3.17.** Abraham Storck, Montelbaanstoren yakınlarında Askerler Yolculuğu, 1670-1690, Tuval Üzerine Yağlıboya, 31cmx22 cm,.....**53**
- Resim 3.18.** Canaletto, San Marco Meydanı, 1763, 56.5 cm x102.9 cm, Tuval Üzeri Yağlıboya, Los Angeles Müzesi, M.83.39.....**54**
- Resim 3.19.** Canaletto, San Marco Meydanı, 1740, Tuval Üzeri Yağlıboya, 100.4 cmx 107.4cm. Ulusal Galeri, Londra NG939.....**55**
- Resim 3.20.** Canaletto, St. Mark Saat Kulesi, Venedik, 1735-1737, Tuval Üzeri Yağlıboya, 132.8 cm x 165.1cm, National Galery, Kanada.....**56**
- Resim 3.21.** Canaletto, Meydan: Saat Kulesi'ne doğru bakış, 1730, Tuval Üzeri Yağlıboya, 20.75 in x 27.76 inç. Nelson-Atkins Sanat Müzesi, Kansas**57**
- Resim 3.22.** Canaletto, Saat Kulesine Karşı, Venedik, 1743, Tuval Üzeri Yağlıboya, 60.4 cm x 96 cm, Royal Koleksiyon.....**57**
- Resim 3.23.** Canaletto, Saat Kulesine Doğru Bakmak, 1743, Tuval Üzeri Yağlıboya, 80 cm x102 cm,.....**58**
- Resim 3.24.** Canaletto, Arsenal Köprüsü, 1730-1735, Tuval Üzeri Yağlıboya, 18.5 x 31.5 inç.....**58**
- Resim 3.25.** Canaletto, St. Paul Katedrali, 1754, Tuval Üzeri Yağlıboya, 52.1 cm x 61.6 cm, Paul Mellon Koleksiyonu, Yale Sanat Galerisi.....**59**
- Resim 3.26.** Canaletto, Bath Şövalyeleri Alayı Westminster Manastırı,1749, Tuval Üzeri Yağlıboya, 99 cm x 101.5 cm, Londra.....**60**

- Resim 3.27.** Francisco Guardi, San Marco Meydanı Saat Kulesi Venedik, 1770,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 75 cm x 99 cm, Belgrad Ulusal Müzesi.....61
- Resim 3.28.** Francisco Guardi, San Marco Meydanı Saat Kulesi, 1775, Tuval Üzeri
Yağlıboya, 15.75 x 27.6 inç.....62
- Resim 3.29.** Francisco Guardi, San Marco Meydanı Saat Kulesi, 1770-1775,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 63 cm x 90 cm Güzel Sanatlar Akademisi, Viyana.....62
- Resim 3.30.** Francesco Guardi, San Marco Meydanı Saat Kulesi, 1765-1770,
Petit Palais Müzesi, Paris.....63
- Resim 3.31.** Francesco Guardi, San Marco Meydanı'nda Corpus Domini'nin geçidi,
1775-1780, Tuval Üzeri Yağlıboya, 67 cm x 98 cm.....63
- Resim 3.32.** Francesco Guardi, Venice, San Marco Meydanı Ducale Sarayı,
Yağlıboya, 69.5 cm x 102.2 cm,.....64
- Resim 3.33.** Francesco Guardi, Venedik Arsenal,1755-1760, Tuval Üzeri Yağlıboya,
62.3 cm x 96.9 cm, Ulusal Galeri, Londra.....64
- Resim 3.34.** Francesco Guardi, Venedik Arsenal, 1755-60, Tuval Üzeri Yağlıboya,
39.4 cm x 47.9 cm,.....65
- Resim 3.35.** Jan ten Compe Münttoren Görüntüsü, 1751,
56cm x 75.5cm, Amsterdam Müzesi65
- Resim 3.36.** Jan ten Compe, 1765-1770,
45.5 cm x 61 cm, Amsterdam Müzesi SA 20797.....66
- Resim 3.37.** Jan ten Compe, 1754, Panel Üzerine Yağlıboya, 45,2 x 61,6 cm.....66
- Resim 3.38.** Bernardo Bellotto, Campo Santa Maria Formosa, 1742,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 92 cm x 150.5 cm.....67
- Resim 3.39.** Bernardo Bellotto, Santa Maria Aracoeli, Roma 1742,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 126 x 187,5 cm.....68

- Resim 3.40.** Bernardo Bellotto, Dresden'deki Kreuzkirche,1747-1756,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 197cm x187cm, Hermitage.....**69**
- Resim 3.41.** Bernardo Bellotto, Dresden'deki eski Kreuzkirche'nin kalıntıları,1765,
Tuval Üzeri Yağlıboya, Dresden Resim Galerisi**70**
- Resim 3.42.** Bernardo Bellotto, Floransa'daki Piazza della Signoria, 1742, Tuval Üzeri
Yağlıboya, 61 x 90 cm,Güzel Sanatlar Müzesi Budapeşte, Macaristan**70**
- Resim 3.43.** Bernardo Bellotto, Viyana Freyung, güneydoğudan görünüm, 1758-1761,
Tuval Üzeri Yağlıboya,119 x 153 cm. Kunsthistorisches Museum.....**71**
- Resim 3.44.** Marcola Marco, Sokak Gösterisi,1772, Tuval Üzeri Yağlıboya,
45.28 x 33.07 inç.....**72**
- Resim 3.45.** Joseph Mallord William Turner, Belediye Binası ile Meydan,1830-41,
Kağıt üzerine grafit, 14.3 cm x19.4 cm, Tate Koleksiyon.....**73**
- Resim 3.46.** Joseph Mallord William Turner, 1775-1851, Piazza del Popolo ve Piazza
della Liberta Katedrali ile Saat Kulesi, Çeşme ve Belediye Sarayı, 11.1 cm x 18.4cm,
Kağıt üzerine grafit.....**73**
- Resim 3.47.** Camille Carot, 1871, Kent, Tuval Üzeri Yağlıboya, 46.5 x 38.5 cm,
Louvre Müzesi, Paris, Fransa,.....**74**
- Resim 3.48.** Richard Parkes Bonington, Kule Pazarı, 20.0 cm x 13.8 cm,
Kağıt üzerine litografi, Charles Deering Koleksiyonu.....**75**
- Resim 3.49.** Richard Parkes Bonington, Kule Pazarı ,1830, Tuval Üzeri Yağlıboya,
35.2 cm x25.2 cm, Wallace Koleksiyonu, Londra**76**
- Resim 3.50.** Richard Parkes Bonington, Büyük Saat Turu, 33.6 x 21.1 cm.....**76**
- Resim 3.51.** Rudolf von Alt, Albertina, Viyana Şehir İçi, 1841, Suluboya,
51.8 cm x 40.3 cm Viyana, Avusturya,.....**77**
- Resim 3.52.** Rudolf von Alt, Trient Neptün Çeşmesi, 1865,
Suluboya, Viyana Albertina.....**78**

Resim 3.53. Rudolf von Alt, 1843, 16.2 cm x 21.5 cm, Suluboya.....	78
Resim 3.54. Rudolf von Alt, 1842, Mödling Belediye Binası , 17.1 cm x 23.4 cm, Devlet Özel Koleksiyonu Mödling.....	79
Resim 3.55. Rudolf von Alt, Avusturya - Viyana Şehir İçi, 1883, Suluboya.....	79
Resim 3.56. Rudolf von Alt, 1832, 46 cm x 58 cm, Tuval Üzeri Yağlıboya.....	80
Resim 3.57. Rudolf von Alt, 1847, 20.5 cm x 12.3cm, Suluboya.....	80
Resim 3.58. Franz von Alt, 1882, Bern Saat Kulesi, 25cm x 19 cm, Suluboya.....	81
Resim 3.59. Franz von Alt, Münih'ten manzaralar, 24cm x 38 cm, Panel üzerine tempera.....	81
Resim 3.60. Franz von Alt, Forum Boarium Roma, 1859, 20cm x17 cm, Suluboya.....	82
Resim 3.61. Franz von Alt, Venedik Meydanı, 1880, Suluboya, 20,3 x 27,3 cm.....	82
Resim 3.62. Charles Meryon, Saat Kulesi, Paris,1852, Gravür Baskı,25.6 cm x 18.4 cm..	83
Resim 3.63. James McNeill Whistler , Amboise Saat Kulesi, 1888, Gravür Baskı, 17.5 cm x 12.5 cm.....	84
Resim 3.64. James McNeill Whistler, St. Anne's, Soho, 1896, Taş litografi , 19.2 cm x 13.4 cm.....	85
Resim 3.65. James McNeill Whistler, St. Giles, 1896, Taş Baskı, 21.7 cm x 14.2 cm.....	86
Resim 3.66. John Atkinson Grimshaw, 1880, Tuval Üzeri Yağlıboya, 76.2 cmx 127 cm Leeds Sanat Galerisi.....	87
Resim 3.67. John Atkinson Grimshaw, An Idyll of old Chelsea, 1893, Tuval Üzeri Yağlıboya, 45.5 cm x 68.8 cm,.....	87
Resim 3.68. John Atkinson Grimshaw, Blackman Caddesi, Londra, 1885, Tuval Üzeri Yağlıboya, 76.2 cm x 63.5 cm, Özel koleksiyon.....	88
Resim 3.69. John Atkinson Grimshaw, 1893, Tuval Üzeri Yağlıboya, 46 cm x 68.6 cm, Özel koleksiyon.....	88

- Resim 3.70.** John Atkinson Grimshaw, 1893, Tuval Üzeri Yağlıboya,
76.2 cm x 63.5 cm, Özel koleksiyon.....**89**
- Resim 3.71.** John Atkinson Grimshaw, Liverpool Limanı (panel 4),
Tuval Üzeri Yağlıboya, Grundy Sanat Galerisi.....**89**
- Resim 3.72.** John Atkinson Grimshaw, Liverpool Limanı (panel 4),
Tuval Üzeri Yağlıboya , Grundy Sanat Galerisi.....**90**
- Resim 3.73.** John Atkinson Grimshaw, 1890 Tuval Üzeri Yağlıboya, Londra,.....**90**
- Resim 3.74.** Odilon Redon, 1887, Taş Baskı, 20.5 cm x 15.5 cm.....**91**
- Resim3.75.** Claude Monet, Rouen Katedrali,1894, T.ü.y.b, 99.7cm x 65.7 cm
Theodore M. Davis Koleksiyonu.....**92**
- Resim 3.76.** Vincent van Gogh, Arles'te Kilise, 1890, Tuval Üzeri Yağlıboya, Orsay
Müzesi Paris, Fransa.....**93**
- Resim 3.77.** Maurice Brazil Prendergast, San Marco Venedik, 1898, Kağıt üzeri
Suluboya ve Kalem, 35,9 cm x 49,5 cm, Ulusal Sanat Galerisi, Washington**94**
- Resim 3.78.** Maurice Brazil Prendergast, Santa Maria Kilisesi Venedik, 1911-1912,
Kağıt üzeri suluboya ve kalem, 55.8 cm x 38.9 cm, Güzel Sanatlar Müzesi, Boston.....**95**
- Resim 3.79.** Maurice Brazil Prendergast, Santa Maria Kilisesi Venedik, 1911-1912,
Kağıt Üzeri Suluboya ve Kalem, 32.07 cm x 46.99 cm, Özel Koleksiyon**95**
- Resim 3.80.** Maurice Brazil Prendergast, Venedik San Marco Meydanı Saat Kulesi
1911, Kağıt Üzeri Suluboya ve Kalem, 16.04 x57,0 cm.....**96**
- Resim 3.81.** Maurice Brazil Prendergast, Venedik San Marco Meydanı Saat Kulesi,
1898-1899, Kağıt Üzeri Suluboya ve Kalem, 66,0 cm x 15,2 cm,
William A. Farnsworth Kütüphanesi ve Sanat Müzesi Koleksiyonu.....**96**
- Resim 3.82.** Philip Wilson Steer, Montreuil Kilisesi,1907, Tuval Üzeri Yağlıboya,
50,2 cm x 61 cm, Tate Koleksiyon.....**97**

Resim 3.83. Frederick William Elwell ,1937-1939 Tuval Üzeri Yağlıboya,39 cm x 29 cm, Beverley Sanat Galerisi.....	98
Resim 3.84. Frederick William Elwell, Saat Kulesi, Ahşap üzerine yağlıboya, 53.3cm x 43.2 cm, Sewerby Salonu Müzesi ve Sanat Galerisi.....	99
Resim 3.85. John Marin, St. Paul's Manhattan, 1914, Kağıt üzerine füzen ve suluboya, 39.7 cmx 47.9 cm.,Alfred Stieglitz Koleksiyonu.....	100
Resim 3.86. Ahmet Ziya Akbulut, Türk Ordusunun İzmir'e Girişi, Tuval Üzeri Yağlıboya,77 cm × 53 cm,	101
Resim 3.87. Sadık Göktuna, Pazar, Tuval Üzeri Yağlıboya,32 x 46 cm.,.....	102
Resim 3.88. Sami Yetik, Eski Ankara' da Pazar, Tuval Üzeri Yağlıboya.....	103
Resim 3.89. Sami Yetik - Eski Ankara'dan ,Tuval Üzeri Yağlıboya, 26x19 cm,.....	103
Resim 3.90. Sami Yetik, Pazar yeri, 1926, Tuval Üzeri Yağlıboya, 70x100cm,.....	104
Resim 3.91. Hasan Vecih Bereketoğlu, Ankara'dan Çarşı, Tuval Üzeri Yağlıboya.....	105
Resim 3.92. Şeref Akdik, Ankara Kalesi,1927, Tuval Üzeri Yağlıboya, 61×50 cm,.....	106
Resim 3.93. Ankara Kalesi Saat Kulesi,1884,.....	107
Resim 3.94. Şefik Bursalı, Dolmabahçe'den, Tuval Üzeri Yağlıboya.....	108
Resim 3.95. Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Çorum Saat Kulesi, 1942, Kağıt Üzerine Guaj, 50x75 cm.....	109
Resim 3.96. Çorum Saat Kulesi, Yapım Yılı 1894	110
Resim 3.97. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Edirne Saat Kulesi, 1938, Tuval Üzeri Yağlıboya, 41x33 cm.....	111
Resim 3.98. Edirne Saat Kulesi.....	112
Resim 3.99. Naciye İzbul, Ankara Kalesi, Tuval Üzeri Yağlıboya,146 x114 cm,.....	112
Resim 3.100. Lütfü Günay, Çanakkale Saat Kulesi, Tuval Üzerine Yağlıboya, 50 cm x50 cm,.....	113

Resim 3.101. Burhan Doğançay, Antalya, 1960, Kağıt Üzeri Suluboya, 31.70 x 45.70 cm, ..	114
Resim 3.102. Işıl Özışık, Dolmabahçe, İstanbul, Suluboya, 26 x 19 inç.....	115
Resim 3.103. Işıl Özışık, Dolmabahçe, İstanbul, Suluboya, 19.50 x 13.25 inç.....	116
Resim 3.104. Işıl Özışık, Antalya, 37 cm x 57 cm, Suluboya.....	116
Resim 1. Salvador Dali , Belleğin Kararlılığı, 1931, Tuval Üzerine Yağlıboya, 23x33cm, Çağdaş Sanatlar Müzesi, New York, ABD.....	117
Resim 2. Giacomo Guardi, San Marco Saat Kulesi, Bazilika Cephesi, 1793, Kağıt Müzerine kahverengi mürekkep, 12.5 x 21.2 cm, Robert Lehman Koleksiyonu....	118

EKLER

Resim 1. Amasya Saat Kulesi, 1865.....	124
Resim 2. Amasya (Merzifon) Saat Kulesi, 1866.....	124
Resim 3. Amasya (Merzifon) Amerikan Koleji Saat Kulesi, 1919.....	125
Resim 4. Ankara Saat Kulesi, 1884.....	125
Resim 5. Antalya Saat Kulesi, 1901.....	126
Resim 6. Balıkesir Saat Kulesi, 1827.....	126
Resim 7. Çanakkale Saat Kulesi, 1897.....	127
Resim 8. Çanakkale (Bozcaada) Saat Kulesi, 1867.....	128
Resim 9. Çorum Saat Kulesi, 1896.....	128
Resim 10. Çorum (Sungurlu) Saat Kulesi, 1892.....	129
Resim 11. Eskişehir (Sivrihisar) Saat Kulesi, 1900.....	129
Resim 12. İstanbul Dolmabahçe Saat Kulesi, 1894.....	130
Resim 13. Samsun Saat Kulesi, 1886-1887.....	130
Resim 14. Muğla Saat Kulesi, 1885.....	131
Resim 15. Yozgat Saat Kulesi, 1897.....	131
Resim 16. Arnavutluk (Elbasan) Saat Kulesi, 1899.....	132
Resim 17. Arnavutluk (Tiran) Saat Kulesi, 1822.....	132

Resim 18. Bosna-Hersek (Saraybosna) Saat Kulesi, 16.yy.....	133
Resim 19. Bulgaristan (Burgaz Tren Garı) Saat Kulesi, 1903.....	133
Resim 20. Bulgaristan (Dobrich) Saat Kulesi, 1741.....	134
Resim 21. Bulgaristan (Haskovo - Hasköy) Saat Kulesi, 2013.....	134
Resim 22. Bulgaristan (Haskovo Resmi Bina) Saat Kulesi, 1815-1820.....	135
Resim 23. Bulgaristan (Novipazar) Saat Kulesi, 1826.....	135
Resim 24. Bulgaristan (Pazardzhik) Saat Kulesi, 1741.....	136
Resim 25. Bulgaristan (Plovdiv-Filibe) Saat Kulesi, 1812.....	136
Resim 26. Bulgaristan (Shumen-Şumnu) Saat Kulesi, 1812.....	137
Resim 27. Bulgaristan (Varna) Saat Kulesi, 1876.....	137
Resim 28. Kosova (Priştine) Saat Kulesi, 1904.....	138
Resim 29. Kosova (Prizren) Saat Kulesi, 16.yy.....	138
Resim 30. Makedonya (Ohri) Saat Kulesi, 1716.....	139
Resim 31. Makedonya (Bitola-Manastır) Saat Kulesi, 17.yy.....	139
Resim 32. Makedonya (Üsküp) Saat Kulesi, 16.yy.....	140
Resim 33. Sırbistan (Belgrat) Saat Kulesi, 18.yy.....	140
Resim 34. Yunanistan (Grevena) Saat Kulesi, 1776.....	141
Resim 35. Yunanistan (Komothini-Gümülcine) Saat Kulesi, 1884-1885.....	141
Resim 36. Yunanistan (Xanti-İskeçe) Saat Kulesi, 1809-1810.....	142

GİRİŞ

Zamanı ölçme düşüncesi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Zamanı yıllara, aylara, günlere, saatlere bölme çabası bu tarihsel sürecin ürünüdür. Günümüze gelinceye kadar zamanı ölçmek için çok farklı mekanizmalara sahip saatler kullanılmıştır. Zaman ölçme veya "*Horoloji*"¹ olarak adlandırılan bilim dalı mekanik saatlerin keşfedilmesiyle önemli bir aşama kaydetmiştir².

Mekanik saatler 13. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Avrupa'da hızla yayılmaya başlayarak, öncelikle Ortaçağ Avrupası'nda kiliselerde çanların zamanında çalması için kullanılmıştır. Bu ilk saatlerin zamanı gösteren göstergeleri yoktu, sadece her saat başında çanları çalardı. Çanların çalarak ibadet saatlerinin halka duyurulması için meydanlarda ve kiliselerde mekanik saatlerin bulunması bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu nedenle mekanik saatler 14. yüzyıldan itibaren; Avrupa'daki katedral ve kilise gibi dini, saray gibi sivil yapıların cephelerinde bir öge olarak kullanılmıştır. Saat kuleleri Avrupa'da 14. yüzyılda görülmeye başlanırken, Osmanlı İmparatorluğu'nun kentlerinde yaygınlık kazanması 16. yüzyılın sonunu bulmuştur³.

Ülkemizde Batılılaşma hareketlerinin hız kazandığı 19. yüzyılda saat kuleleri Anadolu kentlerinde değişik işlevlere sahip yeni bir yapı olarak yer almış ve hemen hemen bütün kentlere yayılmıştır. Bu yayılmanın en önemli nedenlerinden biri 19. yüzyılda devletin giderek azalan siyasi otoritesidir. Devleti güçlü göstermek için bu tip yüksek yapıların inşası tarih boyunca bir simge olarak kullanılmıştır⁴.

Saat kulelerinin yayılmasının bir başka nedeni de II. Abdülhamid'in, Osmanlı tahtına çıkışının 25. yılında valilere gönderdiği bir fermanla Anadolu kentlerinde saat kuleleri yapımını teşvik etmesidir. Ayrıca o dönemde yapılan tren istasyonları ve devlet binalarının cephelerinde de saatler yerini almıştır. Saatler sadece insanlara zamanı göstermek için değil, aynı zamanda Batı'yı teknik olarak örnek almalarını sağlamak için de kullanılmıştır. Osmanlı Devleti 19. yüzyılda Batılılaşma sürecinde olduğundan, meydan saatlerini yaygınlaştırmakla beraber günlük yaşam akışını da yavaş yavaş değiştirerek Batı'ya uyumlu hale getirmeye çalışmıştır⁵.

¹ Horoloji: Zaman ölçme bilimi.

² Kemal Özdemir, *Osmanlıdan Günümüze Saatler*, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd.Şti., İstanbul,1993,s.9

³ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler*, Yapı Kredi Yayınları,1. Baskı İstanbul 2009, s.133

⁴ <http://www.yapidergisi.com/makaleicerik.aspx?MakaleNum=27>

⁵ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler*,..., s.142

Saat kuleleri halkın saati görebileceği şekilde kent meydanlarına, yamaçlara, tepelere, büyük yapıların üzerine, devlet binalarının ve okullarının cephelerine inşa edilmiştir. Bazı saat kulelerinin zamanı göstermesinin yanında başka işlevleri de vardır. Bazı saat kulelerinin kaidelerinde sebil, bazılarında da namaz vakitlerinin hesaplandığı muvakkithaneler bulunur.

Saat kuleleri yapıldığı yüzyıla göre mimari açıdan farklı üsluplardadır. Resim sanatında ise ressamın zamanı vurgulamak ve kentin görüntüsünü belgelemek için doğrudan ya da kurgusal olarak betimlemiştir.

1. AMAÇ

Öncelikle tarihsel süreç içerisinde önem arz eden saat kulelerinin sanatçıların eserlerinin teknik ve teknolojik açıdan zaman ilkeleri bağlamında ve özellikle resmin temel materyal yapısını oluşturan renk, biçim yanında mimari yapı ve inşa alanında estetik açıdan işlevinin irdelenmesi amaçlanmaktadır.

2. KAPSAM

Bu tez kapsamında; insanoğlunun zamanı ölçme çabaları kronolojik olarak anlatılmış ve mekanik saatlerin bulunmasından itibaren saat kulelerinin tarihsel zaman içerisinde Avrupa ve İslamiyet'te mimari yapı olarak kullanım alanı incelenmiştir. 14. yüzyıldan günümüze kadar olan süreçte resim sanatında biçimsel bir imge olarak saat kulelerinin kompozisyon kurgusuna katkısı irdelenmiş, belirlenen sanatçılar üzerinden inceleme ve araştırma yapılmıştır.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada öncelikle literatür taraması yapılmış, konuyla ilgili yazılı kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca internetten resimlerinde saat kulelerine yer veren ressamın araştırılmış ve bu ressamın hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmaya katkı sağlamak ve ulaşılabilen saat kulelerinin güncel durumlarını yerinde görebilmek amacıyla farklı ülke ve şehirlerde fotoğraflar çekilip tez kapsamında belgelenmiştir.

BÖLÜM I

ZAMAN KAVRAMI

İnsanoğlu hep zamanın izini sürmüş, zamanın ne olduğu sorusuna cevap aramış; fakat varsayımlardan öteye gidememiştir. Bugün de zaman, varsayımlara dayanan tanımlamalarla açıklanmaktadır. Bazen “*saat ölçüsü*” bazen de “*dönem,devir*” olarak tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre zaman; 1. *isim* Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit. 2. Bu sürenin belirli bir parçası, vakit. 3. Belirlenmiş olan an. 4. Çağ, mevsim. 5. Bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler, vakit 6. Dönem, devir 7. *gök bilimi* Olayların oluş ve akış sırasını belirleyen, düzenli ve dönemli gök olaylarını birim olarak kullanan sanal bir kavram. 8. *dil bilgisi* Fiillerin belirttikleri geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman kavramı "*Geldi, gelmiş, geliyor, gelecek, gelir.*" 9. *jeoloji* Yer kabuğunun geçirdiği gelişimde belirlenen ve fosillere göre dörde ayrılan geniş evrelerden her biri olarak tanımlanır⁶.

Zaman, büyük düşünürlerin de her zaman ilgisini çekmiştir. Antik dönemde zaman kavramı felsefenin ana konusu olmuştur.

Platon⁷'a göre her şey belirli bir süre donmuş olsa bile zaman yine de ilerlemiş olurdu. Platon'un zamanı bir kaba benziyordu. Kap cisimler ve olaylarla doluyor, ardından kabın içinden akıp gidiyorlardı. Platon'un öğrencisi Aristoteles ise hocası ile aynı fikirde değildi. Ona göre zaman değişim ve hareket demektir, dolayısıyla her şey donup kalsa zaman da dururdu⁸.

Isaac Newton⁹, zamanı evrenin temel bileşenlerinden biri olarak görmüş, zamanı astronomideki mutlak zaman ve gündelik zaman olarak ikiye ayırmıştır. Newton tüm hareketlerin hızlandırılabilirliğini veya yavaşlatılabilirliğini, fakat mutlak zamanın akışının hiç değişmeyeceğini savunmuştur¹⁰.

⁶ <http://tdk.gov.tr> (15.6.2014)

⁷ Platon (Aristokles), (M.Ö. 427-347) Antik Yunan filozofu, Atina Akademisi kurucusu.

⁸ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı*, (Çeviri: Cem Duran) NTV yayınları, 1. Baskı ,İstanbul 2013, s.11

⁹ Isaac Newton, (1643-1727) İngiliz fizikçi, matematikçi, astronom, mucit, felsefeci ve kimyacı.

¹⁰ Paul Bennett, *Önemli Buluşlar - Zaman*, (Çev. Semih Aydın) İstanbul, Alkım Yayınevi, 2002, s. 28

Zaman üzerinde çalışan diğer önemli bilim insanı Gottfried Wilhelm Leibnizise Aristoteles'in görüşüne yakın bir yorum yapmış, olaylar olmasa zamanın da olmayacağını savunmuştur¹¹.

Zaman mutlak, sonsuz ve bağımsız mıdır? Yoksa olaylara, bize mi bağlıdır? Zamanı çok hassas olarak ölçmeyi başaran insanoğlu, bu sorunun cevabını henüz bulamamıştır¹².

Aurelius Augustinus'un¹³ sözleri günümüze de ışık tutacak mahiyettedir:

“Nedir zaman? Kim kolay ve kısa bir şekilde açıklayabilir? Eğer kimse bana sormazsa cevabını biliyorum, soran birine açıklamam gerekirse bilmiyorum. En azından şundan eminim ki; geçip giden bir şeyler olmasaydı geçmiş zaman olmazdı, gelmekte olan şeyler olmasaydı gelecek zaman da olmazdı, hiçbir şey olmasaydı şimdiki zaman da olmazdı.”¹⁴

Zamanın tanımı yapılamamakla birlikte, zamanı biçimlendirmek ve ölçmek için farklı coğrafi bölgelerde, farklı inanç grupları tarafından değişik takvimler ve zaman birimleri oluşturulmuştur.

Dünyanın en belirgin zaman ölçerleri Güneş ve Ay olmuştur. Hayvanlar her zaman Güneş'e göre yaşamışlardır. İnsanlar ise en azından 20.000 yıldan beri günleri ve ayları Ay'a göre belirlemektedir. Zamanın ölçülmesinde geçmişte güneş, kum ve su saatleri gibi mekanik olmayan saatler kullanılırken, 14. yüzyıldan sonra mekanik saatler kullanılmaya başlanmıştır¹⁵.

1.1. Zaman Ölçümünde Kullanılan Saatler

Zamanı ölçme düşüncesi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Zamanı yıllara, aylara, günlere, saatlere bölme çabası bu tarihsel gelişimin ürünüdür. Günümüze gelinceye kadar zamanı ölçmek için çok çeşitli saatler kullanılmıştır. Saat deyince öncelikle aklımıza geçen saniyeleri bizim için sayan mekanik makineler gelir. Sözlük anlamına göre saat, 1. Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası 2. Vakit, zaman 3. Bir işin yapıldığı belli bir zaman 4. Günün hangi anı olduğunu gösteren

¹¹ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı*, (Çeviri: Cem Duran), NTV yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2013, s.16

¹² Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı* ... s.11

¹³ Aurelius Augustinus (354 - 430) yılları arasında yaşamış olan ünlü Hıristiyan düşünür.

¹⁴ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı* ... s.13

¹⁵ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı* ... s.6

alettir.¹⁶ Saatin tarihi, zamanı öğrenme ihtiyacı ile başlar ve çeşitli aşamalardan geçerek günümüze kadar ulaşır. Zamanın ölçülmesinde günümüze kadar, mekanik olmayan saatler (güneş saati, su saati, kum saati) ve mekanik saatler (kule saati, duvar saati, masa saati, kol saati) kullanılmıştır.

1.1.1. Mekanik Olmayan Saatler

İnsanlığın en büyük buluşlarından biri güneş saati olmuştur. İnsanlar yıllar öncesinde güneşe göre dik bir çubuğun gölgesinin uzun ya da kısa olacağını saptamıştır. Bu gölgelerden yararlanarak gündüz vakitlerini belirlemişlerdir. Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarında kullanılmaya başlayan rasat¹⁷ çubukları saatin ilk kez alet olarak ortaya çıktığı şeklidir. Güneş, vakti belirlemek için büyük bir nimetti ancak güneşli olmayan günlerde özellikle kış ayları ve yağışlı günlerde doğal olarak güneş saatleri işe yaramamaktaydı. Bunun sonucunda su saatleri ve kum saatleri keşfedildi¹⁸.

1.1.1.1. Güneş Saatleri

Saatin geçmişi çok eskilere dayanır. Güneş saatinin ilk örneğinin M.Ö. 1500 yıllarında Mısır'da kullanıldığı belgeler buluntular yardımı ile ortaya çıkmıştır. Eski çağlarda insanlar zamanı anlamak için çubukla basit bir düzenek oluşturup, gözlemsel bir yöntemle, vakti güneşe göre belirlemişlerdir. Bu rasat çubukları, saatin ilk kez cihaz olarak ortaya konulmuş şeklidir. Güneş gökte olduğu sürece dünyanın eksenine paralel olarak toprağa batırılmış gnomon¹⁹, gölge verici anlamındaki çubukların gölgesini yere düşürür, gölgenin yönü ve uzunluğu günün geçişi ile ilgili bilgiler verir. Gölge güneş doğarken ve batarken en uzun, gün ortasında ise en kısadır. Gün boyunca gölgenin uçlarına taş veya başka işaretleyici koyarak günün ortasını belirlemişlerdir. Bu çubuklar Mısır uygarlığında giderek dev boyutlarda anıtsal dikili taşlara dönüşmüş ve güneş saati amacı dışında önemli anıtlar olarak da kullanılmıştır²⁰.

¹⁶ <http://tdk.gov.tr> (20.6.2014)

¹⁷ Rasat: Gözlem.

¹⁸ Ahmet Korkmaz, Zamanı Ölçen Tasarım Araçları ve Kişisel Saatler,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),2010, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, s.8

¹⁹ Gnomon : Güneş saati mili.

²⁰ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı...*, s.168

4. yüzyılda Mısır'daki Amon Tapınağı'ndan getirilmiş olan İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda bulunan dikili taşın bir güneş saati gnomon olduğu söylenebilir. (Bkz.Resim 1.1)



Resim 1.1. İstanbul Sultanahmet Meydanı, Dikilitaş, 4. yy.

Mezopotamya ve Mısır uygarlıklarının bilgi birikimi İyonlar yolu ile Yunanlılara geçmiş ve onları büyük ölçüde etkilemiştir.²¹ Gnomonun Yunan sosyal yaşamdaki saat amaçlı kullanımı M.Ö. 4. yüzyıla kadar sürmüştür, bu çağdan sonra Yunanlılar gnomonu astronomi ve matematik esaslarla geliştirerek arakhne²² adında güneş saatini ortaya

²¹ Ahmet Korkmaz, Zamanı Ölçen...s.2

²² Arakhne : Yunan mitolojisinde dokuma sanatında usta olan Leydia'lı bir kız olarak geçer . Tanrıça Athena ile rekabet ettiği için Athena onu örümceğe dönüştürmüştür. O günden sonra Yunanlılar Arakhne kelimesini örümcek olarak söylerler.(Colette Estin, Helene Laporte ,*Yunan ve Roma Mitolojisi*,(Çev.Musa Eran) TUBİTAK ,18. Baskı.2005,s.242

çıkarmışlardır. Yunan bilim adamları çoğunlukla konik ve küresel tipte güneş saatleri üretmişlerdir. Bu güneş saatleri taş bir bloğun ön yüzü oyularak gündüz saatlerini eşit dilimlere ayırabilmeyi sağlayan yarım küre kadranlı olarak yapılmıştır. Bu taş ile güneşli günlerde gölgenin izlediği yol, Güneş'in yörüngede izlediği yolun bir kopyası gibi oluyordu. Güneş saatleri sayesinde bir günün aydınlık bölümü on iki eşit parçaya bölünüyor ve her bir parçası güneş saatlik dilimi oluşturuyordu. İşte bu şekilde antik çağda güneşin günlük hareketlerinin izlendiği ve zamanın sayısal adının konduğu güneş saatleri, taştan bir kadran ve metal bir göstergeden oluşmaktaydı. Bu metal gösterge güneş saatinin en önemli detayıydı. Daha önceden tek başına kullanılan gnomon, ismini güneş saatlerindeki metal göstergeye vermiş, kullanımı giderek yaygınlaşarak kamusal bir kimlik kazanan güneş saatleri şehirlerin vazgeçilmez bir öğesi haline gelmiştir. Özellikle agora²³, tapınak ve tiyatro gibi kalabalıkları çeken yapıların yakınlarına güneş ışığının eksik olmadığı bir konuma yerleştirilmiştir.²⁴ Efes Arkeoloji Müzesi'ndeki küresel yüzeyli antik güneş saati bu saatlere örnek olarak verilebilir. (Bkz. Resim 1.2)



Resim 1.2. Efes Arkeoloji Müzesindeki küresel yüzeyli antik güneş saati.

²³ Agora: Yunan klasik devrinde, sitenin yönetim, politika ve ticaret işlerini konuşmak için halkın toplandığı alan, halk meydanı (TDK'ya göre)

²⁴ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler*, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı İstanbul 2009, s.20-21

Batı Anadolu'da yüksek uygarlığa ulaşmış şehir ve kültür merkezlerinde ele geçen antik çağdan kalma birçok güneş saati bulunmuştur. (Bkz. Resim 1.3) Antik çağ güneş saatlerinin bazılarında dekoratif detaylarla işlenen aslan ve grifin²⁵ pençeleri, bitkisel motifler estetik bir görüntü vermektedir. Örneğin Pergamon'da bulunmuş bir konik tipli güneş saatinde atlas figürü, dünya yerine konan kadranı taşır vaziyettedir.²⁶ (Bkz. Resim 1.4)



Resim 1.3. 1958 yılında Apollon Tapınağı'nda bulunan Klaros Uygarlığına²⁷ ait konik tipli güneş saati.



Resim 1.4. Pergamon'da bulunmuş konik tipli, Atlas figürlü güneş saati,
Bergama Arkeoloji Müzesi.

²⁵ Griffin : Yunan mitolojisinde aslan vücutlu kartal kanatlı ve kafalı yaratık.

²⁶ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler...*s. 21

²⁷ Klaros: İzmir, Menderes İlçesi'nde MÖ.12.yy' da kurulan bir uygarlık.

Güneş saatlerinin bilimsel bir buluş olması, günlük hayatta kullanılması bazı resim ve mozaikler üzerinde figürlü sahnelere de yansımıştır. Güneş saatlerinin resmedildiği sahnelerin yer aldığı örnekler Princeton Üniversitesi'nin²⁸ Hatay Harbiye'de yaptırdığı kazılarda M.S. 4.yy. Roma döneminden kalma iki adet taban mozağında görülebilir²⁹. (Bkz. Resim 1.5-1.6)



Resim 1.5. Güneş Saati Mozağı, 160 x 69cm, Taş, Buluntu Yeri Hatay Harbiye.

Her iki güneş saati mozaik döşemesinin üzerinde tasvir edilen konular aynı ikonografik özellikleri gösterir. Sağ kısmında güneş saati, sol kısmında ise güneş saatine

²⁸ Princeton Üniversitesi: New Jersey'de yer alan özel bir üniversite.

²⁹ <http://www.hatayarkeolojimuze.gov.tr/HatayMuzeWeb>

bakan erkek figürü bulunmaktadır. Hatay Müzesinde yer alan bu mozaikler, o dönemlerde güneş saatinin günlük yaşam içerisinde kullanımına dair görsel ipuçları vermektedir. Özellikle yazıtta yer alan “dokuzuncu saat” ibaresi günlük yaşam içerisinde güneş saatinin önemini vurgular niteliktedir³⁰.(Bkz. Resim 1.6)



Resim 1.6. Güneş Saati Mozaïği, 94 x 143 cm, Taş, Buluntu Yeri Hatay Harbiye.

³⁰ <http://www.hatayarkeolojimuze.gov.tr> (26.7.2015)

1.1.1.2. Su Saatleri

Güneş saatleri eski çağlarda en çok kullanılan saatlerdendi. Ancak güneşin olmadığı bulutlu, yağmurlu günlerde ve hava karardığı zaman güneş saatleri işe yaramıyordu. Eğer gökyüzü bulutsuzsa bilgi ve tecrübeli kişiler yıldızlara bakarak zamanı söyleyebiliyorlardı. Bu sıkıntıyı gidermek için farklı tipte zaman ölçerlerden yararlandılar. Gnamondan kısa bir süre sonra Mezopotamya ve Mısır uygarlıkları suyla çalışan su saatlerinin ilk örneklerini verdiler. Eski Mısırlılar, suyun içeriye aktığı ve suyun dışarıya aktığı iki tip su saati geliştirdiler. İlki iç yüzeyleri saat çizgileri ile bölümlendirilmiş bir çanağın dibine suyu dışarı akıtması için bir delik delinerek yapılan diğeri ise aynı şekilde delinmiş çanaktan, saat çizgilerinin olduğu başka bir çanağa aktılarak yapılan modellerdi³¹.

Su saatleri Yunanlılara, güneş saatlerinde olduğu gibi Mısır ve Mezopotamya'dan geçmiştir. Yunanlılar bu tür saatlere klepsidra diyorlardı. (Bkz. Resim 1.7) Sabit bir sürenin ölçülmesini sağlayan klepsidra, genelde mahkemelerde kullanılıyordu. Avukatların ya da davalıların içi su ile doldurulmuş çanaktaki su bitene kadar konuşmalarına izin veriliyordu. Bir Yunan efsanesine göre hayat kadınları, içi su dolu çanağı müşterileri ile geçirdikleri süreyi sabitlemek için kullanırlarmış. Bu kadınlardan en tanınmışının adının Klepsidra olduğu söylenmektedir³².

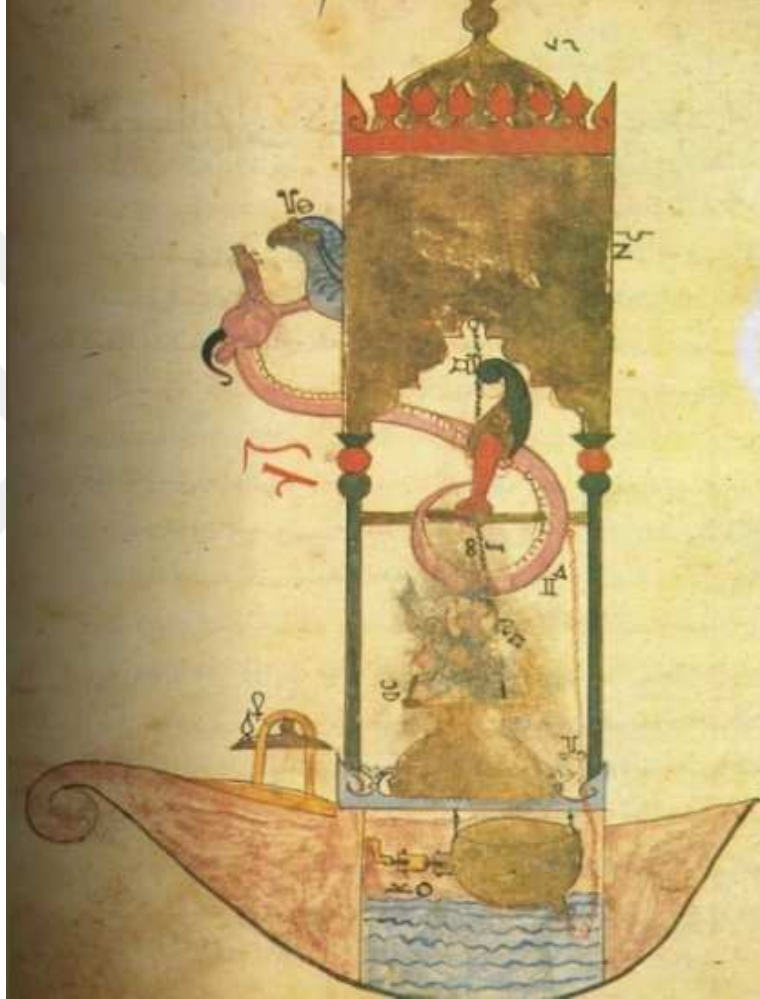


Resim 1.7. Tabanından su akıtan antik bir Yunan Klepsidrası

³¹ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler...*,s.22-24

³² Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı...*, s.171

M.S.1200 yıllarında Büyük İslam Mühendisi El-Cezeri değişik tiplerde klepsidra tasarlamış 1206 yılında yazdığı '*Makine Yapımında Yararlı Bilgiler ve Uygulamalar*' adlı kitabında birbirinden ilginç eserlerin şekillerini bizzat kendisi çizmiş, renklendirmiş ve yaldızlamıştır. Cezeri, kitabında 10 değişik saatin nasıl yapıldığını anlatmaktadır. Bu minyatürlü eserlerinde, yılan, kuş, kayak, obje ve figürlerle su saatlerinin yapılışını ayrıntılı olarak anlatmıştır³³. (Bkz. Resim 1.8)



Resim 1.8. El-Cezeri, 13. yy. Kayık Su Saati

Tasarladığı su saatleri arasında özellikle dakikaların saatlerin ve ayların yanı sıra güneşin ve ayın gökyüzündeki hareketlerini gösteren Hisarlı su saati dikkat çekmektedir. Su ile çalışan bu saat iki insan boyu yüksekliğinde bir ev biçimindedir. Alt kısmında dokuz karış yüksekliğinde, bronz veya tahta ile kapanmış bir kapı, aracın en alt kısmında,

³³ Vuslat Uyanık- Yeliz Aksoy, *Tarihe Yön Veren Mucitler ve Buluşları*, Ezgi Matbaacılık, İstanbul 2014 s.108

perdenin önünde iki davulcu, iki borucu, zilci figürü, perdenin iki yanında iki mihrap, 12 adet pencere ve 12 adet kapı bulunmaktadır. Kapıların arkasında öten kuşlar bulunmaktadır. Saat başında bir adam figürü üst pencereden çıkıp diğer bir pencere arasına gelince kapıdan çıkan kuş ötmeye başlar ve aynı anda saat sayısı kadar madeni bilyeyi ağzından aşağı bırakır. Bilyeler madeni bir çanağa düşerken güçlü bir ses çıkar. 6. 9. ve 12. saatlerde ise bunlara ek olarak aynı anda davulcular davullarını, zilci zilini çalar ve borucular borularını öttürürler. Ayrıca gündüz saate bakıldığında güneşin gökyüzündeki konumu gecede renkli camlar üzerinde ayın konumunu görmek mümkündür³⁴. (Bkz. Resim 1.9)



Resim 1.9. El-Cezeri, 13. yy, Hisarlı Su Saati

³⁴ Vuslat Uyanık- Yeliz Aksoy, *Tarihe Yön...*, s.111

El-Cezeri'nin filin üstüne yerleştirilmiş saatinde, yarım saatte bir yılanın ağzına top düşmesiyle, yılan topu vazonun içerisine koymakta. Filin üzerinde oturan cellat kazma ile file vurmakta ve top filin karnından çıkıp boynundaki çana düşünce zil çalmasıyla saati göstermektedir³⁵.(Bkz. Resim 1.10)



Resim 1.10. El-Cezeri,13. yy, Filli Su Saati

El-Cezeri'nin saatleri genellikle, devrilebilen bir kova, otomatik olarak dolmakta ve devrilince bir mandalı iterek dişlinin bir diş ilerlemesini sağlayacak şekilde tasarlamıştır.

Su saatleri geçen süreyi ölçmesi hatta geçen süreyi durdurma imkanı sağlaması bakımından daha kullanışlı olmasına rağmen güneş saatleri kadar yaygın olmamıştır, orta kuşak ülkelerinde birçok antikçağ güneş saati bulunmuştur, fakat su saatleri için bunu söylemek mümkün değildir³⁶.

³⁵ Hakkı Acun, *Osmanlı İmparatorluğu Saat Kuleleri*, Atatürk Kültür Merkezi , 1. Baskı, Ankara 2011, s.4.

³⁶ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler...*,s.22

1.1.1.3. Kum Saatleri

Geçen zamanı ölçmek için birbirinden farklı daha uzun süre zamanı ölçecek çeşitli saatler üretildi. Mum saati, yağ lambalarından saatler, kum saatleri...

Kum saati, içinde kum bulunan, altı ve üstü geniş ortası ince camdan oluşan, baş aşağı çevirince üsteki kumun alt tarafa dökülmesiyle sabit bir süreyi ölçen saatlerdir. Örneğin bir saatlik süreyi de, yarım saat süreyi de ölçecek şekilde yapılabilir. Kum saatlerini daha çok denizciler geminin hızını belirlemek için kullanmışlar.³⁷ Günümüzde kum saatleri, konuşma süresini belirlemek, yumurta kaynatmak , evde oynanan oyunlarda rakibe süre vermek için; süs eşyası olarak kullanılmaktadır.



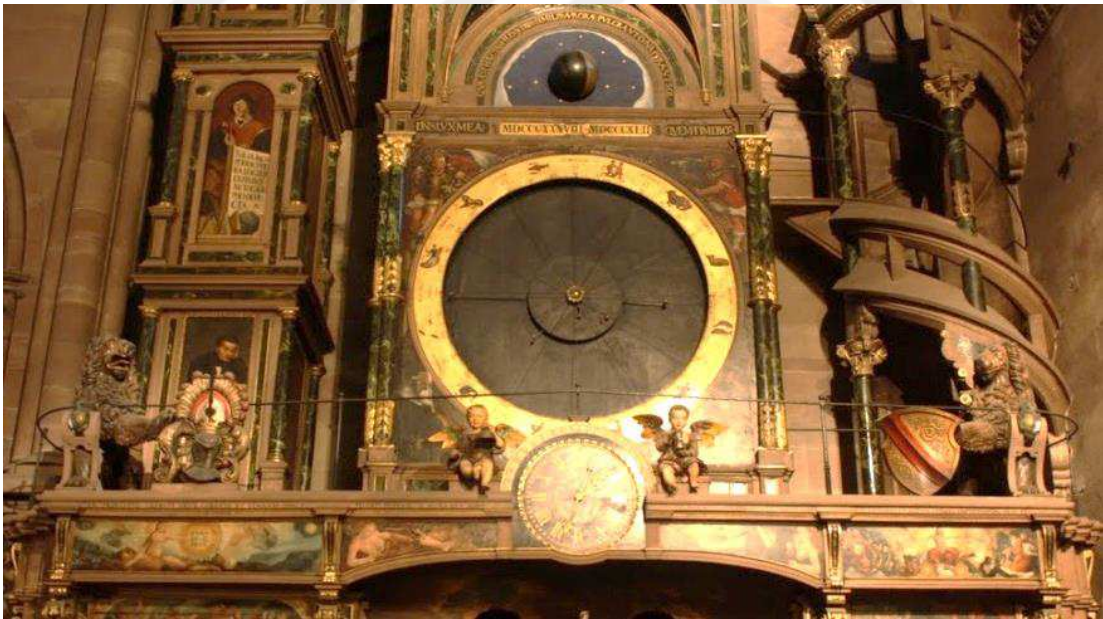
Resim 1.11. Bichitr, Cihangir Sufi bir Şahı Krallara Sunarken, 1615-1618, Kağıt Üzerine Suluboya, Freer Sanat Galerisi, Washington, ABD

³⁷ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı...*, s.174

1615-1650 yılları arasında eserlerini üreten, Babür³⁸ imparatoru Cihangir döneminde sanatını geliştiren Bichitr, bu resimde bir kum saati üzerinde oturan Cihangir'in, belki de ölümlü olmasından duyduğu endişeyi ve zamanı kontrolü altına almakla ilgili imkansız arzusunu yansıtmıştır³⁹. (Bkz. Resim 1.11)

1.1.2. Mekanik Saatler

Mekanik saatler, ilk yapıldıklarında zamanın küçük birimlerini göstermiyordu. 14. yüzyılda kiliselerde sadece ibadet zamanını belirlemekte kullanılırdı. Strazburg Katedrali'nin 1352-1354 yılları arasında yapılan saati ilk mekanik saatlere iyi bir örnek olup, yapılan değişikliklerle 1843 yılında son halini almıştır.⁴⁰ (Bkz. Resim 1.12) 16. yüzyılın sonuna doğru Galileo sarkacın düzenli salınımlarının mekanik saatlerde dizegeç olarak kullanılabilceğini keşfetti. Zamanın küçük birimlerini, saniyeleri ölçen saatler Galileo'nun sarkacın işleyişini keşfetmesiyle birlikte gelişti. Galileo'nun izinden giden Hollandalı matematikçi Christiaan Huygens 1657'de dünyanın ilk sarkaçlı saatini tasarladı⁴¹.



Resim 1.12. Strazburg Katedrali, Astronomik Saat, 1843, Fransa

³⁸ Babür İmparatorluğu: Günümüzdeki Hindistan ve çevresi üzerinde kurulmuş ve hüküm sürmüş Türk-Moğol kökenli devlet.

³⁹ Stephen Farthing, Editör: Erkan Doğanay, *Ölmeden Önce Görmeniz Gereken 1001 Resim*, Caretta Yayıncılık, 2. Baskı, Çin 2011, s.218

⁴⁰ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı...*,s.177

⁴¹ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı...*,s.184

1.1.2.1. Avrupa'da Mekanik Saatlerin Gelişimi

İlk mekanik saatler, 14. yüzyılın başından itibaren Avrupa'da kullanılmaya başlanmıştır. Havanın kapalı olduğu günlerde güneş saatlerinin kullanımının yetersiz olmasından dolayı, günün saatlerini tayin etmek için genellikle dökme demirden ve büyük şekilde yapılmıştır. İlk mekanik saatlerin zamanı gösteren göstergeleri yoktu ve sadece saat başı çan olarak çalardı. Bu saatler katedraller, kiliseler ve manastırlarda ibadet zamanlarını belirlemek için kullanılmıştır⁴².

İngiltere'de St. Albans Manastırı'nın baş rahibi, Wallingfordlu Richard trigonometrik metotlar ve optik aletler kullanarak mekanik saatlerin gelişimine katkıda bulunmuştur. İnşa ettiği saat, Ay'ın evrelerini St.Albans'tan yıldızları, gelgit olaylarının saatlerini gösteriyor ve ibadet zamanlarını belirlemek için çan sesi kullanılıyordu. Wallingfordlu Richard Resim 1.13' te parmağıyla bir saati işaret etmektedir. Resimdeki bu saat keşişlerin⁴³ günlük hayatlarını düzenlemek için St. Albans Manastırı'na yaptığı bir bağışı⁴⁴.



Resim 1.13. Richard of Wallingford (1292-1336)⁴⁵

⁴² Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı...*,s.176

⁴³ Keşiş: Rahip. <http://tdk.gov.tr> (13.8.2015)

⁴⁴ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı...*,s.177

⁴⁵ <http://upload.wikimedia.org/wikipedia>

Ortaçağ'da yapılan ilk mekanik saatlere günü eşit 24 saate bölen, her saat başında saat çanı çalan, Jacopo di Dondi'nin Padova'da 1344 yılında tasarladığı ünlü saati, 1353'de Cenova'da, 1354'de Floransa'da, 1362'de Bologna'da yapılmış saatleri; 1386'da yapılan ve halen çalışan en eski saat olan İngiltere Salisburg Katedrali'ndeki saati, 1410 yılında yapılan, öten horozu ve önünden geçen figürleri ile Prag'daki astronomik saati örnek vermek mümkündür⁴⁶.(Bkz. Resim 1.14)



Resim 1.14. Astronomik Saat, 1410, Prag

⁴⁶ Celil Layiktez, *Ortaçağ Aydınlığı*, Tukan Yayınları, İstanbul,1998, s.111-115

İtalya'nın Padova şehrinde saat ustası olan Jacopo di Dondi'nin bilim insanı oğlu Giovanni de Dondi, 1364'te ilk astronomik saati tasarlamıştır. 1 metre yüksekliğinde ve 107 dişli çarktan oluşan saat, günün 24 saati dışında, Güneş'in, Ay'ın ve bilinen 5 gezegenin konumlarını belirleyebilmektedir. Dondi eserinde, rakkas çarkına hareketi veren silindiri, asılı bir ağırlıkla çevirmektedir⁴⁷. (Bkz. Resim 1.15)



Resim 1.15. Giovanni de Dondi, Astronomik Saat Kopya Modeli.

İnsanlar günlük hayatlarını ya dünyevi saate göre, ya da kiliselerin ruhani saatine göre düzenlerlerdi. Hıristiyanların dua saatleri günde yedi kez olduğu için kiliselerde çanlar günde yedi defa çalınırdı. 1370 yılında Paris Kraliyet Sarayı'nın bir kulesinin

⁴⁷ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı...*, s.177

üzerine halkın görebileceği bir saat yerleştirilmiş ve Paris'te kiliselerin kralın zamanına uygun olarak çanlarını çalmalarını istemişti. Kiliselerin ruhani saati yerine altmış dakikada bir çanları çalma mecburiyeti getirilmişti. Bu durum kralın otoritesini ruhban sınıfı üzerinde tescil etmesiydi⁴⁸.



Resim 1.16. French Heinrich Suzo, De Scientia, 1334, Brüksel Kraliyet Kütüphanesi, Belçika⁴⁹

Bu resimde dişli çarklardan oluşan saatleri, masanın üzerinde güneş saati ve diğer ölçüm ve gözlem aletleri görülmektedir. Rahibin oturduğu yerin üzerindeki saatin 24 saat dilimine ayrıldığı dikkat çekmektedir. (Bkz.Resim 1.16)

Mekanik saatlerde başlangıçta ne kadran, ne akrep, ne de yelkovan vardı. Sadece çalar mekanizmaları vardı. 14. yüzyılın sonlarına doğru saatlerde, dönen akrep ve yelkovan ile yirmi dört eşit bölüme ayrılmış kadranlar görülmeye başlanmıştır⁵⁰.

⁴⁸ Celil Layikteş, *Ortaçağ Aydınlığı*,..., s.111-115

⁴⁹ www.wga.hu

⁵⁰ Milli Saraylar Saat Koleksiyonu, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, İstanbul, 1997



Resim 1.17. Paolo Uccello, Peygamber Efendisi ile Saat 1443, Fresco,
470cm x 470 cm, Duomo, Floransa

15. yüzyıldan günümüze kalan saatlerden İtalya Floransa, Santa Maria del Fiore Bazilikası'ndaki fresko saat, Roma rakamı ile 24 saat göstermektedir. Saatin üzerinde dönen akrep ve yelkovanı bulunmaktadır. Günümüzde hala çalışma düzeni bozulmamış olan bu fresko saat 18. yüzyıla kadar kullanılmıştır.(Bkz. Resim 1.17)

16. ve 17. yüzyıllarda sanayinin gelişmesi, ülkeler arası ticari ilişkilerin artması, zamanın önem kazanması sonucunda saat kadrانlarının üzerinde dakikaların yanında saniyelerin gösterilmesi gerekli hale gelmiştir. 16. yüzyılda zamanın ölçülmesindeki önemli yeniliklerden biri de Galileo'nun, bir sarkacın sallanma genişliği ile salınım süresi arasındaki orantıyı bulması olmuştur. Dünya çapında bir bilim adamı olan Galileo sarkacın düzenli salınımının, mekanik saatlerde düzenek olarak kullanılabileceğini keşfetmişti. 17. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Avrupa'da bilim hızla geliyordu. Galileo'dan sonra

1657' de Hollandalı bilimci Christiaan Huygens (1629-1695) dünyanın ilk sarkaçlı saatini tasarladı ve saat ustası Salomon Coster'a inşa ettirdi⁵¹.



Resim 1.18. Hugh Chevins (1931-2003), Huygens in Salomon Coster's Shop, 1955,
Tuval Üzerine Yağlıboya, Bilim Müzesi, Londra⁵²

Hugh Chevins 1955'te yaptığı tabloda, Salomon Coster'ın saat dükkanında 1657 yılında ilk sarkaçlı saatin imal edildiği anı resmetmiştir. Resimde Christiaan Huygens ve Salomon Coster saati incelemektedirler. (Bkz. Resim 1.18)

Sarkaçlı saatin bulunmasıyla saatler daha fazla kesinliğe doğru ilerlemiş ve neredeyse 300 yıl boyunca bu sarkaçlı saatler teknolojinin de gelişmesi ile Ortaçağ'ın kamusal saatlerinden ev içindeki saatlere, taşınabilir saatlere, aksesuar olarak kullanılan saatlere doğru ilerlemiştir⁵³.

⁵¹ Adam Hart-Davis, *Zaman Kitabı...*, s.184

⁵² <https://www.artuk.org/artdetective/propose-a-discussion/painting/>

⁵³ Robert Levine, *Zamanın Coğrafyası* (Çeviri: Özgür Umut Hoşafçı), Kayhan Matbacılık, 1. Baskı, İstanbul ,2013, s.85

1.1.2.2. İslam Uygarlığında Mekanik Saatlerin Gelişimi

Zamanın belirlenmesi, diğer uygarlıklarda olduğu gibi, İslam uygarlığında da önemli olmuştur. Çünkü İslamiyet günde beş vakit ve belirlenen saatlerde namaz kılınmasını buyurmuştur. Bu zorunluluktan dolayı Güneş, Ay ve yıldızlar aracılığı ile namaz vakitlerini belirlemiş, daha sonraları mekanik saatler ve rasathanelerden⁵⁴ yararlanmışlardır. İslam uygarlığında ilk rasathanelerin 9. yüzyılda kurulduğu bilinmektedir. Osmanlılarda saat ve rasathane denince aklımıza El-Cezeri⁵⁵, Uluğ Bey⁵⁶, Ali Kuşçu⁵⁷ ve Takiyüddin bin Maruf el-Rasıd⁵⁸ gibi değerli bilim insanları, astronomlar gelir. 1573 yılında Osmanlıların ilk büyük rasathanesi, Türk astronomu Takiyüddin bin Maruf el-Rasıd tarafından kurulmuş ve İslam dünyasını anstronomi alanında en ileri seviyesine götürmüştür. Takiyüddin bin Maruf, İstanbul Rasathanesi'nde gözlemleri sonucunda güneş ve ay cetvellerini içeren zicler⁵⁹ hazırlamış ve Sultan III.Murad'a sunmuştur.⁶⁰ Hazırladığı bu ziclerin içerdiği konular arasında başta yıldızların ve gezegenlerin gökyüzündeki konumlarının belirlenmesi, namaz vakitlerinin belirlenmesi, usturlap⁶¹, rubu tahtası⁶² gibi gözlem yapmak için kullanılan aletlerin çizimi, güneş saatleri, Güneş ve Ay tutulması, takvimler, gözlemler ve tablolar yer almaktadır⁶³.

İstanbul Rasathanesi, devlet adamları arasındaki siyasi çekişmeler ve dinsel gerekçeler ileri sürülerek, Şeyhülislam Kadızade Ahmed Şemsettin Efendi'nin kışkırtmaları

⁵⁴ Rasathane: Gözlemevi

⁵⁵ Ebu'l İz İsmail İbni Rezzaz El Cezeri (1136-1206): İslam'ın Altın Çağında çalışmalar yapan Müslüman bilim insanı ve mühendis.

⁵⁶ Uluğ Bey (1394- 1449) : Timur'un torunu, Ali Kuşçu'nun hocası dünyaca ünlü astronom ve matematik bilginidir.

⁵⁷ Ali Kuşçu: Asıl adı Ali Bin Muhammed olan 1403-1474 yılları arasında yaşamıştır. Timur İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nda bir astronom, matematikçi ve dil bilimcidir.

⁵⁸ Takiyüddin bin Maruf el-Rasıd (1521-1585):Osmanlı devletinin en önemli astronom matematikçi ve mekanik bilimcilerinden biridir. 1573 yılında Osmanlı'nın ilk büyük rasathanesini kurmuştur.

⁵⁹ Diyanet İslam Ansiklopedisi 44. Cilt S: 397.ZİC Maddesi

Zic: İslam bilimleri tarihi literatüründe astronomi cetvellerine verilen ad. Ziclerin İçeriği. Ziclerden amaç astronomik gözlem sonuçlarının tablolar halinde kaydedilmesidir. Gözlemevlerinde gökyüzündeki yıldızları ve çıplak gözle görünen beş gezegeni (Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn), güneşle ayı gözlemleyen astronomlar bunların hareketlerini, konumlarını Batlamyus'un yer merkezli kuramına uygun biçimde yorumlayıp elde ettikleri verileri küresel astronominin özelliklerine göre ziclere aktarmışlardır.

⁶⁰ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler...*, s.70

⁶¹ Usturlap: Bir yıldızın belli bir yükseklikte, genellikle 60 derecede, ufkun üstünden geçiş anını saptamaya yarayan aygıttır.

⁶² Rubu Tahtası: Astronomide kullanılan gözlem, ölçü ve hesap aleti.

⁶³ Ahmet Ziya Akbulut, *Güneş Saatleri Yapım Kılavuzu*, (Hazırlayanlar: Atilla Bir, Mustafa Kaçar, Şinasi Acar), İstanbul, Bir yıl Kültür Sanat Ltd. 2010, s.14

sonucu 1580 yılında, Padişah III.Murad'ın emriyle rasathane top ateşiyle yıktırılmıştır. Bu olay Osmanlılar açısından bilim alanında bir kayıp olmuştur.⁶⁴



Resim 1.19. Takiyüddin bin Maruf el-Rasıd ve arkadaşlarını İstanbul Rasathanesinde çalışırken gösteren Şehinşahname' de bulunan bir minyatür⁶⁵

Bu minyatür (Bkz. Resim 1.19) Takiyüddin bin Maruf ve arkadaşlarını astronomi dalında araştırma yaparken gösteren bir resimdir. İki gözlemcinin elinde çeyrek daire anlamına gelen, rubu tahtası bulunmaktadır. Rubu tahtası rasathanelerde güneş saati olarak ve gözlem yapmak için kullanılan bir alettir. Bu aletin daha önceleri kullanılan büyük boyutlarına da “libne” denilmektedir.

⁶⁴ Zamanın Görünen Yüzü Saatler..., s.83

⁶⁵ <http://osmanli-imparatorlugu.blogspot.com.tr>

Takiyüddin bin Maruf el-Rasid'in mekanik saat üzerine yazmış olduğu, Türkçe çevirisi "*Mekanik Saat Konstrüksiyonuna Dair En Parlak Yıldızlar*" adını taşıyan *El-Kevakibü'd-Dürriye fi'l Bengamatü'd- Devriye* adlı eserinde mekanik saat yapımını bütün incelikleriyle anlatmıştır. Ayrıca namaz vakitlerini bildiren bir saat yapmıştır. 1561 yılında yapılan bu saat, Osmanlıların ilk mekanik saati olarak kabul edilir⁶⁶.

İslam dünyasında, namaz vakitlerini hesaplayıp müezzinlere ve halka bildiren, devlet takvimini hazırlayan, astronomi eğitimi veren, gözlemevi görevi yapan, muvakkithane olarak adlandırılan yapılar vardı. İlk muvakkithanenin 661-750 yılları arasında Emeviler döneminde yapıldığı bilinmektedir. Osmanlı döneminde birçok şehirde muvakkithane yapılmıştır. Genellikle geç dönemde yapılan muvakkithanelerde Barok, Ampir ve Rokoko üslupları kullanıldığı, çoğunlukla kare planlı olduğu görülmektedir⁶⁷.



Resim 1.20. Nusretiye Camii Sebili ve Muvakkithanesi, Fotoğraflayan James Robertson, 1854, İstanbul.⁶⁸

Muvakkithaneler; camilerin giriş kısmının sağında veya solunda, yoldan geçenlerin saati daha rahat görmeleri için tek tarafı caddeye bakan, genellikle tek katlı yapılardır. Muvakkithanelerde görev yapan kişilere; Arapça vakitten gelen, vakti tayin eden

⁶⁶ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler...*, s. 93

⁶⁷ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler...*, s. 123-129

⁶⁸ <http://eski.istanbulium.net>

anlamında muvakkit denir. Mekanik saatlerin yaygınlaşması, kule saatlerinin yapılması ile muvakkithaneler önemini giderek yitirmiştir⁶⁹.



Resim 1.21. W.H. Bartlett, Yeni Camii, İstanbul

Sultan III. Ahmet tarafından 1708-1710 yılları arasında yaptırılan Yeni Camii Külliyesi'nin, dış avlu duvarında muvakkithane, sebil, türbe ve çeşme yan yana yer almaktadır. William Henry Bartlett'in yaptığı gravürlerde de muvakkithane görülmektedir. (Bkz. Resim 1.21-1.22)



Resim 1.22. W.H. Bartlett, Şehzadebaşı'nda Sebil, 1838, 12.5cm x18.5cm, İstanbul,⁷⁰

⁶⁹Zamanın Görünen Yüzü Saatler..., s.126-131

1.1.2.3. Mekanik Saat Çeşitleri ve Konumları

Mekanik saatler; şehirlerin meydanlarında, bir yapının üzerinde ya da yamaç ve tepelerde kule saat olarak, kapalı mekanlarda, evlerde, iş yerlerinde masa saati, ayaklı saat, duvar saati olarak hayatımızda yer almıştır. Zamanla saatlerin boyutları küçültülüp taşınabilir hale gelmesiyle, saatler kişiselleştirilerek cep saati, kol saati, kolye saatler, şeklinde aksesuar olarak kullanılmıştır. Bazı ressamalar yaptıkları çalışmalarda mekanik saatleri bir obje olarak ya da zamanı vurgulamak için kullanmıştır. (Bkz. Resim 1.23-1.24)



Resim 1.23. Brueghel, İşitme Duyusu, 1618, Panel Üzeri Yağlıboya, 65cm x 107 cm, Prado Müzesi, Madrid⁷¹

Brueghel "The Five Senses " adını verdiği grup tablolarında beş duyuyu beş ayrı tablo halinde resmetmiştir. 1618 yılında yaptığı "The Sense of Hearing" (işitme duyusu) adlı tablosunda sağdaki masanın üzerinde duran saatler akıp giden ve bir daha asla geri gelmeyecek olan zamanı temsil etmektedir. (Bkz. Resim 1.23)

⁷⁰ <http://www.storeysltd.co.uk/Catalogue/24>

⁷¹ www.wga.hu



Resim 1.24. Jacques Louis David, Napolyon'un Çalışması, 1812, Tuval Üzerine Yağlıboya, 204 cm x 125 cm, Ulusal Sanat Galerisi , Washington⁷²

Jacques-Louis David'in 1812 yılında yaptığı çalışmasında Napoleon'un arkasında bulunan ayaklı saati, saat 4:20 olarak resmetmiş, burada zamana vurgu yapmıştır. Resimde yanan mum ışığından gece vakti olduğu ve Napoleon'un geç saatlere kadar çalıştığına dikkat çekmiştir⁷³. (Bkz.Resim1.24)

⁷² www.wga.hu

⁷³ Hans L. C. Jaffe, *20.000 Years Of World Painting*, Harry N. Abrams, INC., Publishers, New York 1967, s. 275

BÖLÜM II

SAAT KULELERİ

Mekanik saatlerin yapımı 13. yüzyılın sonunda ortaya çıkmış, Avrupa'da hızla yayılmaya başlamıştır. Kiliselerde ve katedrallerde çanların zamanında çalması için kullanılmıştır.⁷⁴ Bu dönemde kiliselerde halkın ibadetlerini zamanında yapmaları için her saat başı çalan meydan saatleri ihtiyaç olmuştur. Bu nedenle 1400-1500 yılları arasında büyük saat kuleleri yapılmaya başlanmıştır. Bu ilk saatler kısa sürede saat başlarında çalmalarını sağlayan bir mekanizmayla donatılmışlardır. Saat kuleleri özellikle Avrupa'da idari merkezlerin toplandığı belediye binaları ve şehrin ana toplanma merkezi olan ve opera, tiyatro, kültür merkezlerini de içinde barındıran meydanlarda ana mimari öge olarak yer almıştır. Çünkü şehrin sosyal etkinlik alanı olan bu meydanlar yoğun bir etkileşim alanı olduklarından zaman kavramı etkinliklerin organizasyonunda önemli olmuştur.

Avrupa'da saatler kiliselerde, kent meydanlarında 14. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanırken, Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılması 16. yüzyılda başlamış; 19. yüzyılda ise Anadolu'ya yayılmıştır. Bu yayılmanın en önemli nedeni 19. yüzyılda devletin giderek azalan gücü ve otoritesidir. Bilindiği üzere kule tipi heybetli yapıları ortaya çıkaran neden otorite ve egemenliktir. Bu tip yüksek yapılar tarih boyunca gücün ve otoritenin simgesi olmuşlardır. Saat kuleleri Anadolu kentlerine işlevi olan yeni bir yapı tipi olarak girmiş, ayrıca devletin gücü gösterilmek istenmiştir⁷⁵.

19. yüzyıl aynı zamanda Batılılaşma yıllarıdır. Batılılaşma, zamanın doğru kullanılmasıyla da aynı anlamı taşımaktadır. O güne kadar namaz saatleriyle biçimlenen günlük yaşam, artık değişmeye başlamıştır. Devlet, meydan saatlerini yaygınlaştırarak namaz vakitlerini baz alan günlük yaşam akışını değiştirerek Batı'ya benzetmeye çalışmıştır. Saat kulelerinin özellikle 19. yüzyılda yayılmasının bir başka nedeni de II. Abdülhamit'in bu konudaki öncülüğü olmuştur. Saatlere olan merakıyla tanınan II. Abdülhamit, Osmanlı tahtına çıkışının 25. yılında bu konuda yoğun bir çalışma başlatmıştır. Valilere gönderdiği bir fermanla Anadolu kentlerinde saat kuleleri yapımını teşvik etmiştir⁷⁶.

⁷⁴ Özge Duygu Kincal, Tüketici Davranışlarının Saat Tasarımına Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, s.39

⁷⁵ <http://www.yapidergisi.com/makaleicerik.aspx?MakaleNum=27>

⁷⁶ Meltem Cansever, *Türkiye'nin Kültür Mirası: 100 Saat Kulesi*, NTV Yayınları, İstanbul 2009.s.10

Aynı dönemlerde Osmanlı topraklarına döşenen demiryolları sayesinde yapılan tren istasyonları ve devlet binalarının cephelerinde de saatler yerini almıştır. Saatler sadece insanlara zamanı göstermek için değil, aynı zamanda Batılılaşmayı göstermek için de kullanılmıştır.

Şehircilik anlamında kentleri süsleyen birer anıt olmanın ötesine geçen saat kuleleri, günümüzde buldukları yerlerin simgeleri haline gelmiştir. Saat kuleleri yalnızca kent meydanlarında yer almamış, yamaçlara, tepelere, eski yapıların üzerine de yapılmışlardır. Bazı saat kulelerinin saati göstermek dışında başka işlevleri vardır. Özellikle Osmanlı Dönemi'nde yapılan saat kulerinin bazılarının altında muvakkithane, bazı saat kuleleri yangın ve gözetleme amaçlı, bazıları ise hava durumu hakkında bilgi almak için kullanılmıştır⁷⁷.

2.1. Avrupa ve İslamiyet'te Saat Kulelerinin Tarihi Gelişimi

Saat kulesi yapma geleneği Avrupa'da ilk olarak katedral ve meydan saatleri halinde ortaya çıkmıştır. 1300'lü yıllarda akrep ve yelkovansız, kadransız, hantal yapılı, bazıları hareketli ve figürlü olup, saat başında hareket eden ve dönemine göre dikkat çeken saatlerdi. Bazı saatler kadranslarında bulunan burç kuşağı ile günlük hayatla ilgili o gün yapılması olumlu ya da olumsuz işleri bilmek için astronomik saat olarak kule saatlerde kullanılıyordu. (Bkz.Resim 2.1) Bu tip Ortaçağ saatlerinden günümüzde pek azı ayakta kalmıştır⁷⁸.



Resim 2.1. Venedik San Marco Saat Kulesi, 15.yy, Detay⁷⁹

⁷⁷ Meltem Cansever, *Türkiye'nin Kültür ...s.10*

⁷⁸ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler...*, s.133- 134

⁷⁹ <http://fotografligezirehberi.com>

Osmanlı Devleti'nde ezani saat uygulaması, yani vaktin ezanla günde beş defa halka duyurulması ile zaman belirleniyordu. Muvakkithanelerin varlığı, muvakkitlerin zamanı ayarlaması ve saat kulelerinin en dakik olanlarının bile hata vermesi nedeniyle saat kulelerine çok fazla ihtiyaç duyulmamıştır.⁸⁰ Osmanlı Devleti'nde saat kulelerinin ilk örnekleri 16. yüzyılda yapılan Ferhat Paşa Camii Saat Kulesi ve Üsküp Saat Kulesi'dir.⁸¹ 1593 yılında Üsküp'ü gezen bir Türk yazar, şehirdeki saat kulesini “gavur ve dinsizlerin binaları” arasında saymıştır. 1660 yılında Üsküp'e giden Evliya Çelebi bu saat kulesinden bahsetmektedir⁸². (Bkz.Resim 2.2)



Resim 2.2. Üsküp Saat Kulesi, 1573

⁸⁰ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler...*, s.

⁸¹ Hakkı Acun, *Osmanlı İmparatorluğu...*,s.6

⁸² Muammer Dizer, *İslam'da ve Osmanlılar' da Saat*, Bilim Tarihi, No:3, İstanbul, Ocak 1992,s. 14

Osmanlı Devleti'nde bu saatlerden sonra, 1797 yılında Padişah III.Selim'in sadrazamı Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa tarafından Safranbolu Saat Kulesi yaptırılmıştır. Yaklaşık 12 metre yükseklikte, kare prizma gövdeli, Arapça rakamlarla numaralandırılmış kadranı, yuvarlak saati olan, yedi günde bir kurulan mekanizması ile Safranbolu Saat Kulesi günümüzde ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir⁸³. (Bkz.Resim 2.3)



Resim 2.3. Safranbolu Saat Kulesi,1797⁸⁴

Osmanlı Dönemi'nde saat kuleleri 19. yüzyılda birbiri ardına özellikle İstanbul ve Anadolu'da inşa edilmiştir. Bu yapıların yaygınlaşmasında II. Abdülhamit tahta çıkışının 25. yılında, alaturka saat alışkanlığına son vermek alafranga saat düzenine geçmeyi kolaylaştırmak ve halkı yeni düzene alıştırmak için şehirlerde, kendi adına çok sayıda saat kulesi yapılmasını emretmiştir. II. Abdülhamit'in 30. cülüs yılında da Anadolu'nun birçok şehrinde saat kuleleri yaptırılmıştır. Saat kulelerinin mekanizmalarında Fransız veya İngiliz yapımı mekanizma kullanılmıştır. Mekanizmaların genelde haftalık ya da on beş günlük olanlar tercih edilmiştir. Saat kulelerinin mekanizmaları kulenin en üst katında olduğundan, her gün en üst kata çıkıp saati kurmak zor olduğundan günlük ayarlamalı mekanizmalar tercih edilmemiştir. Günümüzde bile halen bu saatlerin bakımı, mekanizmasının ayarlanması için sorumlu bir ustaları vardır. Osmanlı'da saat üreten ustalar da vardı. Bunlardan en bilineni Çemberlitaşlı Mustafa Şem'i Pek'tir. II. Abdülhamit

⁸³ Hakkı Acun, *Osmanlı İmparatorluğu...*,s.77

⁸⁴ <http://safranboluturizm.gov.tr>

döneminde Dolmabahçe Sarayı saatçiliği de yapmış olan Mustafa Şem'i kule saatleri, cephe saatleri, ayaklı saatler, masa saatleri dahil saat imalatı yapmıştır. (Bkz.Resim 2.4) Haydarpaşa Garı, İstanbul Üniversitesi, Haydarpaşa Lisesi'sinin cephe saatleri gibi pek çok saat onun eseridir⁸⁵.



Resim 2.4. Mustafa Şem'i Yapımı Saat Kadranı 20. yüzyıl⁸⁶

Rahatlıkla her taraftan görülebilmesi için yüksek yapılan saat kuleleri genel olarak; kaide, gövde ve köşk bölümlerinden oluşur. Kaide bölümünden saat kulesine giriş yapılır, merdivenle üst bölümlere çıkılır. Kaide bölümü bazı kulelerde muvakkithane olarak kullanılmıştır. Bazı çeşitlerinde bu kaide üzerinde çeşme bulunur.⁸⁷ Çanakkale, Dolmabahçe, İzmir, İzmit, Muğla, Bulgaristan (Shumen) saat kuleleri buna örnektir. (Bkz. Resim. 2.5-2.6) Ayrıca bazı saatli çeşmeler de vardır. Yozgat Hamidiye saatli çeşmesi bunun en güzel örneğidir. (Bkz. Resim. 2.7)

⁸⁵ *Zamanın Görünen Yüzü Saatler...*, s.142- 144

⁸⁶ <http://blog.peramuzesi.org.tr>

⁸⁷ Hakkı Acun, *Osmanlı İmparatorluğu...*,s.7



Resim 2.5. Bulgaristan (Shumen) Saat Kulesi, 1580



Resim 2.6. Bulgaristan (Shumen) Saat Kulesi Çeşme, detay



Resim 2.7. Yozgat Hamidiye Saatli Çeşmesi,1901

Saat kulelerinin gövde bölümünde, yukarı bölüme çıkan merdiven bulunur. Saat kulelerinin en üst katı olan köşk bölümünde ise saat mekanizması vardır. Bu mekanizma kulenin dışındaki saatin çalışmasını ve köşk kısmının tepesinde bulunan çanın tokmağını vurmasını sağlar. Saat kulesi çanlarının üzeri, kubbe veya külahla örtülüdür. Çan sesinin uzaklarda da duyulması için kenarlarında açık kısımlar bırakılmıştır. Saat kulelerindeki çan her saat başı tek vuruş veya saat kaç ise o kadar sayıda vuruş yapacak şekilde tasarlanmıştır. Saat kulelerinin kadranlarının çapı büyük olduğundan diğer saatlerdeki gibi çerçevesi ve camı yoktur. Bu nedenle kadranların paslanması, durması beklenen bir durumdur.⁸⁸ Yozgat Saat Kulesi'nin çanı, üzeri külah ile örtülmüş saat kulelerine örnektir. (Bkz. Resim 2.8)

⁸⁸ Hakkı Acun, *Osmanlı İmparatorluğu...*, s.7-8



Resim 2.8. Yozgat Saat Kulesi,1897, detay

2.2. Tarihsel Süreç İçerisinde Mimari Yapı Olarak Osmanlı Saat Kuleleri

Saati ilk olarak Doğulu kavimler icat etse de, Batılılar gelişmesinde, kule saat olarak meydanların sembolü olmasında öncülük etmişlerdir. Batı'da 13. yüzyıldan itibaren ilk kez kilise ve saray kulelerine uygulanan kule saatleri, daha sonra kulenin kendisiyle birlikte tasarlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde ise, Avrupa tarafındaki topraklarında ilk kez 16. yüzyıl sonlarında ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti'nde saat kulelerinin Anadolu topraklarında yaygınlaşması Batılılaşma hareketlerinin hız kazandığı 19. yüzyılın sonlarına denk gelmiştir.⁸⁹ Osmanlı Devleti Batı'nın mimari özellikleri ile beraber saat kulelerini de meydanlara taşımıştır. Osmanlı'nın özgün mimarisinin yerini, 18. yüzyıldan itibaren Batı'nın Barok ve Rokoko mimarisi almıştır. II. Abdülhamit döneminde Anadolu'nun her yerine yayılan saat kulelerinin bazılarında Batı'nın etkisini görmek mümkündür.

⁸⁹ Meltem Cansever, *Türkiye'nin Kültür ...s.9*

Dolmabahçe, İzmir, İzmit, Yıldız, Nusretiye (Tophane) saat kuleleri, Sirkeci Garı, İstanbul ve Marmara Üniversitelerinin saat kuleleri de mimari özellikleri bakımından estetik değerdedirler. (Bkz. Resim 2.9-2.10)



Resim 2.9. Dolmabahçe Saat Kulesi, 1890-1894

Dolmabahçe Saat Kulesi aşağıdan yukarıya doğru incelen, dört katlı, kare planlıdır. Kapı ve pencere alınlıklarında Osmanlı Devleti'nin arması vardır. Saat kulesinde Barok ve Ampir özellikli süslemelerle karşılaşılır. Sultan Abdülaziz döneminde İstanbul'da yapımına başlanan ancak Abdülaziz'in tahttan indirilmesiyle yarım kalan Aziziye Camii'nin taşları kullanılarak inşa edilmiştir⁹⁰.

⁹⁰ Hakkı Acun, *Osmanlı İmparatorluğu...*, s.45



Resim 2.10. Sirkeci Garı Saat Kulesi, 1889-1890

Yıldız Saat Kulesi ve Dolmabahçe Saat Kulesi saati göstermek dışında barometre ve termometreleriyle de hizmet vermektedir.⁹¹ (Bkz. Resim.2.11)



Resim 2.11. Dolmabahçe Saat Kulesi detay

⁹¹ Meltem Cansever, *Türkiye'nin Kültür ...s.11*

Sirkeci Garı Saat Kulesi, Marmara Üniversitesi Haydarpaşa Kampüsü Saat Kulesi, Boğaziçi Üniversitesi Saat Kulesi gibi saat kulelerinin bazıları başka yapıya bağlı yapılmıştır. (Bkz. Resim 2.12)



Resim 2.12. Marmara Üniversitesi Haydarpaşa Kampüsü Saat Kulesi, 1893-1902⁹²

Bazı saatler yapıların çatı kısmında bulunmaktadır. Bu saatlere örnek olarak Barok süslemeli alınlıkta yer alan Haydarpaşa Garı çatı saatini, tarihi lise binalarından Galatasaray Lisesi, Saint Pulcherie Fransız Lisesi, Saint Michel Fransız Lisesi, çatı saatlerini gösterilebilir. (Bkz. Resim 2.13)



Resim 2.13. Galatasaray Lisesi Çatı Saati, 1868.

⁹² <http://www.mustafacambaz.com/details>

Saat kulelerinin inşa edildiği yerlerden biri de kalelerdir. Tokat Zile Saat Kulesi, Ankara Kalesi Saat Kulesi ve sınırlarımız dışında kalan Belgrad Kalesi Saat Kulesi gibi tarihi kalelerin üzerine yapılan kule saatler bu bölümde verilebilecek en güzel örneklerdir. (Bkz. Resim 2.14)



Resim 2.14. Ankara Saat Kulesi, 1884

Tarihi ve dini yapıların üstüne yapılan saat kuleleri de vardır. Ayvalık'ta Agios Yannis Kilisesi (Saatli Camii) , Mersin İtalyan Kilisesi saati, Merzifon Amerikan Koleji saati gibi. (Bkz. Resim 2.15)



Resim 2.15. Merzifon Amerikan Koleji Saati, 1919

Genellikle düz alanlara kurulan şehirlerde, saat kulelerinin halkın her yerden görebileceği yamaç ve tepelere yapılması tercih edilmiştir. Bu kategoriye verilebilecek en güzel örnekler ise Bolu, Göynük, Bursa Tophane, Mudurnu, Kastamonu, Sivrihisar saat kuleleridir. (Bkz. Resim 2.16)



Resim 2.16. Sivrihisar Saat Kulesi, 1900

Meydanlara inşa edilen saat kuleleri, tarihi bir yapının üzerine, yamaç ve tepelere inşa edilen saat kulelerinden, çok daha fazladır. Şehirlerin en kalabalık meydanına veya önemli bulvarlarına dikilmişlerdir.



Resim 2.17. Yozgat Saat Kulesi, 1897

Yozgat, Çorum, Sungurlu, Çanakkale, İzmir, Adana, İzmit gibi şehirlerin saat kuleleri meydana yapılan saat kulelerine örnek verilebilir.(Bkz. Resim 2.17)

Osmanlı İmparatorluğu zamanında yapılan fakat Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra sınırlarımız dışında kalan, çok sayıda saat kulesi vardır. Bu saat kulelerinden özellikle Arnavutluk, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya, Sırbistan gibi Balkan Ülkeleri'nde olanların çoğu hala tarihe tanıklık etmektedirler. (Bkz. Ekler)

BÖLÜM III

RESİM SANATINDA BİÇİMSEL BİR İMGE OLARAK SAAT KULELERİNİN KOMPOZİSYON KURGUSUNA KATKISI

Resim sanatına bakıldığında, resim düzleminde mekan oluşturmaya dair tema ve ifadeleri anlamlandırma eylemi açısından çeşitlilik görülmektedir. Doğa, figür ve mekana dair tüm temalar resim dilinde doğrudan ya da kurgusal olarak betimlenmiştir. Özellikle Barok döneminde daha çok mimari yapılar, manzaralar, günlük yaşam görünüşleri resmedilmeye başlanmıştır. Önceleri kentlerin mimari yapıları resimlerde, uzaklardan görünür biçimde, figürlerin arka tarafında resimlere yansıtılırdı. İlerleyen yıllarda kentlerin muhteşem binalarının, kulelerinin yükselişi; heybetli görünüşleri ve estetik duruşlarıyla, görünene sağdık kalarak, kusursuz bir şekilde resimlere yansımıştır. Veduta⁹³ ressamı olarak tanınan Giovanni Antonio Canal bunun en güzel örneklerini vermiştir. Fotoğrafın daha yaygınlaşmadığı dönemlerde sanatçıların, kentlerin önemli mimari yapılarını, meydanlarını resimlemesi, tarihi ve mimari açıdan gelecek nesillere önemli bir belge niteliği taşımaktadır.



Resim 3.1. Canaletto, Yükseliş Gününde San Marco, 1733-1734, Tuval Üzeri Yağlıboya, 76.8 cm x 125.4 cm, Kraliyet Koleksiyonu RCIN 404417.⁹⁴

⁹³ Veduta: Detaylı bir şekilde işlenmiş Venedik manzaralarına verilen addır.

⁹⁴ <http://www.royalcollection.org.uk/>

3.1. Saat Kulelerini Görsel Olarak Yorumlayan Ressamlar

3.1.1. Pieter Jansz Saenredam (1597-1665)

Pieter Jansz Saenredam, 1623'te Roma'da bulunan Aziz Luka Loncası'na kabul edilmeden önce tarih eğitimi gördü ve Hollanda'nın batısında bir kent olan Haarlem'de, Frans Pietersz de Grebber adlı portre ressamından ders aldı. Bundan birkaç yıl sonra Haarlem'in tarihini detaylarıyla anlatan resimler yapması için sipariş alarak bir kilisenin çizimlerini yaptı.⁹⁵ Kilise ve dış yapısında saat görülmektedir. (Bkz. Resim 3.2)



Resim 3.2. Pieter Jansz Saenredam, 1632, Kağıt üzeri kalem ve suluboya, 48.5 x 31.1 cm

Pieter Jansz Saenredam, Hollanda'da pek çok sayıda kilise ve kiliselerin iç bölümünü yansıtan çizimler yaptı. Saenredam, çizimleri yerinde yapar, daha sonra stüdyosunda onları tam boyutlarına dönüştürerek matematiksel olarak doğru çizimleri ortaya çıkarırdı. Çoğunlukla, ilk çizimlerini yaptıktan sonra gerçek tablolara başlardı. Sanatçının

⁹⁵ Stephen Farthing, *Ölmeden Önce...*, s.252

eserlerinde temel anlamda gerçeği yansıttığı, genel bir özellik olarak ta sarı tonları kullandığı görülmektedir⁹⁶.



Resim 3.3. Pieter Jansz Saenredam, Gezicht op de Mariaplaats en de Mariakerk te Utrecht, 1662, Tuval Üzeri Yağlıboya, 109.5 x 139.5 cm, Boijmans Van Beuningen Müzesi, Hollanda.⁹⁷

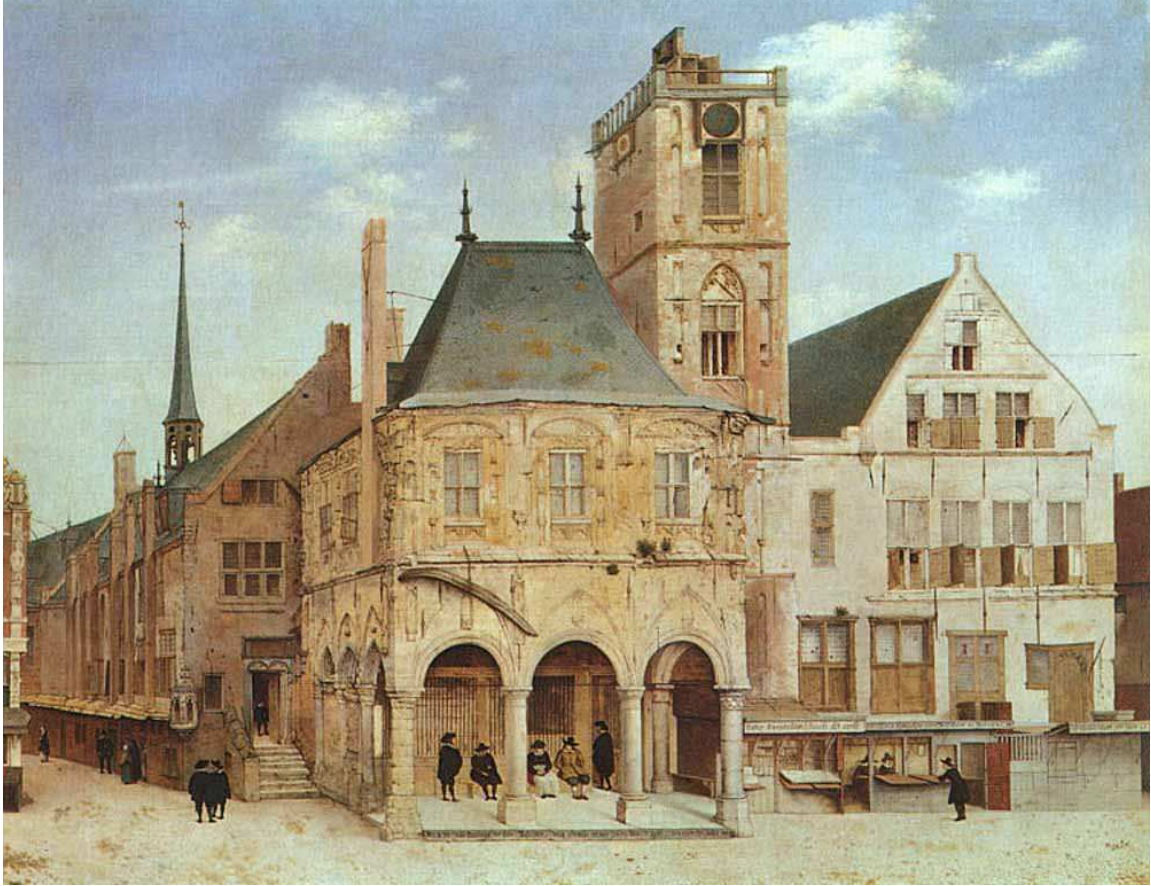


Resim 3.4. Pieter Jansz Saenredam, 1636, Kağıt üzeri kahverengi mürekkep kalem, beyaz suluboya, 34.9 cm x 50.1 cm

⁹⁶ Stephen Farthing, *Ölmeden Önce...*, s.241

⁹⁷ <http://collectie.boijmans.nl/nl/work>

Resim 3.3 ve 3.4'te Hollanda'nın küçük bir şehri Utrecht'te bulunan St. Mary Kilisesi ve St. Martin Katedrali'nden görünüm resmedilmiştir. St. Martin Katedrali üzerinde bulunan saat dikkat çekmektedir. Resim 3.5'te Amsterdam'da eski bir belediye binası üzerinde saat kulesi görülmektedir.



Resim 3.5. Pieter Jansz Saenredam, Eski Belediye Binası, 1657, Tuval Üzeri Yağlıboya, 65.5 cm x 84.5 cm, Rijkmuseum SK-C-1409, Amsterdam.⁹⁸

⁹⁸ <http://www.rijkmuseum.nl/collectie/zoeken/asset>

3.1.2. Jan van der Heyden (1637-1712)

Hollanda kent resminin önde gelen sanatçılarından biri olan Jan Van der Heyden, Amsterdam ve diğer şehir görünümünü titizlikle yansıtan resimler ve gravürler yaptı. Perspektifi çok iyi yorumlayarak, kendine özgü mimari doğaçlama ile kilise, meydan, kanal resimleri onun vazgeçilmez sahnelerini oluşturdu. Yaptığı resimlerle 18. yüzyıl Venedik sanatçıları Canaletto ve Bernardo Bellotto'ya öncü olduğu söylenebilir. Amsterdam'daki Rijksmuseum'da, Londra'daki National Gallery'de ve Paris Louvre'da birçok eseri bulunmaktadır⁹⁹.



Resim 3.6. Jan van der Heyden, Hollanda Görünümü, 1660,
55.3 cm x 71 cm, Kontrplak Panel Üzerine Yağlıboya¹⁰⁰

⁹⁹ Hans L. C. Jaffe, *20.000 Years Of World Painting*, Harry N. Abrams, INC., Publishers, New York 1967, s. 257.

¹⁰⁰ <http://www.dia.org/art/search-collection>



Resim 3.7. Jan van der Heyden, 1668 -1672, Panel Üzerine Yağlıboya, 41.3 cm x 59.1cm, East gallery. ¹⁰¹



Resim 3.8. Jan van der Heyden, 1735¹⁰²

¹⁰¹ <http://wallacelive.wallacecollection.org/>



Resim 3.9. Jan van der Heyden, Delft'teki Eski Kilise, 1675, Panel Üzerine Yağlıboya,
45 cm x 57 cm, Ulusal Galeri Oslo.¹⁰³

¹⁰² <http://art.famsf.org/jan-van-der-heyden>

¹⁰³ <http://commons.wikimedia.org/wiki>



Resim 3.10. Jan Vander Heyden, View of the Westerkerk, Amsterdam, 1660, Meşe Üzerine Yağlıboya, 91cm x 114 cm, National Gallery, Londra¹⁰⁴



Resim 3.11. Jan Vander Heyden, Amsterdam, Westerkerk Görünümü, 1670, Panel Üzerine Yağlıboya, 41cm x 59 cm, Wallace Collection, Londra¹⁰⁵

¹⁰⁴ <http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/jan-van-der-heyden-view-of-the-westerkerk-amsterdam>

¹⁰⁵ <http://www.geheugenvannederland.nl/>



Resim 3.12. Jan Vander Heyden, Haringpakkerstoren Görünümü, 1765-1770, Panel Üzerine Yağlıboya, 45.5cm x 61cm, Amsterdam Müzesi.¹⁰⁶



Resim 3.13. Jan van der Heyden, Mauritshuis 868. Amsterdam Eski Kilise Manzarası, 1670, Panel Üzerine Yağlıboya, 41.4 cm x 52.3 cm, Amsterdam¹⁰⁷

¹⁰⁶ <http://www.geheugenvannederland.nl/>



Resim 3.14. Jan van der Heyden, Westerkerk görüntüsü, 1667- 1670, Panel Üzerine Yağlıboya, 53.5 cm x 64.2 cm, Rose-Marie and Eijk van Otterloo Collection.¹⁰⁸

3.1.3. Abraham Storck (1644-1708)

Hollandalı sanatçı babasıyla kardeşleri gibi ressam olmayı seçmiş ve ailenin en iyi ressamı olmuştur. Yaptığı manzara resimleriyle ünlenmiştir. Resimlerinde ışık oyunlarını, renk zenginliğini ve gerçekçiliği üst planda tutmuştur.



Resim 3.15. Abraham Storck, Amsterdam, 1684, Panel Üzerine Yağlıboya, 12x 16 inç.

¹⁰⁷ <http://www.geheugenvannederland.nl/>

¹⁰⁸ <http://cheznamastency.blogspot.>



Resim 3.16. Abraham Storck, Akdeniz Limanı Capriccio, 20x15 inç.,
T.ü.y.b, Özel koleksiyon, Bridgeman Sanat Kütüphanesi, Londra



Resim 3.17. Abraham Storck, Montelbaanstoren yakınlarında Askerler Yolculuğu,
1670-1690, 31cm x22 cm, Tuval Üzerine Yağlıboya

3.1.4. Giovanni Antonio Canal (1697-1768)

Venedik ressamı olarak bilinen Giovanni Antonio Canal, 1697-1768 yıllarında yaşamış ünlü bir ressamdır. Veduta denilen manzara resimlerinin ilk örneklerini vermiştir. Veduta detaylı bir şekilde işlenmiş Venedik manzaralarına verilen addır. Bu resimlerde ressamlar mimari yapılar, sokaklar, meydanlar ve çeşitli figürler ile gündelik yaşamı tasvir etmişlerdir. Giovanni Antonio Canal (Canaletto) Roma'da eserlerinden etkilendiği topografik resim¹⁰⁹ sanatçıları aracılığı ile kentsel alanları resmetme yeteneğini geliştirmiş, ışık ve gölgeyi güçlü bir kontrast oluşturacak şekilde kullanarak perspektif detaylarını vurgulamıştır. Işık kadar rengi de özgün bir şekilde kullanan ressam doğmuş olduğu şehri çağdaşlarından daha gerçekçi bir bakış açısıyla resimlerinde betimlemiştir¹¹⁰.



Resim 3.18. Canaletto, San Marco Meydanı, 1763, 56.5 cm x102.9 cm,
Tuval Üzeri Yağlıboya, Los Angeles Müzesi, M.83.39¹¹¹

¹⁰⁹ Topografik Resim: Özellikle kent görünümünü, tarihsel yapıları, arkeolojik kalıntıları ve doğal görünümünü betimleyen resim ya da oymabaskı türü, manzaradan ayrılan yanı, kişisel izlenime ve yorumuna yer vermeden genelde belgelemeye yönelik olmasıdır.

¹¹⁰ Stephen Farthing, *Ölmeden Önce...*, s.300

¹¹¹ <http://collectionsonline.lacma.org>

Canaletto, hem sanatsal hem ekonomik açıdan 1730'lu yıllarda kariyerinin zirvesine çıkmıştır. İngiliz bir tüccar olan müşterisi Joseph Smith, Canaletto'ya Piazza San Marco'yu değişik açılardan tasvir etmesi için çok sayıda resim sipariş etmiştir.¹¹² Bizans mimarisi ve Rönesans mimarisinin en güzel örneklerinin bulunduğu San Marco Meydanı üzerinde bulunan yapılar başta Giovanni Antonio Canal olmak üzere diğer birçok ressam tarafından tuvale aktarılmıştır.

Venedik'in göz alıcı kent manzarasını yansıtan tablolarıyla tanınan Canaletto, San Marco Meydanı'nda günlük yaşantıyı ve meydanın genişliğini net bir şekilde göstermiştir. Resimde sağ tarafta İtalyan Mimar Mauro Codussi tarafından 1496 - 1499 yılları arasında inşa edilen Rönesans Mimari özelliklerini taşıyan saat kulesi bulunmaktadır. (Bkz.Resim 3.18)



Resim 3.19. Canaletto, San Marco Meydanı, 1740, Tuval Üzeri Yağlıboya, 100.4 cm x 107.4 cm., Ulusal Galeri, Londra NG939.¹¹³

¹¹² <https://www.canalettogallery.org/biography.html>

¹¹³ <http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/studio-of-canaletto-venice-the-piazzetta-from-the-molo>

Bu resimde (Bkz. Resim 3.19) San Marco Meydanı'nda sağda Dükler Sarayı ve ilerisinde San Marco Bazilikası, merkezde Torre dell'Orologio Saat Kulesi, sol tarafta San Marco Çan Kulesi bulunmaktadır. Soldaki ilk bina ise Floransalı Jacopo Sansovino adlı mimar tarafından yapılan San Marco Kütüphanesi yer almaktadır¹¹⁴.



Resim 3.20. Canaletto, St. Mark Saat Kulesi, Venedik, 1735-1737, Tuval Üzeri Yağlıboya, 132.8 cm x 165.1cm, National Galery, Kanada.¹¹⁵

Saat kulesi detaylarının daha ayrıntılı görüldüğü bu resim, (Bkz. Resim 3.20) San Marco Meydanı'nda gün içinden figürlerle zenginleştirilmiş bir kesittir. San Marco, İncil'i yazan dört yazardan biridir. Marco, bir gün Adriyatik kıyılarında vaaz verirken bir fırtına çıkar ve gemisini kıyıya iter. O sırada kendisine bir melek görünür ve orada Marco'nun şerefine bir kent belireceğini söyler. Bu kent bugünkü Venedik'tir. San Marco İskenderiye'de hayatını kaybeder, Venedikli denizciler tarafından kutsal sayılan eşyaları Venedik'e getirilir ve o günden sonra şehrin koruyucusu olarak anılır. San Marco'nun işareti "Kanatlı Aslan" figürü Venedik'in sembolü olmuş, San Marco Meydanı da onun

¹¹⁴ E.H.Gombrich, *Sanatın Öyküsü* ...,s.325

¹¹⁵ <https://fbcndn-sphotos-c-a.akamaihd.net>

anısına yapılmıştır¹¹⁶. Canaletto, San Marco Meydanı'nı değişik açılardan resmetmiştir. (Bkz. Resim 3.21- 3.22- 3.23)



Resim 3.21. Canaletto, Meydan: Saat Kulesi'ne doğru bakış, 1730, Tuval Üzeri Yağlıboya, 20.75 x 27.76 inç., Nelson-Atkins Sanat Müzesi, Kansas.¹¹⁷



Resim 3.22. Canaletto, Saat Kulesine Karşı, 1743, Venedik, 60.4 cm x 96 cm, Tuval Üzeri Yağlıboya, Royal Koleksiyon RCIN 400515.

¹¹⁶ Bedrettin Cömert, *Mitoloji ve İkonografi*, De Ki Basım Yayın Ltd. Şti., Ankara 2008, s.252

¹¹⁷ <http://www.royalcollection.org.uk>



Resim 3.23. Canaletto, Saat Kulesine Doğru Bakmak, 1743,
80 cm x102 cm, Tuval Üzeri Yağlıboya¹¹⁸



Resim 3.24. Canaletto, Arsenal Köprüsü, 1730-1735,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 18.5 x 31.5 inç.¹¹⁹

¹¹⁸ <http://artmight.com/Artists/Canaletto>

Bu tabloda (Bkz. Resim 3.24), 14. yüzyılda yapılan Venedik Arsenal Tersanesi'nin girişinde bulunan kulelerin üzerinde saat görülmektedir. Canaletto bütün ayrıntılarıyla tarihi güzelliği yansıtmıştır.

Canaletto, verilen resimlerde muhteşem çizgisel bir üslup kullanmış, bütün ayrıntılar detaylı bir şekilde verilmiştir. Bu resimler uygun şekilde yan yana getirildiğinde, Venedik panoramik biçimde değerlendirilebilir.



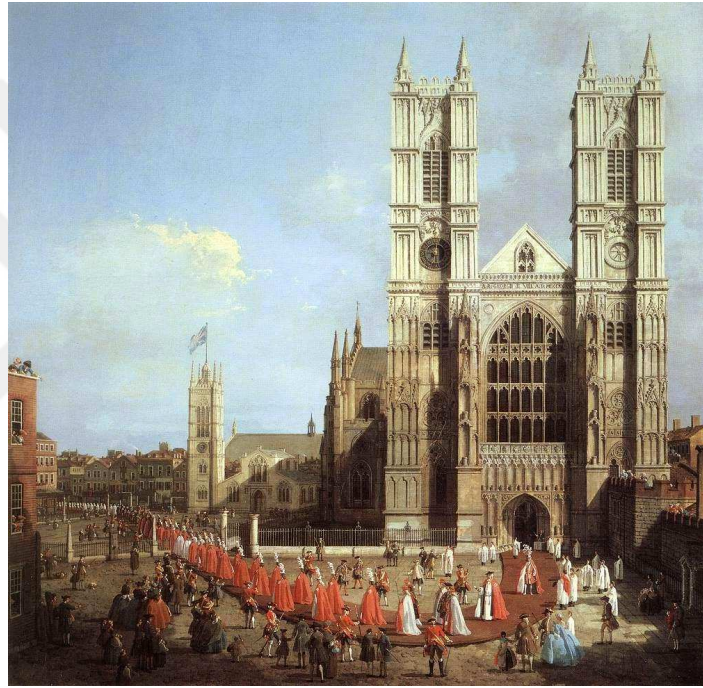
Resim 3.25. Canaletto, St. Paul Katedrali, 1754, 52.1 cm x 61.6 cm, Tuval Üzeri Yağlıboya, Paul Mellon Koleksiyonu, Yale Sanat Galerisi . Nr: B1976.7.95.¹²⁰

¹¹⁹ <http://www.vads.ac.uk>

¹²⁰ collections.britishart.yale.edu/vufind/Record/1666638

Canaletto, sahne resminin ışıklı esprisini ve Venedik'in yapılmaya değer mimarisini resme katmıştır. Binaları derin perspektifleri içinde keşfeden bu sanatçı 1746 yılında İngiltere'ye gitmiş, Venedik'in kanallarını, mimarisini, insanların resmeden sanatçı, orada da resimlerini aynı çizgide canlandırmıştır¹²¹.

İngiltere'nin en büyük mimarlarından Christopher Wren tarafından İngiliz barok tarzında yapılan St. Paul Katedrali'nin yan kuleleri ve resmin sol tarafında kule üzerinde bulunan saat görülmektedir. Canelotto bu mimari yapıyı 1754 yılında tuvale aktarmıştır. (Bkz. Resim 3.25)



Resim 3.26. Canaletto, Bath Şövalyeleri Alayı Westminster Manastırı, 1749,
Tuvall Üzeri Yağlıboya, 99 cm x 101.5 cm, Londra ¹²²

Westminster Abbey Katedrali, İngiltere de kraliyetle ilgili taç giyme ve dini törenlerin yapıldığı yerdir. Yapı, gotik unsurlarla 1245'te inşa edilmiştir. İngiliz tarihindeki birçok ünlü insana ait kabir ve anıtları da içeren yapının kuleleri 1740'ta yapılmıştır¹²³.

Canaletto bu resminde şövalyelerinde bulunduğu törenden bir görüntü resmetmiştir. Katedralin yan kulelerinde bulunan saat ve İngiltere bayrağının asıldığı kuledeki saat dikkat çekmektedir. (Bkz. Resim 3.26)

¹²¹ Adnan Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, Remzi Kitabevi, 13.Baskı, İstanbul 2007, s.489

¹²² <http://uploads7.wikipaintings.org>

¹²³ Adnan Turani, *Dünya Sanat Tarihi ...*, s.241.

3.1.5. Francesco Guardi (1712-1793)

Venedikli Francisco Guardi, ressam bir aileden gelmektedir. Babası öldükten sonra ağabeyi Giovanni Antonio Guardi ile beraber babasının atölyesinde ortak çalışmalar üretti. 1760 tarihinde ağabeyi hayata gözlerini yumunca, kendi başına bağımsız eserler vermeye başladı. Canaletto'nun atölyesinde öğrencisi oldu. Canaletto'nun etkisi ve mimari eserlerle şehir manzaralarının ilgi çekmesi nedeniyle Venedik sahnelerini resmetmeye başladı. İlk yıllarda yaptığı Venedik tabloları Canaletto'nun etkisini yansıtırsa da, çok geçmeden kendi tarzını geliştirdi. Canaletto'nun netliğinin aksine resimlerinde yumuşak, flu geçişler, kasvetli bulutlu gökyüzleri ve atmosferik etki kullanarak empresyonistleri hatırlatacak resimler yaptı¹²⁴. (Bkz. Resim 3.27-3.28)



Resim 3.27. Francisco Guardi, San Marco Meydanı, Venedik, 1770,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 75 cm x 99 cm, Belgrad Ulusal Müzesi¹²⁵

Francisco Guardi, Venedik'in San Marco ve Piezatta meydanlarının güzel taraflarını bulmuş, mimarinin katı duruşunu, renk ve boya olanakları ile kırmış, yeni bir resim tarzını Avrupa Barok resmine kazandırmıştır¹²⁶.

¹²⁴ Stephen Farthing, *Ölmeden Önce...*, s.311

¹²⁵ <http://www.wga.hu/frames-e.html>

¹²⁶ Adnan Turani, *Dünya Sanat Tarihi*,..., s.489.



Resim 3.28. Francisco Guardi, San Marco Meydanı Saat Kulesi, 1775,
15.75 x 27.6 inç., Tuval Üzeri Yağlıboya



Resim 3.29. Francisco Guardi, Saat Kulesi, 1770-1775, Tuval Üzeri Yağlıboya,
63 cm x 90 cm., Güzel Sanatlar Akademisi, Viyana ¹²⁷

Francisco Guardi'nin 1770-1775 yılları arasında yaptığı çalışma, dışavurumcu deformasyona uygunluk gösteren bir çizgiyle yapılmıştır. Atmosfer dingin değil, daha başkaldırıcı bir şekilde resmedilmiştir. Resmin ortasında bulunan astronomik saat

¹²⁷ <http://www.wga.hu/frames-e.html?/html/g/guardi>

Mimar Mauro Codussi tarafından 15. yüzyılda inşa edilmiştir. Resimdeki yapılar tarihe tanıklık ettiği için birer belge niteliğindedir. Guardi bu resimleri bir seri şeklinde yapmıştır. (Bkz. Resim 3.29)



Resim 3.30. Francesco Guardi, San Marco Meydanı Saat Kulesi 1765-1770, Petit Palais Müzesi, Paris



Resim 3.31. Francesco Guardi, San Marco Meydanı'nda Corpus Domini'nin geçidi, 1775- 1780, Tuval Üzeri Yağlıboya, 67 m x 98 cm,¹²⁸

¹²⁸ <http://www.wga.hu/frames-e.html>



Resim 3.32. Francesco Guardi, Venice, San Marco Meydanı Ducale Sarayı, 1780,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 69.5cm x 102.2cm



Resim 3.33. Francesco Guardi, Venedik Arsenal, 1755-1760, Tuval Üzeri Yağlıboya,
62.3 cm x 96.9 cm, Ulusal Galeri, Londra ¹²⁹

¹²⁹ <http://luxfon.com>



Resim 3.34. Francesco Guardi, Venedik Arsenal, 1755-1760,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 39.4 cm x 47.9 cm,¹³⁰

3.1.6. Jan ten Compe (1713-1761)

Hollandalı kasaba ve peyzaj ressamı olarak tanınan Jan ten Compe, kuşağının en iyi topografik sanatçılarından Jan Van Der Heyden ve Bercheyde kardeşlerin resimlerinden etkilenmiştir. Zengin kişilerin talebi üzerine kasaba ve şehirlerin önemli yapılarını tuvaline aktarmıştır¹³¹.



Resim 3.35. Jan ten Compe, 1751, Münttoren Görüntüsü,
56 cm x 75.5 cm, Amsterdam Müzesi¹³²

¹³⁰ <http://www.mfa.org/collections/object/entrance-to-the-arsenal-venice-32305>

¹³¹ https://www.wga.hu/bio_m/c/compe/biograph.html

¹³² <https://rkd.nl/en/explore/images/3619>



Resim 3.36. Jan ten Compe, 1765-1770, 45.5 cm x 61 cm,
Amsterdam Müzesi SA 20797, ¹³³



Resim 3.37. Jan ten Compe, 1754, Panel Üzerine Yağlıboya, 45,2 cm x 61,6 cm

¹³³ <https://visualelsewhere.wordpress.com>

3.1.7. Bernardo Bellotto (1721-1780)

Venedik doğumlu Bernardo Bellotto, Roma ve Floransa'ya gitmeden önce amcası Canaletto'nun atölyesinde eğitim gördü ve iki sanatçı, birlikte birkaç eser üretti. Bellotto'nun sıklıkla Canaletto adıyla eserlerine imza atması ise karışıklığa yol açsa da Bellotto kendi eserlerinde özgünlüğünü koruyarak Canaletto'nun tarzından çok farklı, olgun bir tarz ortaya çıkarmıştır¹³⁴.



Resim 3.38. Bernardo Bellotto, Campo Santa Maria Formosa, 1742,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 92 cm x 150.5 cm,¹³⁵

Bellotto'nun ressamlığının ilk dönemlerindeki tarzını yansıtan bu resim matematiksel açıdan hesaplanmış perspektifi ve ayrıntılar üzerinde gösterilen büyük titizliği ile son derece gerçek bir sahneyi de yansıtmaktadır. Özellikle meydanlara geniş alanlara yapılan saat kuleleri bu resimde de görülmektedir. (Bkz. Resim 3.38)

¹³⁴ Stephen Farthing, *Ölmeden Önce...*, s.302

¹³⁵ <http://artseverydayliving.com>



Resim 3.39. Bernardo Bellotto, Santa Maria Aracoeli, Roma, 1742,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 126 cm x 187,5 cm,¹³⁶

Tamamen gerçekçi bir resim için özellikle ışığın kalitesine odaklanan sanatçı, ressamlığı boyunca bu tarzı geliştirdi ve daha sonraki yıllarda ürettiği eserlerde güçlü ışık ve gölge oyunları ile birlikte gökyüzü için tonlamalar kullanarak Hollandalı çağdaşlarının tarzına yakınlaştı. (Bkz. Resim 3.39) Bellotto, 1747’de Dresden’e, ardından Varşova’ya taşınarak büyük ölçüde Avrupa’daki çeşitli saraylar için çalıştı. Ressamın bıraktığı büyük eserler arasında Dresden’in 2. Dünya Savaşı’nda bombalanarak harap edilmesinden önceki manzaralarına ait ayrıntılı tabloların yanı sıra, Varşova’nın da yıkılmasından sonra şehri yeniden inşa etmeye yönelik bir kılavuz olarak kullanılan Varşova resimleri yer almaktadır¹³⁷.

¹³⁶ <http://www.flickr.com>

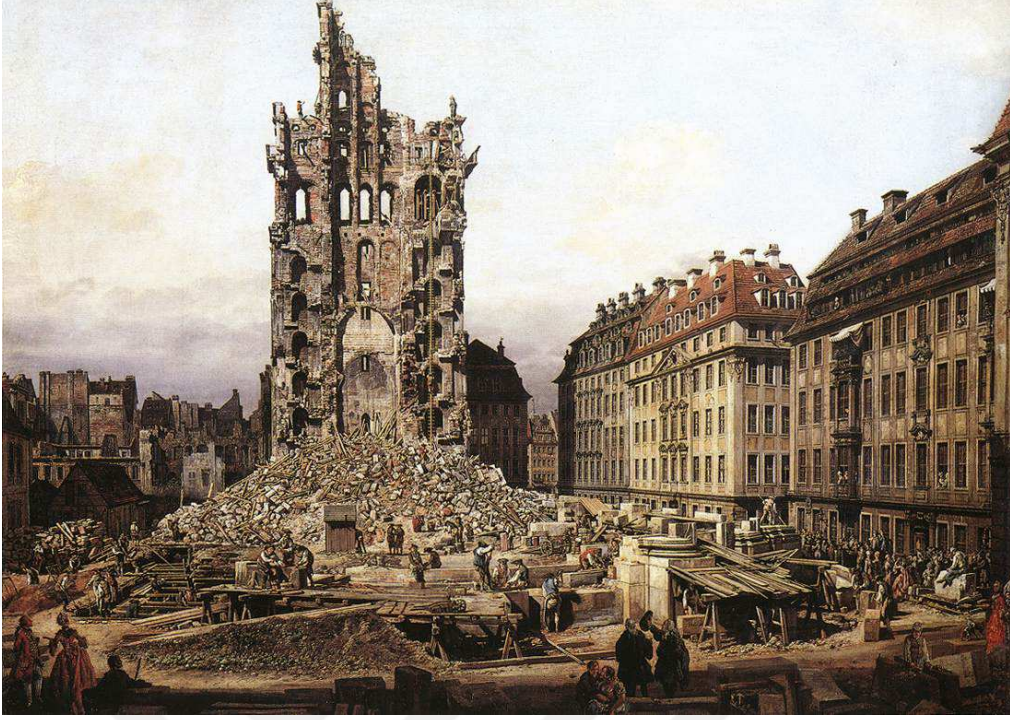
¹³⁷ Stephen Farthing, *Ölmeden Önce...*, s.302



Resim 3.40. Bernardo Bellotto, Dresden'deki Kreuzkirche,1747-1756, Tuval Üzeri Yağlıboya, 197 cm x187 cm, Hermitage (St Petersburg, Rusya Federasyonu)¹³⁸

Almanya Dresden'de gotik üslupta yapılan Kreuzkirche Kilisesi ve üzerinde bulunan saat kulesi, Bernardo Bellotto'nun yaptığı çalışmada görülmektedir. (Bkz. Resim 3.40) Yedi Yıl Savaşları sırasında Kreuzkirche Kilisesi ve üzerinde bulunan saat kulesi yıkılmıştır. Bernardo Bellotto bu kilisenin yıkılmış resmini tarihimize belgelemiştir. (Bkz. Resim 3.41)

¹³⁸ <http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php>



Resim 3.41. Bernardo Bellotto, Dresden'deki eski Kreuzkirche'nin kalıntıları, 1765,
Tuval Üzeri Yağlıboya, Dresden Resim Galerisi ¹³⁹



Resim 3.42. Bernardo Bellotto, Floransa'daki Piazza della Signoria, 1742, Tuval Üzeri Yağlıboya,
61cm x 90 cm, Güzel Sanatlar Müzesi Budapeşte, Macaristan ¹⁴⁰

¹³⁹ <http://www.wga.hu/index1.html>

¹⁴⁰ [http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0a/Bernardo Bellotto](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0a/Bernardo_Bellotto)

Bernardo Bellotto, İtalya'nın Floransa kent merkezinde bulunan Signoria Meydanı'ndan bir sahneyi çalışmıştır. Resmin sağ tarafında Floransa'nın en önemli tarihi binalarından biri olan Vecchio Sarayı ve üzerinde saat kulesi bulunmaktadır. Bu bina 13. yüzyılda gotik üslupta yapılmıştır. Binanın giriş kapısını önünde Michelangelo'nun "Davut" heykeli bulunmaktadır. Yıllar boyunca heykel burada sergilenmiştir. Günümüzde ise Davut heykelinin kopyası, Neptün heykeli ve daha birçok heykel Signoria Meydanı'nda bulunmaktadır. (Bkz. Resim 3.42)

Bernardo Bellotto, yaptığı başka bir çalışmada Viyana, Freyung Meydanı'nda bulunan saat kulesi ve pazar yerini resmetmiştir. (Bkz. Resim 3.43)



Resim 3.43. Bernardo Bellotto, Viyana Freyung , güneydoğudan görünüm, 1758-1761,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 119 cm x 153 cm, Kunsthistorisches Museum¹⁴¹

¹⁴¹ <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Canaletto>

3.1.8. Marcola Marco (1740-1793)

Marcola Marco, ressam bir ailenin çocuğu olarak Verona'da dünyaya gelmiştir. Özellikle karnaval, sokak gösterileri resimleriyle ünlenmiştir. Bu resimde Verona saat kulesinin bulunduğu meydanda asiller ve köylülerin yer aldığı karnaval sahnesini tuvaline aktarmıştır. (Bkz. Resim 3.44)



Resim 3.44. Marcola Marco, Sokak Gösterisi, 1772, Tuval Üzeri Yağlıboya, 45.28 x 33.07 inç.

3.1.9. Joseph Mollard William Turner (1775-1851)

İngiliz romantik ressam Joseph Mollard William Turner, 1789 yılında Krallık Akademisi'nde resim eğitimine başladı. Çağdaş resmin en büyüklerinde biri olan Turner, İngiltere, Hollanda, İtalya ve Fransa'yı dolaşmış gittiği yerlerde manzara resimleri çizmiş, hızla gelişen teknolojik değişimleri de gözler önüne sermiştir. Kullandığı teknikler, ışığı ve rengi vurgulaması ile izlenimcileri ve soyut sanatçıları etkilemiştir¹⁴².

¹⁴² *The Great Masters*, Quantum Publishing Ltd, London 2004, s. 248



Resim 3.45. Joseph Mallord William Turner, Belediye Binası ile Meydan, 1830-41, Kağıt üzerine grafit, 14.3 cm x 19.4 cm, Tate Koleksiyon.



Resim 3.46. Joseph Mallord William Turner, Piazza del Popolo ve Piazza della Liberta Katedrali ile Saat Kulesi, Çeşme ve Belediye Sarayı, 1775-1851, Kağıt üzerine grafit 11.1 cm x 18.4 cm,¹⁴³

¹⁴³ <http://www.tate.org.uk/art/artworks/turner>

3.1.10. Camille Carot (1796-1875)

Camille Carot, hayatının büyük bir bölümünü İtalya, Fransa ve İsviçre’de geçirdi. Bu dönemlerde açık havada ışık ve atmosferin o anki durumunu yakalayan sayısız eserler verdi. Portre resimler de yapsa da kendi döneminde manzara resminin babası olarak anılır. Camille Carot'un manzaralara resimleri taşıdıkları sadelikle oldukça etkileyicidir¹⁴⁴.



Resim 3.47. Camille Carot, Kent, 1871, Tuval Üzeri Yağlıboya, 46.5 cm x 38.5 cm, Louvre Müzesi, Paris, Fransa, Realizm¹⁴⁵

¹⁴⁴ Stephen Farthing, *Ölmeden Önce...*, s.451-479

¹⁴⁵ <http://www.wikiart.org/en/camille-corot/the-belfry-of-douai-1871>

3.1.11. Richard Parkes Bonington (1802-1828)

İngiliz kökenli Bonington, Fransız suluboya ressamı olan François Louis Thomas Francia'nın yanında 1817 yılında ilk resim çalışmalarına başladı. 1818 yılından sonra Fransa ve İtalya'yı gezdi. Resimlerini hem Fransa hem de İngiltere'de sergiledi. Fransa'da Huet ve Delacroix ile aynı atölyede çalıştı. Vaktinin büyük bir kısmını Louvre Müzesi'nde Hollandalı manzara ustalarının çalışmalarını inceleyerek geçirdi¹⁴⁶.

Romantik akımı benimseyen Bonington, günlük yaşamla ilgili resimler, tarihi konular ve özellikle peyzaj ressamı olarak değer kazandı. Eserlerinde ufuk çizgisini olabildiğince aşağıya çekerek derinlik izlenimi vermesi ile Turner ve Constable'ın etkileri görünür¹⁴⁷.

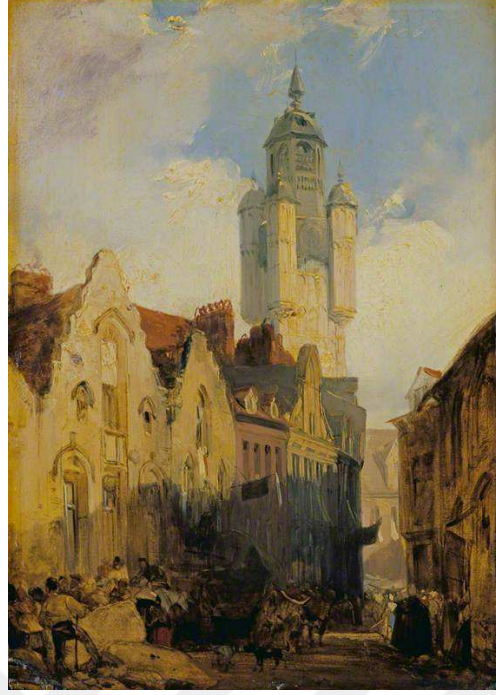


Resim 3.48. Richard Parkes Bonington, Kule Pazarı, Kağıt üzerine litografi,
20.0 cm x 13.8 cm, Charles Deering Koleksiyonu¹⁴⁸

¹⁴⁶ Francis Claudon, *Romantizm Sanat Ansiklopedisi*, (çev. Özdemir İnce-İlhan Usmanbaş), Remzi Kitabevi, İstanbul 1988, s.50

¹⁴⁷ Maurice Serullaz, *Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi*, (çev. Devrim Erbil), Remzi Kitabevi, İstanbul 1983, s.32

¹⁴⁸ <http://www.tate.org.uk/art/artworks/bonington-la-tour-du-marche-at-bergues-near-dunkirk-on-the-river-colne-engraved-by-wj-t06385>



Resim 3.49. Richard Parkes Bonington, Kule Pazarı ,1830, Tuval Üzeri Yağlıboya, 35.2 cm x 25.2 cm, Wallace Koleksiyonu, Londra ¹⁴⁹



Resim 3.50. Richard Parkes Bonington, Büyük Saat Turu, 33.6 cm x 21.1 cm ¹⁵⁰

¹⁴⁹ <http://www.the-athenaeum.org/art/detail>.

3.1.12. Rudolf von Alt (1812-1905)

Avusturyalı ressam Rudolf von Alt, Viyana Akademisi'nde resim eğitimine başladı. Manzara ve farklı perspektiflerden mimari resimleri yapmayı tercih etti. Suluboyayı resimlerinde daha çok kullanmasına rağmen yağlı boya resimler de yapmış, ışık ve atmosferi resimlerinde ustalıkla gözler önüne sermiştir. Resim üslubu yıllar içinde değişmiş, son yıllarda yaptığı resimlerle İzlenimciliğe doğru yönelmiştir¹⁵¹.



Resim 3.51. Rudolf von Alt, Albertina, Viyana Şehir İçi, 1841,
Suluboya, 51.8 cm x 40.3 cm, Viyana, Avusturya,¹⁵²

¹⁵⁰ <http://www.artic.edu/aic/collections/artwork/artist/Bonington>

¹⁵¹ Stephen Farthing, *Ölmeden Önce...*, s.419

¹⁵² <http://www.the-athenaeum.org/art/detail>



Resim 3.52. Rudolf von Alt, Trient Neptün Çeşmesi, 1865, Suluboya,
Viyana Albertina



Resim 3.53. Rudolf von Alt, 1843, Suluboya, 16.2 cm x 21.5 cm,



Resim 3.54. Rudolf von Alt, 1842, Mödling Belediye Binası ,
17.1cm x 23.4 cm, Devlet Özel Koleksiyonu Mödling ¹⁵³



Resim 3.55. Rudolf von Alt, Avusturya -Viyana Şehir İçi,
1883, Suluboya

¹⁵³ <http://www.wikiart.org/en/rudolf-von-alt/>



Resim 3.56. Rudolf von Alt, 1832, Tuval Üzeri Yağlıboya, 46 cm x 58 cm ¹⁵⁴



Resim 3.57. Rudolf von Alt, 1847, Suluboya, 20.5 cm x 12.3cm ¹⁵⁵

¹⁵⁴ <http://www.the-athenaeum.org/art/>

3.1.13. Franz von Alt (1821-1914)

Franz von Alt, manzara ve mimari ressamı olan Rudolf Von Alt'ın kardeşidir. O da ağabeyi gibi ressamlığı seçmiş, aynı tarzda resimler üretmiştir.



Resim 3.58. Franz von Alt, Bern Saat Kulesi, 1882,
Suluboya, 25 cm x 19 cm¹⁵⁶



Resim 3.59. Franz von Alt, Münih'ten manzaralar, Panel üzerine tempera, 24 cm x 38 cm

¹⁵⁶ <http://www.the-athenaeum.org/art/detail>.



Resim 3.60. Franz von Alt, Forum Boarium Roma, 1859, Suluboya, 20 cm x17 cm



Resim 3.61. Franz von Alt, Venedik Meydanı, 1880, Suluboya, 20,3 cm x 27,3 cm

3.1.14. Charles Meryon (1821-1868)

Meryon, 1846 yılında kendini tamamen resme ve gravüre vermiş, eski bir deniz subayıdır. Gravürleri teknik düzeyde benzersiz bir kesinlik ve belirginliğe sahiptir. Bütün yapıtlarında özellikle Paris manzarasını konu almıştır¹⁵⁷.



Resim 3.62. Charles Meryon, Saat Kulesi, Paris,1852, Gravür Baskı,
25.6 cm x 18.4 cm

3.1.15. James McNeill Whistler (1834-1903)

ABD'li ressam Whistler'in, çocukluğu babasının görevi nedeniyle Rusya'da geçti. İlk resim eğitimini Rusya'da St. Petersburg Güzel Sanatlar Akademisi'nde aldı. Babasının ölümünden sonra Amerika'ya döndü ve West Point Askeri Okulu'na girdi, ancak disiplinsiz ve askeri yaşama uymayan davranışları yüzünden askerlik mesleğinden

¹⁵⁷ Francis Claudon, *Romantizm Sanat* ...,s.95

ayrıldı.¹⁵⁸ 1855'te Amerika'dan ayrılıp Paris'e gitti. Bu kentte devam ettiği Gleyre atölyesinde, Degas, Legros, Bracquemond ve Fantin-Latour'un okul arkadaşı oldu. Fantin-Latour ve Legros ile birlikte "Üçler Topluluğu"nu kurdu. Velazquez ile Rossetti ve Japon sanatının yalınlığından etkilendi. Empresyonizm öncüleri arasında yer aldı¹⁵⁹.



Resim 3.63. James McNeill Whistler, Amboise Saat Kulesi, 1888,
Gravür Baskı, 17.5 cm x 12.5 cm,

¹⁵⁸ *The Great Masters*, Quantum Publishing Ltd, London 2004, s.364.

¹⁵⁹ Maurice Serullaz, *Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi*,(çev. Devrim Erbil), Remzi Kitabevi, İstanbul 1983, s.60-61

James McNeill Whistler, Paris'te 1882-83 yıllarında resimlerini sergiledi ve meslek yaşamının başlarında Paris'te kendisini desteklemiş olan çevreye yeniden girdi. Resim sanatı üzerine önce Londra'da, daha sonra da Oxford ve Cambridge'de *Ten o'clock lecture* başlıklı konferanslar verdi¹⁶⁰.



Resim 3.64. James McNeill Whistler, St. Anne's, Soho, 1896,
Taş litografi , 19.2 cm x 13.4 cm¹⁶¹

¹⁶⁰ Jean Cassou, *Sembolizm Sanat Ansiklopedisi*, (çev. Özdemir İnce-İlhan Usmanbaş), Remzi Kitabevi, İstanbul 1987 s.152

¹⁶¹ <http://www.artic.edu/aic/collections/artwork>

Whistler, Empresyonizm için olduğu kadar Sembolizm için de öncü niteliğini taşımış ve kendini her iki akımda kabul ettirmiştir.



Resim 3.65. James McNeill Whistler, St. Giles, 1896,
Taş Baskı, 21.7 cm x 14.2 cm

3.1.16. John Atkinson Grimshaw (1836-1893)

Özellikle gece peyzajlarıyla tanınan İngiliz realist ressam John Atkinson Grimshaw, gün batımında ya da ay ışığında manzaralar, şehir görünümleri ve tersaneleri başarılı bir şekilde resimlemiştir. Grimshaw'ın mehtaplı şehir manzaraları en popüler eserleri olmasına rağmen, peyzajlar, portreler, iç mekanlar, peri resimleri ve neo-klasik konulu resimler yapmıştır. Özellikle gece resimlerinde izleyeni etkileyen bir hüznün vardır. Grimshaw erken dönem eserlerinde "JA Grimshaw" imzasını kullanmış, 1867 yılından sonra John ismini kullanmayarak resimlerini sadece Atkinson Grimshaw

adıyla imzalamıştır. Grimshaw, ardında çok sayıda özgün eser bırakarak 1893'te hayatını yitirdi¹⁶².



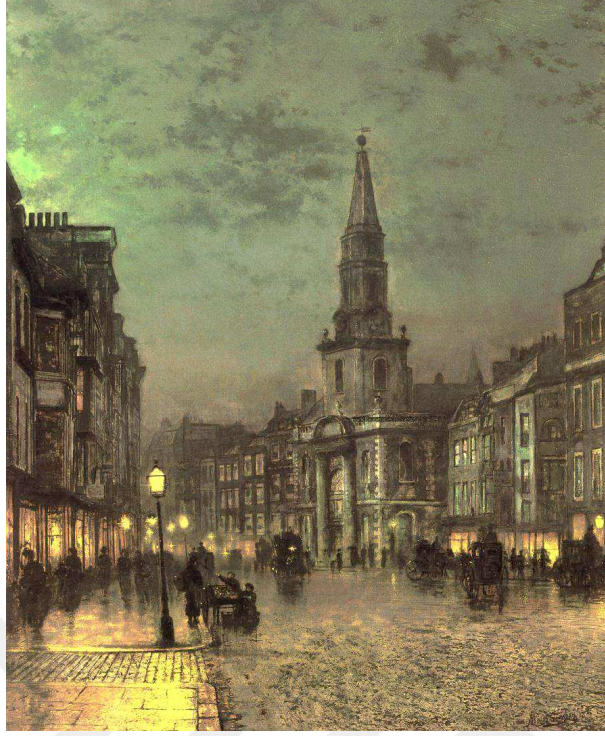
Resim 3.66. John Atkinson Grimshaw, 1880, Tuval Üzeri Yağlıboya, 76.2 cm x 127 cm, Leeds Sanat Galerisi¹⁶³



Resim 3.67. John Atkinson Grimshaw, An Idyll of old Chelsea, 1893, T.ü.y.b, 45.5 cm x 68.8 cm

¹⁶² <http://www.tarihnotlari.com/john-atkinson-grimshaw>

¹⁶³ www.culturevoyage.co.uk



Resim 3.68. John Atkinson Grimshaw, Blackman Caddesi, Londra, 1885,
Tuval Üzeri Yağlıboya, 76.2 cm x 63.5 cm, Özel koleksiyon.



Resim 3.69. John Atkinson Grimshaw, 1893, Tuval Üzeri Yağlıboya,
46 cm x 68.6 cm, Özel koleksiyon.¹⁶⁴

¹⁶⁴ <http://www.the-athenaeum.org>



Resim 3.70. John Atkinson Grimshaw, 1893, Tuval Üzeri Yağlıboya,
76.2 cm x 63.5 cm Özel koleksiyon.¹⁶⁵



Resim 3.71. John Atkinson Grimshaw, Liverpool Limanı (panel 3),
Tuval Üzeri Yağlıboya, Grundy Sanat Galerisi

¹⁶⁵ <http://www.the-athenaeum.org/art>



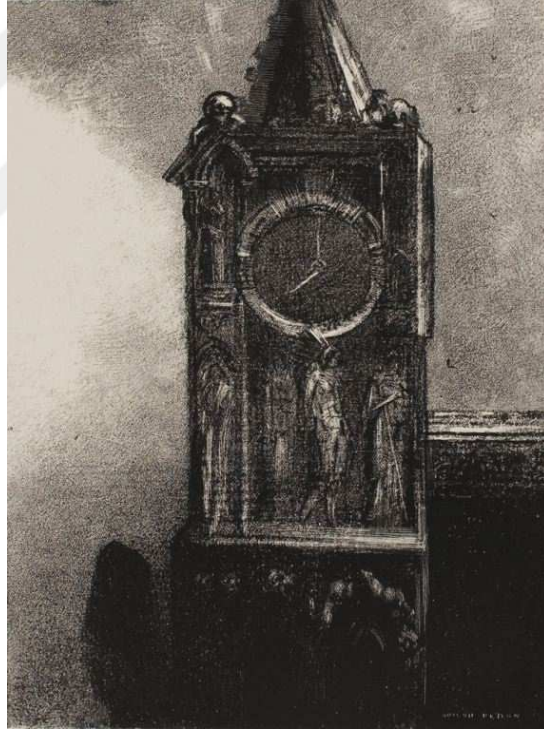
Resim 3.72. John Atkinson Grimshaw, Liverpool Limanı (panel 4),
Tuval Üzeri Yağlıboya, Grundy Sanat Galerisi



Resim 3.73. John Atkinson Grimshaw, Londra, 1890, Tuval Üzeri Yağlıboya

3.1.17. Odilon Redon (1840-1916)

Empresyonistlerin çağdaşı olan sanatçı Bertrand Jean Redon, daha çok Odilon Redon ismi ile bilinir. Delacroix'un resimlerinin kopyasını yapmasıyla resim eğitimine başladı. Daha sonraları gravür ve taş baskı eğitimi aldı, taş baskılarında siyah rengi kullandı. Redon, doğa manzaralarını kasvetli bir görünüme büründürüp, imgenin gerçeğini düşsele dönüştürmüştü. Fantastik, iç yaşamının bizzat ifadesi haline gelmiş, bir topun göz olması, bir bitkinin yüz olması onun sanatında çok doğal olmuştu.¹⁶⁶ Ona tam anlamıyla saygınlık ve tanınırlık kazandıran ise, 1888'de Flaubert'in " *The Tentation de Saint Anthony*" ile 1890'da Baudelaire'in " *Fleurs du Mal*" adlı kitaplarına yaptığı çizimlerdi. Bu olay onun Sembolistler arasında sayılmasına neden oldu.¹⁶⁷ Yaşamının sonlarına doğru dünyasına uzun süre egemen olan karamsarlık yerini neşeye bıraktı. Özellikle pastel ve suluboya çalışmalarında siyahların yerini renkli çalışmalar aldı.¹⁶⁸



Resim 3.74. Odilon Redon, 1887, Taş Baskı, 20.5 cm x 15.5 cm¹⁶⁹

¹⁶⁶ Rane Passeron, *Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi*, (çev. Sezer Tansuğ), Remzi Kitabevi, İstanbul 1982, s.113

¹⁶⁷ Michael Gibson, *Redon*, Taschen, Köln 2011, s. 94.

¹⁶⁸ Jean Cassou, *Sembolizm Sanat...*, s.126

¹⁶⁹ <http://www.artic.edu/aic/collections/artwork/artist>

3.1.18. Claude Monet (1840-1926)

Cloude Monet, 1859 yılında Paris Suisse Akademisi'nde resim eğitimine başladı. 1870 yılında Londra'da Turner ve Constable'in resimlerinden etkilendi. Renkleri yan yana getirerek elde ettiği zarif görsel duyumla, fırça vuruş tekniği ile yapıtları arasında en izlenimci olanları bu dönemde yaptı. 1873'te yaptığı İzlenim, Gün Doğumu yapıtı, empresyonizm akımına, yani izlenimciliğe adını vermiştir.¹⁷⁰ 1890 ve 1891 yıllarında Saman yığını serisini yaptı. Bu resim serisi bütün olarak mevsimlere ve günün belirli saatlerine bağlı olarak farklılaşan ışığın izlerini yansıtmaktadır.¹⁷¹

Monet, 1892-95 yılları arasında katedraller adlı yeni bir seri üzerinde çalışmıştır. Yaklaşık kırk kadar resimden oluşan seride Rouen Katedrali'nin Batı cephesini, bu cepheye bakan bir evin penceresinden doğal ışığın değişik zamanlarda gösterdiği davranışları titizlikle incelemiştir¹⁷².



Resim 3.75. Claude Monet, Rouen Katedrali, 1894, T.ü.y.b, 99.7 cm x 65.7 cm, Theodore M. Davis Koleksiyonu¹⁷³

¹⁷⁰ Maurice Serullaz, *Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi*,(çev. Devrim Erbil), Remzi Kitabevi, İstanbul 1983, s.132

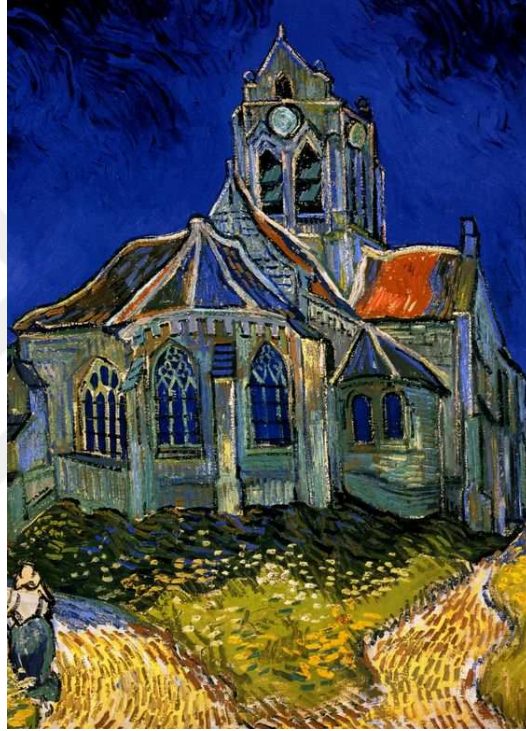
¹⁷¹Stephen Farthing, *Ölmeden Önce...*, s.534

¹⁷²Maurice Serullaz, *Empresyonizm Sanat...*, s.134

¹⁷³ <http://artmight.com/Artists/Monet-Claude-Oscar/Claude-Monet-The-Rouen-Cathedral-Portail-The-Albaine-Tower>

3.1.19. Vincent van Gogh (1853-1890)

Hollandalı sanatçı Vincent van Gogh, 28 yaşında sanat eğitimi almaya başlamış ve günümüze kalan eserlerinin çoğunu hayatının son dokuz senesinde yapmıştır. Kentin yoğun yaşamından kaçarak köy hayatını seçmiş, Güney'e Arles'e giderek doğayı daha berrak bir gökyüzü altında tuvallerine yansıtmak istemiştir. Van Gogh'un ruh sağlığı bu dönemde bozulmuş ve hayatı intiharla sonuçlanmıştır. Kendine özgü fırça vuruşları ve çarpıcı renkleri kullanmasıyla resim sanatına farklı bir teknik getirmiştir¹⁷⁴.



Resim 3.76. Vincent van Gogh, Arles'te Kilise, 1890,
Tuval Üzeri Yağlıboya, Orsay Müzesi Paris, Fransa¹⁷⁵

Van Gogh'un 1890 yılında Arles'te yaptığı resimlerden biri olan *Arles'te Kilise* resmi hakkında kız kardeşi Wile :

“Köy kilisesinin büyük bir resmini yaptım, buradaki bina koyu mavi gökyüzüne doğru morumsu bir şekilde yükseliyor. Kilisenin camları denizin derinliklerine özgü kobalt mavisinde, çatı ise hafif turuncu ile karışık mor renkte, ön planda çiçekli bir çimenlik ve pembemsi bir kumluk var. Bu

¹⁷⁴ Maurice Serullaz, *Empresyonizm Sanat...*, s.112

¹⁷⁵ <http://www.wikiart.org/en/vincent-van-gogh/the-church-at-auvers-1890>

resmin uyandırdığı etki, eski Nuenen Kulesi ve Mezarlığında yaptığım resimlerin verdiği etki ile hemem hemen aynı; sadece son resimde renkleri daha zengin ve etkileyici şekilde kullandım.”¹⁷⁶

diye yazmıştır ve bu resim Van Gogh’un son resimlerinden biridir.

3.1.20. Maurice Brazil Prendergast (1858-1924)

ABD’li Post-Empresyonist sanatçı, Paris’te Colarossi ve Julian Akademi’de resim eğitimi aldı. 1895 yılında büyüdüğü yer olan Boston’a döndü. 1898 yılında gezi için gittiği Venedik’te ressam Vittore Carpaccio’nun eserleri onu etkiledi ve ağırlıklı olarak suluboya ve mono baskı çalışmalar yaptı. 1900 yılında New York’ta büyük bir sergi açtı, Chicago Sanat Enstitüsü tarafından beğeni kazandı. 1895 yılından 1902 yılına kadar iki yüzün üzerinde baskı resim üretti. Çalışmalarında çoğunlukla kent, yaşam ve plaj sahneleri yer almıştır¹⁷⁷.



Resim 3.77. Maurice Brazil Prendergast, San Marco Venedik, 1898, Kağıt üzeri Suluboya ve Kalem, 35,9 cm x 49,5 cm, Ulusal Sanat Galerisi, Washington.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Maurice Serullaz, *Empresyonizm Sanat...*, s.112

¹⁷⁷ Nancy Mowll Mathews, *Maurice Prendergast*, The President and Trustees of Williams College, Munich 1990, s. 11-20.

¹⁷⁸ <http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php>

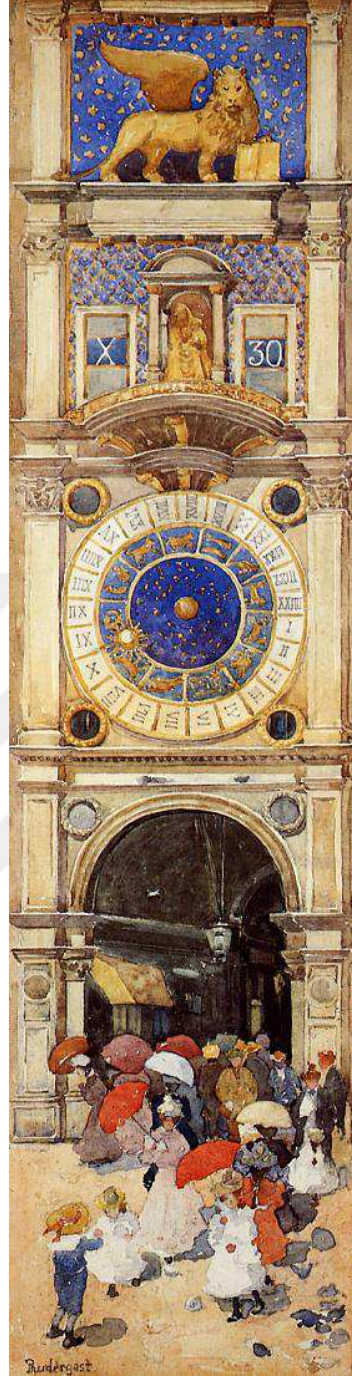


Resim 3.78. Maurice Brazil Prendergast, Santa Maria Kilisesi Venedik, 1911-1912, Kağıt Üzeri Suluboya ve Kalem, 55.8 cm x 38.9 cm, Güzel Sanatlar Müzesi, Boston¹⁷⁹



Resim 3.79. Maurice Brazil Prendergast, Santa Maria Kilisesi Venedik, 1911-1912, Kağıt Üzeri Suluboya ve Kalem, 32.07 cm x 46.99 cm, Özel Koleksiyon.

¹⁷⁹ <http://www.the-athenaeum.org/art/detail>



Resim 3.80. Maurice Brazil Prendergast, Venedik San Marco Meydanı Saat Kulesi 1911, Kağıt Üzeri Suluboya ve Kalem, 16.04 cm x 57,0 cm

Resim 3.81. Maurice Brazil Prendergast, Venedik San Marco Meydanı Saat Kulesi ,1898-1899, Kağıt Üzeri Suluboya ve Kalem, 66,0 cm x15,2 cm, William A. Farnsworth Kütüphanesi ve Sanat Müzesi Koleksiyonu.¹⁸⁰

¹⁸⁰ https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Maurice_Brazil_Prendergast

3.1.21. Philip Wilson Steer (1860-1942)

Philip Wilson Steer, Paris Güzel Sanatlar Okulu ve Julian Akademisi'nde resim eğitimi alan, İngiliz Empresyonizm sanatçılarından biridir. Monet ve Whistler'in etkisinde kalan sanatçı, resimlerini önceleri fırça yerine, palet bıçağı ile yapmıştır. Yaşamının sonlarına doğru geniş fırça darbeleriyle resimlerini, güneşin yarattığı ışık kontrastlarıyla işlemiştir. Son dönem suluboya resimleri Turner'ın stilini anımsatmaktadır¹⁸¹.



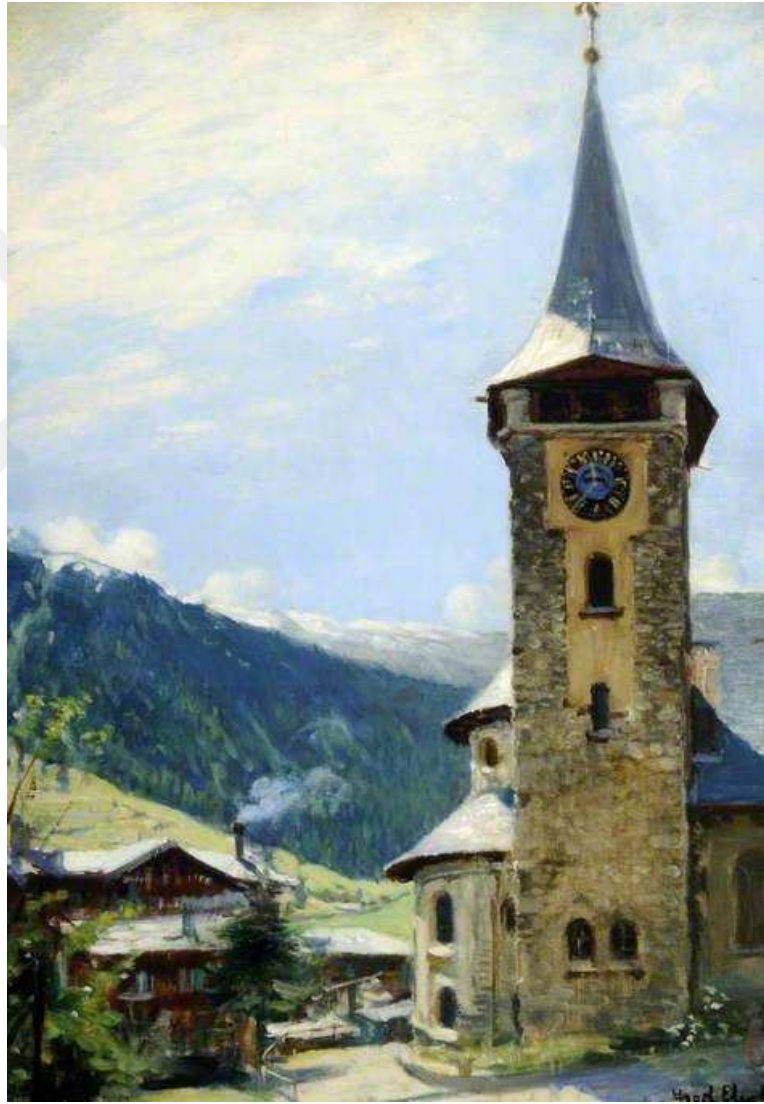
Resim 3.82. Philip Wilson Steer, Montreuil Kilisesi, 1907, Tuval Üzeri Yağlıboya, 50,2 cm x 61 cm, Tate Koleksiyon¹⁸²

¹⁸¹ Maurice Serullaz, *Empresyonizm Sanat ...*, s.194

¹⁸² <http://www.tate.org.uk/art/artworks/steer-the-church-at-montreuil-n06141>

3.1.22. Frederick Willeam Elwell (1870-1958)

İngiliz ressam Frederick Willeam Elwell altı çocuklu bir ailenin en küçük çocuğu olarak dünyaya geldi. Lincoln Sanat Okulu'ndan sonra Julien Akademisi'nde resim eğitimi aldı. Çok sayıda portre, iç mekan ve peyzaj resimler yaptı. Çalışmalarını gerçekçi tarzda uyguladı. Resimlerini ilk olarak 1894 yılında Paris'te sergiledi. 1931 yılında Royal ressamlar cemiyetine seçildi. Royal Akademi ve kraliyet akademisinde sergiler düzenledi. Hayatının son yıllarına kadar çalışmalarına devam etti¹⁸³.



Resim 3.83. Frederick William Elwell, 1937-1939, Beverley Sanat Galerisi, 39 cm x 29 cm, Tuval Üzeri Yağlıboya,¹⁸⁴

¹⁸³ https://en.wikipedia.org/wiki/Frederick_William_Elwell

¹⁸⁴ <http://www.bbc.co.uk/arts/yourpaintings/paintings>

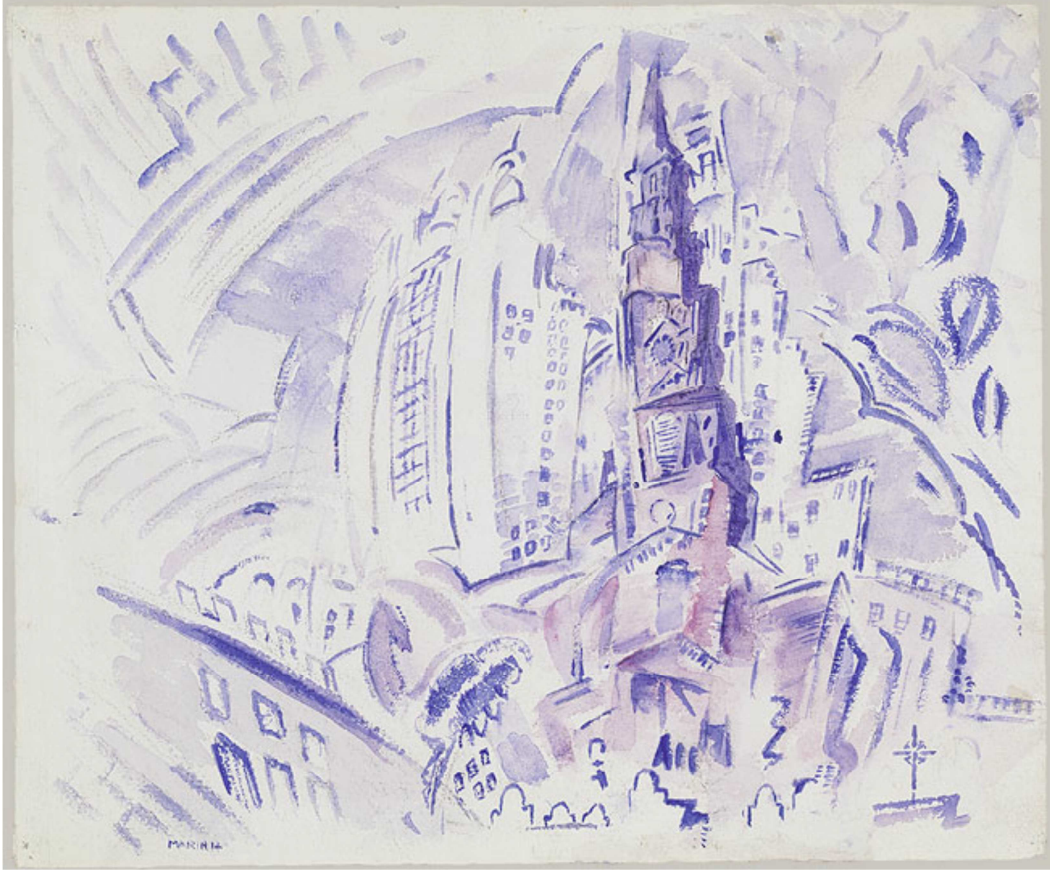


Resim 3.84. Frederick William Elwell, Saat Kulesi, Ahşap üzerine yağlıboya,
53.3 cm x 43.2 cm, Sewerby Salonu Müzesi ve Sanat Galerisi ¹⁸⁵

¹⁸⁵ <http://www.eastriding.gov.uk/culture/museums/collections/detail>.

3.1.23. John Marin (1870-1953)

Amerikalı ressam güzel sanatlar akademisinde eğitim gördü. Özgürlük duygusu ile renklenen soyut çalışmalar yaptı. Mimari temaları tablolarında kullandı. 1950 yılında Maine Üniversitesi ve Yale Üniversitesi tarafından onur ödülüne layık görüldü¹⁸⁶.



Resim 3.85. John Marin, St. Paul's, Manhattan, 1914, Kağıt üzerine füzen ve suluboya, 39.7 cm x 47.9 cm, Alfred Stieglitz Koleksiyonu.¹⁸⁷

¹⁸⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/John_Marin

¹⁸⁷ Hans L. C. Jaffe, *20.000 Years Of World Painting*, Harry N. Abrams, INC., Publishers, New York 1967, s. 345

3.2. Saat Kulelerini Görsel Olarak Yorumlayan Türk Ressamlar

Osmanlı İmparatorluğu zamanında yurdun pek çok yerine saat kuleleri yapılmıştı. Bu saat kulelerinden günümüze çoğu dimdik ayakta kalmıştır. Türk ressamlarımız da yaşadıkları dönemlerde bu saat kulelerini resimlerine yansıtmışlardır. Genelde Ankara Kalesi Saat Kulesi ve Dolmabahçe Saat Kulesi ressamların çalışmalarında yerini bulmuştur.

3.2.1. Ahmet Ziya Akbulut (1869-1938)

Harbiye mezunu olan Ahmet Ziya Akbulut, Osman Nuri Paşa ve Hoca Ali Rıza Bey'den resim dersleri almıştır. Perspektife önem vermiş ve resimlerinde gerçekçi bir yaklaşım sergilemiştir. Kendi kuşağı ressamları gibi natürmort ve manzara resimlerinden çok tarihsel yapıları öne çıkaran resimlere yönelmiştir. Tarihi camileri ve binaları belgeci bir görüşle resimlerine yansıtmıştır.¹⁸⁸ Ahmet Ziya Akbulut'un Türk Ordusunun İzmir'e Girişi adlı eserinde İzmir'in simgesi olan İzmir Saat Kulesi resmin arka fonunda görülmektedir.(Bkz. Resim 3.86)



Resim 3.86. Ahmet Ziya Akbulut, Türk Ordusunun İzmir'e Girişi, 77 cm x 53 cm, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi.

¹⁸⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahmet_Ziya_Akbulut

3.2.2. Sadık Göktuna (1876-1951)

Albany olan ressam Sadık Göktuna'nın Ankara pazarını resmettiği tablosunda Ankara Kalesi Saat Kulesi görülmektedir. (Bkz. Resim 3.87)



Resim 3.87. Sadık Göktuna, Pazar, 32 cm x 46 cm, Tuval Üzeri Yağlıboya

3.2.3. Sami Yetik (1878-1945)

1878 İstanbul doğumlu Sami Yetik, 1898'de Harbiye mezunudur. Okul döneminde Hoca Ali Rıza ve Osman Nuri Paşadan resim dersleri aldı. Subay olduktan sonra Eyüp Askeri Baytar Rüştüyesi'nde resim öğretmenliği yaptı. Bu arada Sanayi Nefise Mektebine de devam ederek 1906 yılında mezun oldu. 1910-1912 yılları arasında Paris'te resim çalışmaları yaptı. Yurda döndükten sonra Balkan Savaşlarına katıldı, Edirne cephesinden başlayarak Kurtuluş Savaşı sonuna kadar bulunduğu her cephede eskizler ve desenler çizmiş, resimlerinde savaş sahnelerini bir destan havasında göstermiş; savaşın duygusal tarafını da vurgulamıştır.¹⁸⁹ Sami Yetik Ankara'da bulunduğu yıllarda yaptığı resimlerde Ankara Koyunpazarı'nı betimlemektedir. Ankara Kalesi'ne yer verdiği resimlerde beyaz kuleli anıtsal saatin yükseldiği barakaların önünde kasabalı halk alışveriş yapmaktadır. Kalın boya dokusu, fırça vuruşları, palet bıçağı hareketleri ile Sami Yetik'in bu çalışmaları, mükemmel bir anlatıma dönüşmüştür¹⁹⁰. (Bkz. Resim 3.88-3.89-3.90)

¹⁸⁹ Sezer Tansuğ, *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi 6. Basım, İstanbul 2003, s. 372.

¹⁹⁰ Kıymet Giray, *Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu*, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2000, s. 108.



Resim 3.88. Sami Yetik, Eski Ankara' da Pazar, Tuval Üzeri Yağlıboya



Resim 3.89. Sami Yetik, Eski Ankara'dan, Tuval Üzeri Yağlıboya, 26 cm x 19 cm



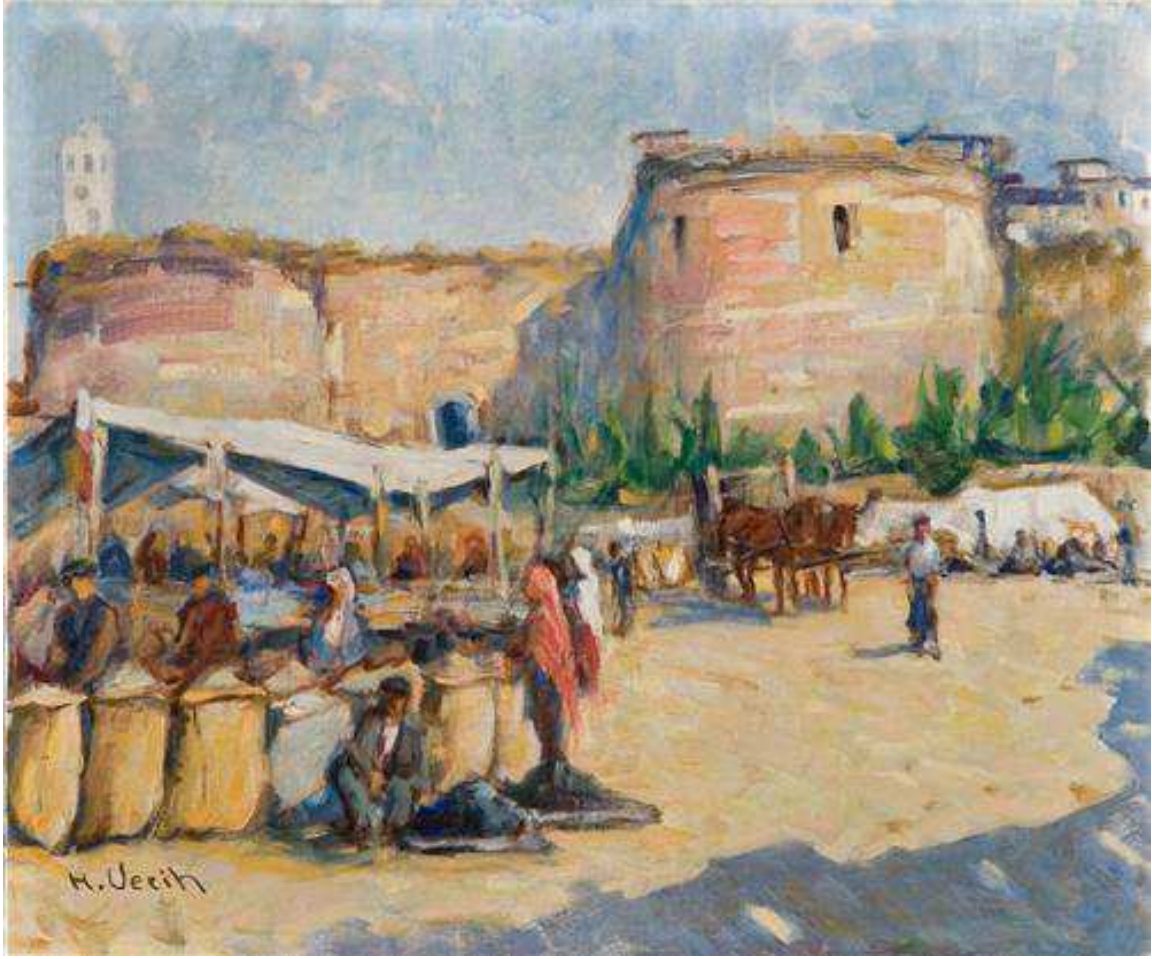
Resim 3.90. Sami Yetik, Pazar yeri, 1926, Tuval Üzeri Yağlıboya, 70 cm x100cm, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.

3.2.4. Hasan Vecih Bereketoğlu (1895-1971)

Kahire’de dünyaya gelen sanatçı, hukuk fakültesi mezunudur. Resim tutkusu nedeniyle önce Halil Paşa atölyesine, sonra Paris’te Julian Akademisi’ne devam etmiştir. 1922 yılında peyzaj çalışmalarının çoğunlukta olduğu birinci kişisel sergisini açmıştır. Doğa sevgisi onu açık havada çalışmaya yöneltmiş ve peyzajlarının çoğunluğunu günün erken saatlerinde yapmıştır. Peyzajlarında olduğu kadar figür ve portre çalışmalarında da usta olan sanatçının aydınlık, şeffaf ve nüanslarla donanmış bir paleti vardır. Cumhurbaşkanlığı Daire Müdürü olarak da görev yapan sanatçı, Ankara’nın farklı semtlerinde peyzaj çalışmaları yapmıştır.¹⁹¹ Yaşamı boyunca en çok resimlediği konu Kurbağlıdere olmuştur. Kurbağlıdere’ye olan ilgisinin kaynağı yaşadığı dönem resim dersleri aldığı usta ressam Hikmet Onat’tır. İstanbul görünümleri üzerine yoğun bir resim üretimine giren Hikmet Onat’ı bir çok sayıdaki sanatçı gibi Vecih Bereketoğlu da yakından izlemiştir. O da Hikmet Onat gibi İstinye’de, Salacak’ta, Kurbağlıdere’de resimler

¹⁹¹ Gönül Gültekin, *Batı Anlayışında Türk Resim Sanatı*, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara 1992, s.46.

yapmıştır.¹⁹² Hasan Vecih Bereketoğlu, Ankara'dan Çarşı isimli tablosunda Ankara Kalesi önünde kurulan çarşığı resmetmiştir.



Resim 3.91. Hasan Vecih Bereketoğlu, Ankara'dan Çarşı, Tuval Üzeri Yağlıboya

3.2.5. Şeref Akdik (1899-1972)

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin (1929) kurucu üyeleri arasında yer alan Şeref Akdik, Gümüşhaneli ünlü hattat Kamil Akdik'in (1862) oğludur. Babasının yönlendirmesiyle Hoca Ali Rıza ve İbrahim Çallı'dan resim dersleri almıştır. Sanayi-i Nefise Mektebinde okumuş ve mezun olduktan sonra, Mahmut Cuda, Cevat Dereli ve Refik Epikman ile beraber Paris'te Julian Akademisinde eğitim görmüştür. Güçlü bir desen ve kompozisyon anlayışına sahip olan Şeref Akdik, portre, peyzaj, natüremort ve figüratif çalışmalar yapmış, yapıtlarında zaman zaman izlenimci ve bazen de akademik bir anlayışı benimsemiştir. İlk kişisel sergisini 1932'de Ankara Halkevi'nde açmış, yaşamı boyunca

¹⁹² Kıymet Giray, *Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu*, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2000, s. 222.

yedi kişisel sergi düzenlemiştir. Şeref Akdik, köy ve kent insanını, yöresel giysiler içinde günlük yaşantılarını, psikolojik yapısına özen göstererek gerçekçi bir sanat anlayışıyla resimlerine yansıtmıştır. Atatürk devrimlerini bir bütün içinde kavrayıp, onun yaygınlaşması için çok sayıda devrimleri konu alan yapıtlar ve Atatürk portreleri yapmıştır¹⁹³.



Resim 3.92. Şeref Akdik, Ankara Kalesi, 1927, Tuval Üzeri Yağlıboya, 61cm x 50 cm, Ankara Resim ve Heykel Müzesi.

¹⁹³ Osman Altıntaş, *Şeref Akdik*, Semih Ofset, Ankara 1988, s.1-87.

Eserde Ankara Kalesi'nde Bizans döneminden kalma olduğu anlaşılan silindirik formda olan sur duvarının arkasında yer alan çokgen planda inşa edilmiş saat kulesi ve çevresi görülmektedir. Pastel renklerin kullanıldığı eserde ressam ışığı başarılı bir şekilde vurgulamıştır. 1884'te yapılan Ankara Saat Kulesi yapıldığı tarihten bu güne hala aynı şekilde varlığını sürdürmektedir.(Bkz. Resim 3.93)



Resim 3.93. Ankara Kalesi Saat Kulesi,1884

3.2.6. Şefik Bursalı (1903-1990)

Bursa'da doğan Şefik Bursalı Sanayi-i Nefise Mektebini bitirdi. Hocaları olan İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Feyhaman Duran, Namık İsmail ve Avni Lifij'in kurduğu Türk Ressamlar Birliği'nin sergilerine öğrenci iken davet edildi ve katıldı. Avrupa'nın birçok sanat merkezinde çalışmalarında bulundu. Yurda döndükten sonra resim öğretmenliği yaptı. Konya'da bulunduğu dönemde Selçuklu ve Mevlana kalıntılarını yansıtan eserleri büyük beğeni aldı. Atatürk'ün isteğiyle eserleri, Sovyetler Birliği ve Avrupa'nın birçok şehrinde sergilendi. Öğretim üyesi olarak atandığı Güzel Sanatlar Akademisi'nde otuz yıl hocalık yaptı. Mimar Sinan Üniversitesi kararıyla profesörlük ünvanı aldı¹⁹⁴.

Doğal görünümlere bağlı kalmakla birlikte ışık ve rengi kullanmadaki ustalığı ve teknik üstünlüğü ile bir üslup oluşturmuştur. Gerçekçi anlayışa bağlı olarak çizgi ve renk arasında bir denge sağlamasına karşın renkçi yanı ağır basan yöresel peyzajlar yapmıştır¹⁹⁵. (Bkz. Resim 3.94)



Resim 3.94. Şefik Bursalı, Dolmabahçe'den, Ankara Resim ve Heykel Müzesi, Tuval Üzeri Yağlıboya

¹⁹⁴ 5. Şefik Bursalı Resim Yarışması, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005, s.1

¹⁹⁵ Ayla Ersoy, *Günümüz Türk Resim Sanatı*, Bilim Sanat Galerisi, İstanbul 1998, s. 104.

3.2.7. Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911-1975)

1911 yılında Trabzon'da doğdu. Küçük yaşlardan itibaren resim ve edebiyata ilgisi yüksekti. Lise yıllarında resme ilgisi daha arttı ve liseyi bitirmeden Trabzon'dan ayrılıp İstanbul'da güzel sanatlar akademisinin lise kısmına kaydoldu. Burada Nazmi Ziya ve İbrahim Çallı'nın öğrencisi oldu.¹⁹⁶ 1931'de akademiden ayrıldı ve Paris'e gitti. Djon ve Lyon Güzel Sanatlar Okulları'na ve Andre Lote Özel Akademisi'ne devam etti. 1933'te Türkiye'ye döndü ve akademi bitirdi. 1937'de Leopold Levy'nin asistanı olarak akademide göreve başladı. CHP'nin Ressamların Yurt İçi Gezileri programı kapsamında 1938'de Edirne'ye gitti. 1942'de aynı program kapsamında Çorum'a gitti. Buradaki yaşam sanatçıyı çok etkilemiştir.¹⁹⁷ Türk halk kültürünün önemini ve değerlerini ilk kavrayan sanatçılarımızdan biri olarak Türk el sanatlarımızdan seçtiği motifleri, özgün bir üslupla, çağdaş resimsel tekniklerle yorumlamıştır. Halkın yaşamında iyisiyle kötüsüyle ne varsa renk, biçim, konu, tema ya da nakış olarak resimlerine yansıtmıştır. Sanatçı mozaik tekniğinde başarılı çalışmalar yapmış, ayrıca karışık tekniklerle denemeler yapmış, çini ve cam çalışmaları gerçekleştirmiştir.¹⁹⁸



Resim 3.95. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Çorum Saat Kulesi, 1942, Kağıt Üzerine Guaj, 50 cm x 75 cm

¹⁹⁶ Ömer Faruk Şerifoğlu, *Bedri Rahmi Eyüboğlu*, Kalkan Matbaacılık, Ankara 20011, s.12.

¹⁹⁷ Gönül Gültekin, *Batı Anlayışında Türk Resim Sanatı*, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara 1992, s.62.

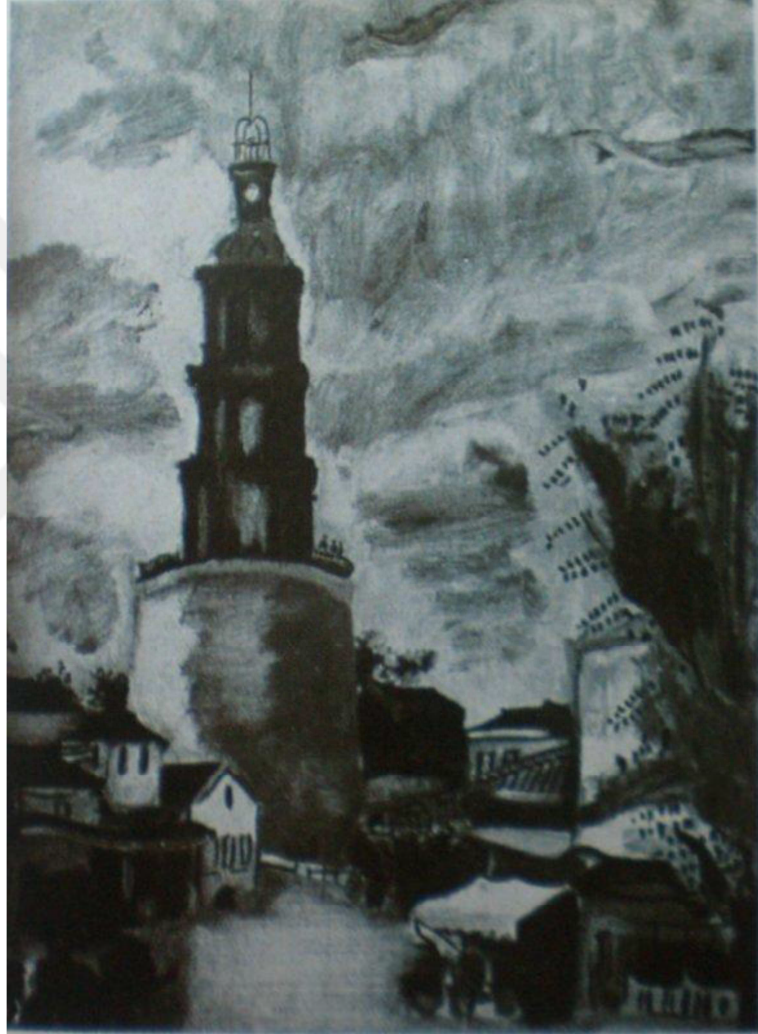
¹⁹⁸ Ayla Ersoy, *Günümüz Türk Resim Sanatı*, Bilim Sanat Galerisi, İstanbul 1998, s. 67.

Sanatçının 1942 yılında yaptığı eserdeki Çorum Saat Kulesi (Bkz. Resim 3.95) 1894 yılında II. Abdülhamit döneminde padişahın Beşiktaş Muhafızı olan Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır ve günümüzde bozulmamış bir şekilde ayaktaadır. (Bkz. Resim 3.96)



Resim 3.96. Çorum Saat Kulesi, 1894

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun 1938 yılında yaptığı çalışmada bulunan Edirne Saat Kulesi, (Bkz. Resim 3.97) Makedonya Kulesi olarak da bilinir. Edirne Saat Kulesi, Vali Hacı İzzet Paşa tarafından 1886'da ahşap olarak yaptıırıldı. Ahşap olduğundan bir yangında zarar gördü ve bunun üzerine 1894'te bu defa taş ve tuğladan yeniden yapıldı. 1953 yılında hazırlanan bir rapor sonucu şehrin görüntüsünü bozuyor görüşüyle dinamitle yıktırılmıştır. Günümüzde sadece kulenin alt giriş kısmı kalmıřtır¹⁹⁹. (Bkz. Resim 3.98)



Resim 3.97. Bedri Rahmi Eyüboğlu, 1938, Edirne Saat Kulesi,
41 cm x 33 cm, Tuval zeri Yađlıboya²⁰⁰

¹⁹⁹ Hakkı Acun, *Osmanlı İmparatorluğu Saat Kuleleri*, Atatürk Kültür Merkezi , Ankara 2011, s.96

²⁰⁰ <http://www.edirnetarihi.com/bedri-rahmi-eyuboglunun-edirne-yagli-boya-resimleri.html/bedri-rahmi-eyuboglu-saat-kulesi-1938>



Resim 3.98. Edirne Saat Kulesi, 1886

3.2.8. Naciye İzbul (1912-2002)

Ankara Kadın Ressamlar Derneği'nin kurucusu olan Naciye İzbul, Ankara Kalesi Saat Kulesi'ni tuvaline aktaran sanatçılarımızdan biridir. (Bkz. Resim 3.99) 9 Mart 1994'te Lions Kulübü tarafından “Yılın Başarılı Kadın Sanatçısı” ödülüne layık görülmüş, 2002 yılında vefat etmiştir.



Resim 3.99. Naciye İzbul, Ankara kalesi, 146 cm x114 cm, Tuval Üzeri Yağlıboya

3.2.9. Lütfü Günay (1924 -)

Türk resminde soyut sanat anlayışının tanınmış temsilcilerinden biri olan Lütfü Günay, Türkiye'deki ilk soyut sanat sergisini 1953 yılında Adnan Çoker ile birlikte gerçekleştirmiştir. 1976'da soyut çalışmaları yanında doğa soyutlamalarını içeren peyzaj çalışmalarına başlamıştır. Yağlı pastel, bazen bronz, alüminyum, yaldız ve yağlıboya ile karışık teknikte resimler ortaya koymuştur.²⁰¹ Çanakkale doğumlu olan sanatçı, 1990'lı yılların Çanakkale Saat Kulesi Meydanını yansıtan tablosunu 2003 yılında Çanakkale'de düzenlenen Çanakkaleli Ressamlar Sergisi'nin bitiminde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne bağışlamıştır. (Bkz. Resim 3.100)



Resim 3.100. Lütfü Günay, Çanakkale Saat Kulesi, 50 cm x 50 cm, Tuval Üzerine Yağlıboya,
ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali GÜRPINAR Çalışma Odası.

²⁰¹ Gönül Gültekin, *Batı Anlayışında Türk Resim Sanatı*, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara 1992, s.110.

3.2.10. Burhan Doğançay (1929-2013)

1929 yılında doğan Burhan Doğançay, 1960'lı yıllarda, profesyonel anlamda sanat yaşamına başlamıştır. 1962 yılında New York'a yerleşmiş, New York'ta bulunduğu ilk yıllarda kent görünümlü resimler yapmıştır. Doğançay New York kentinde "Wall Painting" lekeler, yırtılmış resimlerden olan bir resim türünün en ünlü temsilcilerinden biri olmuştur.²⁰²



Resim 3.101. Burhan Doğançay, Antalya, 31.7 cm x 45.7 cm, 1960, Kağıt Üzeri Suluboya

3.2.11. Işıl Özışık (1939 -)

Kırklareli doğumlu olan sanatçının resme ilgisi ortaokul yıllarında başlamış, uluslararası bir resim yarışmasında birinci olmasıyla resme ilgisi daha da artmıştır. Mimar olan babasına proje ve çizimlerinde yardımcı olurken perspektif ve çizimi öğrenmiştir. Ülkemizde suluboya resminin önde gelen sanatçılarından olan Işıl Özışık, Turner'ın Romantizminden etkilenmiş; izlenimci anlayışı benimsemiştir.²⁰³ Yapıtlarında özellikle İstanbul ve Kapadokya yörelerinden deniz ve mimari

²⁰² Ayla Ersoy, *Günümüz Türk Resim Sanatı*, ...s. 51.

²⁰³ Gönül Gültekin, *Batı Anlayışında Türk Resim Sanatı*, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara 1992, s.96.

görüntülü peyzaj çalışmalarına ağırlık vermiştir. Doğanın değişimlerini yumuşak, açık tonlamlarla bir üslup bütünlüğü içinde resimlerine yansıtılmıştır.²⁰⁴ (Bkz. Resim 3.102- 3.103- 3.104)



Resim 3.102. Işıl Özışık, Dolmabahçe, İstanbul, Suluboya, 26 x 19 inç.

²⁰⁴ Ayla Ersoy, *Günümüz Türk Resim Sanatı*, ...s. 108.



Resim 3.103. Işıl Özışık, Dolmabahçe, İstanbul, Suluboya, 19.50 x 13.25 inç.



Resim 3.104. Işıl Özışık, Antalya, 37 cm x 57 cm, Suluboya

SONUÇ

Zaman kavramı insanoğlunun yaşamında sürekliliği sonsuza kadar devam edecek olan soyut bir kavramdır. İnsan ve nesne, ancak zaman derinliği denilen "uzam" içinde varlığını ispatlayabilecek eylemlerde bulunabilir. Doğada bulunan canlılar insan hayvan ve bitkiler olarak yaratıcılık kapsamı içinde değerlendirilebilir. Zaman diyalektik bir özelliğe de sahiptir. Dünyanın yerküre olup kendi eksenini etrafında ve güneşin yörüngesinde dönmesi coğrafi bölgeler arasında saat ve iklim farklarına yol açmasına neden olur.

Sanatta zaman, öncelikle içeriksel etkilenimle anılmıştır. Sanatçılar zaman kavramını önce tarihsel boyutu daha sonra mistik ve sembolik, daha sonra da modern çağda fiziksel açıdan bir tema olarak ele almışlardır. Fakat hiçbir resim Salvador Dali'nin eriyen saatlerindeki direkt ve çarpıcı etkiyi verememiştir. Dali'nin eriyen saatleri zamanın akıcı ve tükenen yüzünü gösterir. (Bkz. Resim 1)



Resim 1. Salvador Dali, Belleğin Kararlılığı, 1931, Tuval Üzerine Yağlıboya, 23 cm x 33 cm, Çağdaş Sanatlar Müzesi, New York, ABD.

Saat kuleleri, özellikle Avrupa'da idari merkezlerin toplandığı belediye binaları ve şehrin ana toplanma merkezi olan opera, tiyatro, kültür merkezlerini de içinde barındıran meydanlarda ana mimari öge olarak yer almıştır. Şehrin sosyal etkinlik alanı olan bu meydanlar yoğun bir etkileşim alanı olduklarından zaman kavramı etkinliklerin organizasyonunda önemlilik arz eder.

Avrupa'da çarşı pazar saat kulelerinin olduğu meydanlarda, saat kulelerinin çevresinde kurulur; belli saatlerde bir canlılık, katılımın artması, alışveriş yapılması karmaşanın azalması sağlanırken, saat belli sayıları vurduktan sonra etrafın toplanması hazırlıklarına başlanırdı²⁰⁵.



Resim 2. Giacomo Guardi, San Marco Saat Kulesi, Bazilika Cephesi, 1793, Kağıt üzerine kahverengi mürekkep, 12.5 x 21.2 cm, Robert Lehman Koleksiyonu

²⁰⁵ Zamanın Görünen Yüzü Saatler...s.135-136

Anadolu kentleri için taşıdığı önem ise kentin simgesi, gurur kaynağı, randevu noktası olmasıdır. Saat kulelerinin Anadolu kentlerine bir katkısı da Avrupa meydan kültürünü Anadolu'ya ve Balkanlara taşınmasıdır. Saat kulelerinin üslubu mimari açıdan kentlerin özgün yapısına uygun olarak tasarlanmıştır. Anadolu saat kuleleri döneminin mimari geleneğini yansıtmakla birlikte genellikle sade taştan inşa edilmiştir. Bu saat kulelerinden en gösterişli olanları Yıldız Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Tophane, İzmir saat kuleleridir. Ne kadar gösterişli ve yüksek olsalar da Avrupa saat kulelerinden üslup olarak ayrılırlar. Saat kulelerinin zamanı gösteren aletleri taşımaları dışında farklı işlevleri de bulunmaktadır. Bazı saat kuleleri kaidelerinde bulunan sebil ve çeşme ile, bazıları altındaki odalarda bulunan muvakkithaneler ile, bazıları yangın gözetleme kulesi olarak ve üzerlerinde bulunan hava olaylarını ölçen aletleri ile çok fonksiyonlu yapılar olarak kullanılmıştır.

Kentlerin kimliğini temsil eden cami, kilise, saat kulesi, anıt vb. gibi mimari yapıların içinde bulunduğu önemli meydanlar bir fotoğraf gerçekliğinde, tarihi ve mimari açıdan bir belge niteliğindeki çalışmalar olarak gelecek nesillere aktarılmıştır. Bu çalışmalarda saat kulelerinin içinde bulunduğu meydanların betimlendiği resimler görsel bellek için sanatsal değer yanı sıra belgesel bir nitelik de taşımaktadır. Bu resimler dönemin toplum yapısı ve günlük hayatın çeşitli yönleri hakkında da bilgiler sunmaktadır.

Dünya ve Türk resim sanatında saat kulelerinin işleniş biçimine bakıldığında, saat kulelerine genelde günlük kent yaşamından sahnelerde, meydan resimlerinde belgesel olarak rastlanılabilmektedir. Saat kulelerinin mimari estetiğini, sanatsal değerini, biçimsel yanını vurgulamak için resimlerde salt saat kulelerinin resmedildiği görülememektedir. Araştırmaya bakıldığında Türk resminde saat kulesi temasının çok az kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeninin, saat kulelerinin inşa edilmesinin Anadolu topraklarında geç dönemde gerçekleşmesi; bu nedenle Türk sanatçıları tarafından resim sanatında bir tema olarak geçikmeli bir süreçte değer görmesi ve uygulanması olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

5. *Şefik Bursalı Resim Yarışması*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- Acun, Hakkı, *Osmanlı İmparatorluğu Saat Kuleleri*, Atatürk Kültür Merkezi, 1. Baskı, Ankara 2011.
- Akbulut, Ahmet Ziya, *Güneş Saatleri Yapım Kılavuzu*, (Hazırlayanlar: Atilla Bir, Mustafa Kaçar, Şinasi Acar), Bir yıl Kültür Sanat Ltd., İstanbul 2010.
- Altıntaş, Osman, *Şeref Akdik*, Semih Ofset, Ankara 1988.
- Bennett, Paul, *Önemli Buluşlar - Zaman*, (Çev. Semih Aydın) İstanbul, Alkım Yayınevi, 2002.
- Cansever, Meltem, *Türkiye'nin Kültür Mirası: 100 Saat Kulesi*, NTV Yayınları, İstanbul 2009.
- Cassou, Jean, *Sembolizm Sanat Ansiklopedisi*, (çev. Özdemir İnce-İlhan Usmanbaş), Remzi Kitabevi, İstanbul 1987.
- Claudon, Francis, *Romantizm Sanat Ansiklopedisi*, (çev. Özdemir İnce-İlhan Usmanbaş), Remzi Kitabevi, İstanbul 1988.
- Cömert, Bedrettin, *Mitoloji ve İkonografi*, De Ki Basım Yayın Ltd. Şti., Ankara 2008.
- Davis, Adam Hart, *Zaman Kitabı*, (Çeviri: Cem Duran) NTV yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2013.
- Dizer , Muammer, *İslam'da ve Osmanlılar' da Saat*, Bilim Tarihi, No:3, İstanbul 1992.
- Ersoy, Ayla, *Günümüz Türk Resim Sanatı*, Bilim Sanat Galerisi, İstanbul 1998.
- Estin Colette, Laporte Helene , *Yunan ve Roma Mitolojisi*,(Çev.Musa Eran) TÜBİTAK , 18.Baskı, 2005
- Farthing, Stephen, Editör: Erkan Doğanay, *Ölmeden Önce Görmeniz Gereken 1001 Resim*,Caretta Yayıncılık, 2. Baskı, Çin 2011.
- Gibson, Michael, *Redon*, Taschen, Köln 2011.

- Giray, Kıymet, *Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu*, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2000.
- Gombrich, E.H., *Sanatın Öyküsü* (çev. Erol Erduran-Ömer Erduran), 16. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997.
- Gültekin, Gönül, *Batı Anlayışında Türk Resim Sanatı*, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara 1992.
- Jaffe, Hans L. C., *20.000 Years Of World Painting*, Harry N. Abrams, INC., Publishers, New York 1967.
- Layiktez Celil, *Ortaçağ Aydınlığı*, Tukan Yayınları, İstanbul 1998.
- Levine , Robert, *Zamanın Coğrafyası* (Çeviri: Özgür Umut Hoşafçı), Kayhan Matbacılık, 1. Baskı, İstanbul 2013
- Mathews, Nancy Mowll, *Maurice Prendergast*, The President and Trustees of Williams College, München 1990.
- Milli Saraylar Saat Koleksiyonu, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, İstanbul, 1997
- Özdemir, Kemal , *Osmanlıdan Günümüze Saatler*, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd.Şti., İstanbul,1993.
- Passeron, Rane, *Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi* , (çev. Sezer Tansuğ), Remzi Kitabevi, İstanbul 1982.
- Serullaz, Maurice, *Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi*,(çev. Devrim Erbil), Remzi Kitabevi, İstanbul 1983.
- Şerifoğlu, Ömer Faruk, *Bedri Rahmi Eyüpoğlu*, Kalkan Matbaacılık, Ankara 2011.
- Tansuğ, Sezer, *Çağdaş Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul 2003
- The Great Masters*, Quantum Publishing Ltd, London 2004.
- Turani, Adnan, *Dünya Sanat Tarihi*, Remzi Kitabevi, 13.Baskı, İstanbul 2007.

Uyanık ,Vuslat - Aksoy, Yeliz, *Tarihe Yön Veren Mucitler ve Buluşları*, Ezgi Matbaacılık, İstanbul 2014.

Zamanın Görünen Yüzü Saatler, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2009.

Yayınlanmamış Tezler

Korkmaz, Ahmet, *Zamanı Ölçen Tasarım Araçları ve Kişisel Saatler*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Kıncal, Özge Duygu, *Tüketici Davranışlarının Saat Tasarımına Etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

İnternet Kaynakları

<http://art.famsf.org/jan-van-der-heyden> (06.05.2015)

<http://artmight.com/Artists/Canaletto> (20.07.2015)

<http://artseverydayliving.com> (21.03.2015)

<http://blog.peramuzesi.org.tr> (06.05.2015)

<http://cartelen.louvre.fr/cartelen> (18.03.2015)

<http://cheznamastency.blogspot>. (19.06.2015)

<http://collectie.boijmans.nl> (05.04.2016)

<http://collections.britishart.yale.edu> (20.07.2015)

<http://collectionsonline.lacma.org/mwebcgi/mweb.exe> (19.06.2015)

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_van_der_Heyden (06.05.2015)

<http://eski.istanbulium.net> (08.09.2014)

<http://fotografligezirehberi.com> (21.05.2015)

<http://osmanli-imparatorlugu.blogspot.com.tr> (25.08.2014)

<http://safranbolurizm.gov.tr> (05.04.2016)

<http://tdk.gov.tr> (15.06.2014)

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia> (24.04.2015)

<http://uploads7.wikipaintings.org>(24.04.2015)

<http://wallacelive.wallacecollection.org>(06.05.2015)

<http://www.artic.edu/aic/collections/artwork> (09.06.2015)

<http://www.artnet.com> (28.12.2016)

<http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php> (09.06.2015)

<https://www.artuk.org/artdetective> (12.08.2014)

<http://www.bbc.co.uk/arts/yourpaintings/paintings>(09.06.2015)

<http://www.burchardgalleries.com>(27.01.2016)

<https://www.canalettogallery.org/biography.html>(21.09.2017)

<http://www.dia.org/art/search-collection> (05.04.2016)

<http://www.eastriding.gov.uk/culture/museums/collections/detail.php> (28.10.2016)

<http://www.edirnetarihi.com/bedri-rahmi-eyuboglu> (28.12.2016)

<http://www.findartinfo.com> (19.06.2015)

<http://www.flickr.com> (14.09.2016)

<http://www.geheugenvannederland.nl> (19.06.2015)

<http://www.hatayarkeolojimuzesi.gov.tr/HatayMuzeWeb> (26.07.2014)

<http://www.mfa.org/collections> (19.03.2015)

<http://www.nationalgallery.org.uk/paintings> (15.05.2015)

<http://www.rijksmuseum.nl/collectie/zoeken/asset.jsp> (09.07.2017)

<http://www.royalcollection.org.uk> (06.05.2015)

<http://www.storeysltd.co.uk/Catalogue/24> (14.09.2014)

<http://www.tarihnotlari.com/john-atkinson-grimshaw> (09.07.2017)

<http://www.tate.org.uk/art/artworks/bonington> (05.02.2016)

<http://www.the-athenaeum.org/art/detail.php> (09.07.2017)

http://www.turkcebilgi.com/ahmet_ziya_akbulut (17.09.2015)

<http://www.vads.ac.uk> (20.07.2015)

<http://www.wikiart.org/en/vincent-van-gogh> (20.07.2016)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahmet_Ziya_Akbulut (18.03.2016)

<http://www.yapidergisi.com/makaleicerik.aspx?MakaleNum=27> (22.04.2016)

<http://www.yaylahaber.com/kultur-sanat> (09.07.2017)

<https://fbcdn-sphotos-c-a.akamaihd.net> (19.06.2015)

<https://rkd.nl/en/explore/images> (09.07.2017)

<https://visualelsewhere.wordpress.com> (13.02.2015)

www.culturevoyage.co.uk (09.07.2017)

www.wga.hu (10.06.2014)



EKLER

Resim 1. Amasya Saat Kulesi, 1865



Resim 2. Amasya (Merzifon) Saat Kulesi, 1866



Resim 3. Amasya (Merzifon) Amerikan Koleji Saat Kulesi (Detay), 1919



Resim 4. Ankara Saat Kulesi, 1884



Resim 5. Antalya Saat Kulesi, 1901



Resim 6. Balıkesir Saat Kulesi, 1827



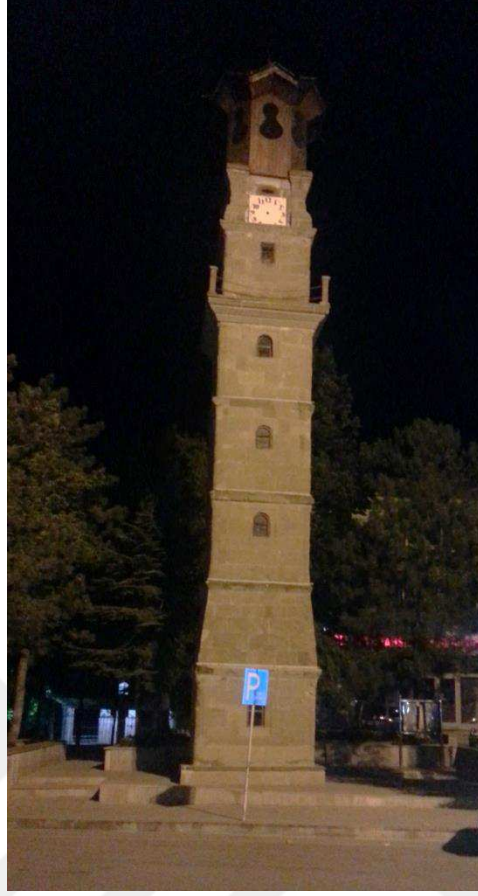
Resim 7. Çanakkale Saat Kulesi, 1897



Resim 8. Çanakkale (Bozcaada) Saat Kulesi, 1867



Resim 9. Çorum Saat Kulesi, 1896



Resim 10. Çorum (Sungurlu) Saat Kulesi, 1892



Resim 11. Eskişehir (Sivrihisar) Saat Kulesi, 1900



Resim 12. İstanbul Dolmabahçe Saat Kulesi, 1894



Resim 13. Samsun Saat Kulesi, 1886-1887



Resim 14. Muğla Saat Kulesi, 1885



Resim 15. Yozgat Saat Kulesi, 1897



Resim16. Arnautluk (Elbasan) Saat Kulesi, 1899



Resim 17. Arnautluk (Tiran) Saat Kulesi, 1822



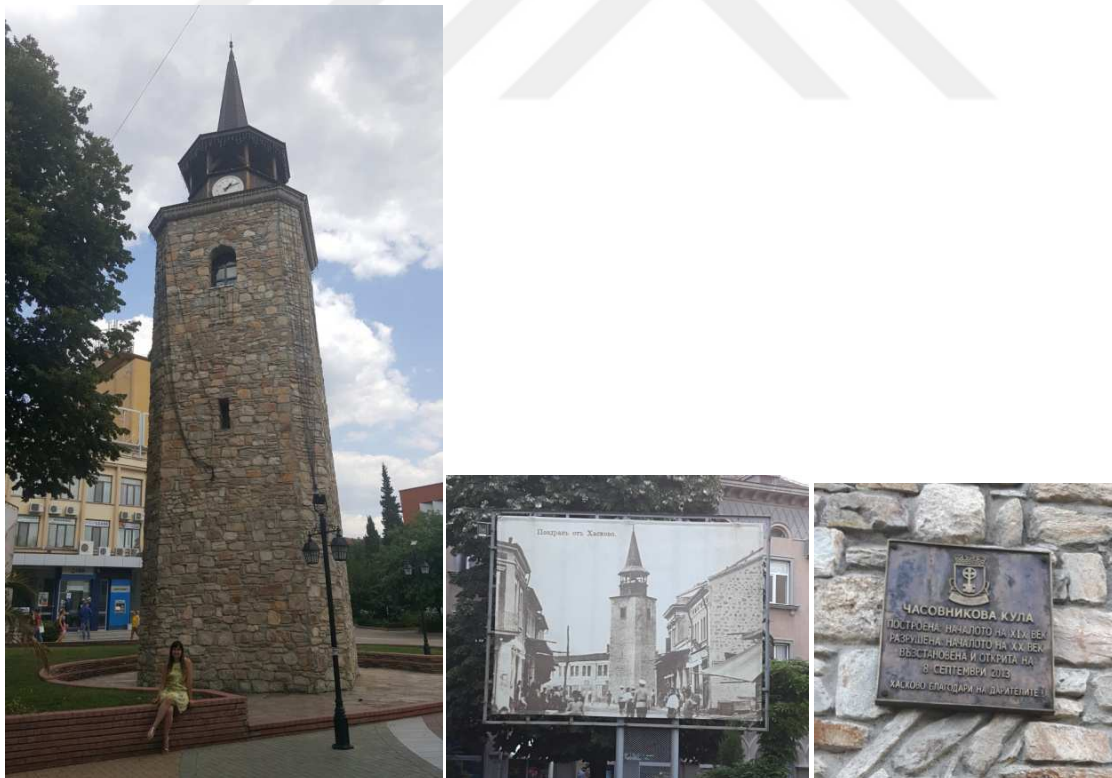
Resim 18. Bosna-Hersek (Saraybosna) Saat Kulesi, 16.yy



Resim 19.Bulgaristan (Burgaz Tren Garı) Saat Kulesi, 1903



Resim 20.Bulgaristan (Dobrich) Saat Kulesi, 1741



Resim 21. Bulgaristan (Haskovo - Hasköy) Saat Kulesi, 2013



Resim 22. Bulgaristan (Haskovo Resmi Bina) Saat Kulesi, 1815-1820



Resim 23. Bulgaristan (Novipazar) Saat Kulesi, 1826



Resim 24. Bulgaristan (Pazardzhik) Saat Kulesi, 1741



Resim 25. Bulgaristan (Plovdiv- Filibe) Saat Kulesi, 1812



Resim 26. Bulgaristan (Shumen- Şumnu) Saat Kulesi, 1812



Resim 27. Bulgaristan (Varna) Saat Kulesi, 1876



Resim 28. Kosova (Pristine) Saat Kulesi, 1904



Resim 29. Kosova (Prizren) Saat Kulesi, 16. yy



Resim 30. Makedonya (Ohri) Saat Kulesi, 1716



Resim 31. Makedonya (Bitola- Manastır) Saat Kulesi, 17.yy



Resim 32. Makedonya (Üsküp) Saat Kulesi, 16. yy



Resim 33. Sırbistan (Belgrat) Saat Kulesi, 18. yy



Resim 34. Yunanistan (Grevena) Saat Kulesi, 1776



Resim 35. Yunanistan (Komothini-Gümölcine) Saat Kulesi, 1884-1885



Resim 36. Yunanistan (Xanti-İskeçe) Saat Kulesi, 1809-1810